

DISSERTATIO INAUGVRALIS MEDICA,
DE

AETATE
ET
TEMPORIBVS
MORBORVM,

QUAM
Praeside Archiatro Optimo Maximo,
Auctoritate & Suffragio Gratosissimae
Facultatis Medicae

IN
ALMA LVDOVICIANA
PRO LICENTIA

*Summos in Arte Medica Honores, Iura & Privilegia
Doctoralia legitime impetrandi,*

MAGNIFICI & EXCELLENTISSIMI
SENATVS ACADEMICI

Placidae Disquisitioni submittit
WILHELMVS RYCHNERVS,

AROVIO - HELVETIVS,
Ad diem Novembris Ann. MDCCXVII. H. A. L. C.

GIESSAE - HASSORVM,
Literis VIDVAE IOH. REINH. VVLPPI, VNIV. TYPOG.

DISSERTATIO IN AVGVSTI MEDICA
DE

DEO
TRINVNI,
PATRIAE, PATRONIS,
FAVTO RIBVS
ET
AMICIS
OMNIBVS.

facrum !

PRAEFATIO.

Uam digna res sit praesens, quod nobis tractandum sumimus argumentum, inde satis constare poterit, quod Hippocrates Artis Medicae, quod quidem Historiam eius Practicam concernit, Scriptor eminentissimus & Medicorum omnium huc usque facile Princeps, non tantum peculiarem veluti huic rei tractationem, Aphorismorum nempe Sectionem III. tribuat, sed & inter ea, quae Medico observanda sint, mox priore loco collocet, Aetatem & Tempus, dum Libro de Affectionibus Cap. XXXVI. Edit. Lind. sub primum statim ingressum interrogandum praecipit: Quae patiatur aeger, ex qua causa, & quot iam diebus? &c. & Libr. de Nat. Hum. Cap. XVIII. universum Medici officium enuntiaturus, de eo solidissime ita statuat: In summa Medicum scire oportet, opponere se contrarium instantibus & morbis, & naturis, & tempo-

temporibus, & actatibus, & discordantia solvere, & soluta
 discendere. Quibuscum congruunt Sect. I. Aph. 2. 11. 12. 17. 18. 19.
 22. 24. Sect. II. Aph. 29. 34. & numerosi alii loci, quibus haec do-
 ctрина specialius traditur & applicatur, maxime dignissimus
 ille de Aërib. Aq. & Loc. Cap. XXX. Nec ex nostris defuere,
 qui utilitatem nobilissimae huius doctrinae perspicientes, eam
 non tantum magnopere commendarunt, sed & multis modis
 amplificarunt & illustriorem reddiderunt. Quo nomine et
 curiosissima & cultissima Anglorum gente laudandus nobis
 Thom. Sydenham, sollertissimus & perspicacissimus morbo-
 rum Epidemicorum observator, ex nostra vero Germania effert
 se Pathologiae verioris assertor atque stator Georg. Ern. Stahl,
 qui, ut in reliquis suis, sic maxime in morbis Aetatum erudiendis
 & stabiliendis Herculem sestitit, de quo quidem negotio ipse ali-
 cubi non dubitat fateri, hanc se doctrinam inter cetera, quae
 publici iuris fecerit, digniore aliquo in loco merito habere, non
 alia profecto de causa, quam quod haec res, ipse iudicio, ve-
 ram Historiam & aetiologiam morborum penitus exhauriat, ut
 ipse iudicat Theor. p. 672. Quibus testimoniis, sed praecipue pra-
 ctica utilitate permotus, in animum induxi Thematibus Inaugu-
 ralis loco exequi hanc materiam, cui ut Divina Gratia clemen-
 tissime adesse velit, est quod ardentibus precibus contendo.

CAPVT

CAPVT PRIMVM,

De

Temporibus Morborum in Genere.

Qualis res animalibus est differentia secundum aetates, talis morbis sunt tempora, quae *καιροι* Graecis vocantur: ita ex interpretatione *Andernaci* Librum suum de Morborum temporibus inchoat *Galenus*, & in sequentibus, tanquam optimus sui interpretis notat, vocem hanc non tempus simpliciter, nec conueniens etiam tempus, in quo praesidia considerentur, sed tantum morborum aetatem, quae temporum vicissitudine immutetur, significare. Ubi tamen, quo minus opportunum illud tempus seu occasionem, qua tempeste remedia adhibentur, cum plerisque intelligamus, nihil obstat: tanto magis, cum *Hippocratem* hac in re praecipientem habeamus, qui, praeter multos alios locos, (quos sub voce *καιρος* allegatos & explicatos vid. in *Foessii Dec. Hipp.*) *Aph. 1. Sect. 1.* *καιρον* nominat *δεδν*, praecipitem, seu ut *Hollerius* habet, volucrem, *Heurnius* momentosam & magni momenti, in *Comment.* vero etiam momentaneam & citam vocat; utrumque non inconuenienter, cum opportunitas illa & occasio praiceps, ubi semel elapsa reduci non potest, in qua proinde methodi potissimam partem & curationis animam posuere prudentiores: imo iam ipse *Hippocrates L. de Medico*, postquam de *καιρο* huiusmodi mentionem fecisset, huius notitiam longe praestantissimam, & qui eum bene cognoscant, multum iam in arte progressos esse fatetur; morbi enim, ut ipse habet *de Dec. Orn.* circa temporis hanc occasionem interficiunt) quale *καιρο* in multis morbis qui lente moventur, tribui penitus nequit. Omni vero nos dubitatione liberat idem *Hippocrates L. de Praec.* quem ita orditur: Tempus (*χρονον*) est, in quo occasio (*καιρος*) est; occasio, in qua tempus non multum. Ab aliis etiam, ut habet *Foessius*, anni partes & vicissitudinaria singularum temporis partium constitutio, variaeque tempestates, *καιροι* vocantur, ut adeo, eodem sensu adhibeatur vox haec, quo tempus Latinorum, nempe & de quocunque, & de tempestivo etiam seu opportuno. Pergit *Galenus* & comparisonem

A 3

facit,

facit, inter istiusmodi *καίρος* & animalium aetates, monstratque differentiam notabilem utrisque intercedere, quam litem dein componere studet in sequentibus, ubi contra Archigenem praecipue disputat, qui morbos in prima & maxima tempora diviserat, & post initium statim vigorem seu statum posuerat, intermisso medio tempore, ascensu videlicet seu incremento. Possimus haec omnia in nostram rem vertere, magis quam *Galenus*, qui non nisi de principio, incremento, statu & declinatione morborum disputat, cum praeter istiusmodi tempus, typo & periodo, tum generali, tum speciali comprehensum, aliud agnoscamus & addamus: primum, specialissimum dierum criticorum, deinde, magis universale, secundum quod morbi per anni tempora, lustra, & amplius ad secula usque moventur, & legitimam quasi aetatem nanciscuntur. De qua aetate sola posset quidem titulus Dissertationis nostrae explicari, ni & differentia morborum secundum aetates foret, quam praecipue intellectam volumus, & quam peculiari Capite, post Tempora morborum tractabimus.

Non est opus, nec nobis convenit, ut de Tempore explanando multum simus solliciti, quae res magis ad Philosophicum, quam Medicum forum pertinet; sufficiat advertisse nos tempore duplici potissimum sensu hic uti: uno generali, macrocosmico, quo generales & universales morborum motus contingunt: altero speciali, microcosmico, quando alterationes & specialis successus in morbis observantur: Prius fit ex mente *Platonis*: Motus Solis, vel potius mensura motus, a motu Solis dependens: alterum habemus pro ordine seu successu actionum corporis animalis, quae administrantur a principio immanente & immortali, mensuram vero & determinationem accipiunt a motu extrinseco luminarium illorum magnorum, Solis nempe & Lunae; vnde quidem, cum tempus nostrum a motu, hic vero a principio isto agente & movente, quod animam vocamus, dependeat, tempus autem & motus, multo magis vero anima, sint res immateriales, quarum cognitio intellectui humano, materialibus rebus immerso & per sensus tantum, idque sub crassiori quidem praefiguratione, iudicanti, profus interclusa est, immerito eius caufandi ratio formalis a nobis exigitur; tanto magis cum id nullam utilitatem afferat medicam. Saltem, quicquid hic dici potest, innititur conditioni materiae, prout se habet ad motum, viis, per quas ea emouenda, nobilitati organorum, sed praecipue aestimationi naturae.

Priusnum igitur quod materiam & motum, huius gratia institutum, attinet, prout laedens causa vel levis, vel gravis fuerit, ex mente

mente *Stablii* & sensu naturae instituuntur contra illam morus proportionati, directi, utiles, & ad certum finem, emotionem nempe materiae morbificae tendentes, idque saepe non tam ad proportionem physicam causae laedentis, neque ad actuales ipsius effectus, sed magis pro dignitate partis; vid. *Stabl. Prop. Inaug. de Syn. Nat. in med.* ita ut, quando materia levis, longinqua, lenta, segnis & iners, negligenter, otiose, & segniter se opponat Natura, unde nascuntur morbi Chronici, si vero laesio gravis & praecipua, instituuntur motus continui, frequentes, celes, & saepe praecipites, quod fundamentum est morborum Acutorum, idque non tam ex specie laesionis, sed magis aestimatorie & moraliter, ad salvandam partem nobilissimam, sanguinem videlicet, ab actuali putredine, quae non tam adest, quam intenditur tantum; unde profecto videmus, laesiones maxime fonticas, v. g. ventriculi in Cultrivoris, & aperturam eius decennalem in *Aët. Nat. Cur. Dec. 11. A. V. Obs. 1.* relatam, ulcerationes & laesiones eiusdem diurnas *Ibid. Dec. 1. A. 11. & in Obs. Salzm. 21. Febr. 1614.* apud *Craon. Epist. 163. Doering. Ep. ad Senn. Cent. 1. n. 86. ap. Dodon. Obs. Cap. 25.* immo ipsius cordis apud *Bonett. Sepulchret. L. 11. Sect. 8. Obs. 8. 15. 34. & 37. Grembs. Arb. Int. & ruinos. L. 11. C. 1. §. 8. Riv. Cent. 1. obs. 87.* & de pulmonibus aliisque visceribus quales non corruptiones passim leguntur, has inquam laesiones cito non praevalentes, cum ipsam vitam confestim non perant, diutine ferri, sicuti contra, si praesens & irreparabile damnum immineat, tunc confestim maximas fieri anxietates, trepidationes, consternationes, imo desperabundas omissiones vitalium moruum. v. g. in Peste & aliis gravius contagiosis. Et praebent praeterea huius rei argumentum eximium vulnera graviora cordis & vasorum maiorum, in quibus non tam ex laesionis & doloris specie, imo nec ex profusione sanguinis, cum & gravissima vulnera in conflictu & pugnis non sentiantur, & illa sanguinis & hinc caussata virium amissio non nisi successive, & non raro minori copia, ac in levioribus aliis vulneribus fiant, alii contra obfirmatori animo praediti, lethaliter vulnerati, & maxima sanguinis copia profusa, diu nihilominus discurrant, sed potius magis ex desertione & desperatione animi, partem nobilissimam & incessabilis usus destrui sentientis, repentina illa animi deliquia & momentaneae mortes contingere videantur.

Enimvero quancumque fuerit ista a domestica & materiali quapiam causa, expectanda noxa, ni insuper externa, quam procatarteticam vocant, accedat, non facile produci observantur morbi, id quod non tantum

tum

tum de Acutis Epidemicis & Contagiosis, sed & Sporadicis, immo de Chronicis non paucis, obrinet. Animadvertit id iam pridem *Artis Med. Conditor*; ita enim observat; mutationes temporum maxime parere morbos, & in temporibus magnas mutationes frigoris aut caloris *Secl. III. Aph. 1. & de Hum. C. VIII. v. 15.* Qualia sint tempora, tales esse morbos, & constitutiones ex ipsis: si tempora tempestive & ordinate se habuerint, morbos iudicatu faciles fieri, *de Hum. C. VII. v. 1. 2. 3.* In quietis ac constantibus temporibus, & annis tempestive tempestiva praebentibus, boni status & iudicatu facillimos morbos fieri, in inconstantibus vero, inconstantes & difficulter iudicentur, *Epid. L. II. C. I. v. 20. 21. & Aph. 8. S. III.* Inaequalem calorem aut frigus eadem die morbos Auctumnales facere, & in aliis temporibus secundum rationem, *de Hum. C. VI. v. 6.* In Auctumno morbos acutissimos & omnino mortiferos fieri, Ver autem saluberrimum & minime lethale esse, *Aph. 9. S. III.* In temporibus quum eadem die, modo calor, modo frigus fiat, Auctumnales morbos expectandos, *Aph. 4. S. III.* Et Auctumnus & Hiemem ad morbos submovendos minorem commoditatem exhibere, quam Ver & Aestatem *Praed. L. II. C. XLIII. v. 4.* Maxime observandas esse magnas temporum mutationes, ut neque medicinas (*Φάρμακα*, purgantia,) in illis exhibeamus, neque uramus, neque secemus, priusquam praetereant dies X aut plures & non pauciores: periculosissima etiam esse ambo Solstitia, maxime vero aestivum: periculosum etiam Aequinoctium utrumque, magis vero auctumnale: considerandos etiam Astro- rum exortus, praecipue Canis, (vid. *Aph. 5. Secl. IV.*) deinde Arcturi, & Pleiadum occasum; morbos enim in his maxime diebus iudicari, aliosque perimere, alios vero desinere, aut in aliam speciem statumque transmutari, *de Aer. Aq. & Loc. C. XXX.* Quicumque morbi Hieme augetur, Aestate desinere solere, quicumque vero Aestate augetur, Hieme finiri: quicumque Vere fiant, Auctumno, auctumnales autem Vere discedere: quicumque vero haec tempora transgrediantur, eos annuos esse, *de Nat. Hum. C. XVII.* In omnibus temporibus, omnes fieri morbos, quosdam tamen magis in quibusdam ipsorum fieri & exacerbari, *Aph. 19. S. III.* Vere fieri insanias, melancholias, epilepsias, haemorrhagias, anginas, gravedines, raucitates, tusses, lepras, impetigines, vitiligines, pustulas ulcerosas plurimas, tubercula, & articularum dolores, *Aph. 20. S. III.* Aestate horum nonnullos, & febres continuas & ardentis, & tertianas plurimas, quartanas item & vomitiones, alvi profluvia, lippitudines, aurium dolores, oris exulcerationes, genitalium putredines, & sudamina, *Aph. 21. S. III.* Au-
ctumno

Autumnio etiam aestivos multos, & febres quartanas, atque erraticas, lienes
 magnos, hydropes, tabes, strangurias, lienterias, dysenterias, coxae dolo-
 res, anginas, asthma, volvulos, epilepsias, insanias, & melancholias,
Aph. 22. S. III. Hieme vero, pleuritides, peripneumonias, lethargos, grave-
 dines, raucitates, tusses, dolores pectoris, laterum & lumborum, cephalal-
 gias, vertigines, & apoplexias, *Aph. 23. S. III.* Videtur utique manifestis
 aëris qualitatibus in producendo istiusmodi morborum ordine non parum
 tribuisse *Hippocrates*, dum *Aph. 12. 13. & 14. S. III.* post Hiemem siccam
 & aquilonarem, Ver autem pluviosum & australe, Aestate febres acutas,
 ophthalmias & dysenterias fieri scribit: Hieme vero australi & pluviosa
 ac clementi, Vere autem sicco & aquilonari, circa Ver abortus, aut partus
 debiliores contingere: si Aestas fiat sicca & aquilonaris, Auctumnus au-
 tem pluviosus & australis, capitis ad Hiemem dolores nasci, tusses, raucedines,
 gravedines, & quibusdam tabes: si vero aquilonaris & sine aquis fue-
 rit Auctumnus, mulieres & humidioris constitutione praeditos melius ha-
 bere, reliquis vero fieri ophthalmias siccas, febres acutas & gravedines:
 ex *Aph. 7.* autem eiusdem *Secl. III.* in siccitatibus febres acutas fieri, &
 reliquos morbos pro cuiusque anni constitutione, in pluviosis nempe, ut
 habet *Aph. 16.* plerumque fieri febres longas, alvi fluxiones, putredines,
 comitiales morbos, apoplexias, anginas, per siccitatem autem tabes, oph-
 thalmias, articulorum dolores, urinae stillicidia & dysenterias: Austrum
 secundum *Aph. 5.* auditum gravare & caput, caliginem oculis, tardita-
 tem & languorem membris asferre; Aquilonem autem tusses, faucium
 asperitatem, alvi siccitatem, urinae difficultatem, horrorem, lateris &
 pectoris dolorem inferre, (quae omnia pro regionis situ & natura varia-
 re intelligendum est, unde etiam ipse *Hippocrates de Aër. Aq. & Loc. C.*
XXXIV. v. 5. 6. 7. regiones maxime inaequales, quas videlicet & mon-
 tes plurimi & densi, itemque campi & prata occupent, magnas & fre-
 quentissimas habere temporum mutationes, in aequalibus autem regioni-
 bus non valde variare tempora advertit, ut nos plagarum diversitates, &
 ventorum, pro locorum, unde & quae perflant differentia, naturam mul-
 tum diversam non memoremus) licet inquam manifestis hisce qualitatibus
 tribuat non parum *Hippocrates*, idque omnino merito, in morbis praefertim
 Sporadicis, & aliis etiam temporis magis alligatis, iis nempe, qui
 manifestam causam intrinsicam habent, & inter Sporadicos & Stationarios
 ambigunt, ut videmus in Causo, qui Aestate potissimum, ubi bilis domi-
 natur, accidit, & Febribus sanguineis, quae Vere gignuntur, a calore
 nimirum

mirum Solis, hñemales plenitudines commovente, non tamen omnem exhaurire fundum, vel ipse agnovisse videtur, dum in toties laudata nostra *Aphorismorum Sectione* constitutionem, ex huiusmodi manifestis aëris mutationibus obvenientem, separat prorsus a recessione istorum morborum, de quibus *Aph.* 20. 21. 22. 23. ita absolute pronuntiat, quo tempore singuli soleant provenire, nulla tempestatis facta mentione; quamvis id nemo ignorare queat, non paucos etiam ex his ad constitutiones illas ex manifestis qualitatibus pendentes, relatos esse, Sporadicos nempe, non aequè vero Epidemicos, ut hinc non obscure cognovisse videatur ipse *Hippocrates*, ab alia longe & abstrusa magis causa populares Febres dependere, & nominat etiam & passim docet, harum causas esse communes, & ex Aëre, Coeloque devenire, minime autem vel calorem, vel frigus, vel humiditatem, vel siccitatem, accusare audet. Quod nostrò etiam tempore agnovit *Celeberr. Ramazzinus de Const. Epid. An. 1692. 93. 94. p. 191. & 204.* & ante hunc sollicitus ille & nunquam satis laudandus morborum Epidemicorum scrutator *Sydenhamus*. Cum enim sub eadem, quoad sensus, constitutione, diversi, & sub dissimili; iidem ipsis observati fuerint Epidemici morbi, horum proinde ortum arcanæ cuidam aëris constitutioni, vel ab effluviis & ignotis halitibus, e terræ visceribus expirantibus, vel astrorum etiam irradiatione productæ inniti posse, *Sydenhamus* præcipue, suspicatur; & sane cum nec macrocosmicæ illæ qualitates, nec sidereæ *epiçwv* condigne adhuc exploratæ sint, immo harum natura prorsus incognita sit, improbabilis istiusmodi ortus non habendus viderur, tanto minus autem, si experientia solidi quid in hisce deprehendat, sicuti profecto *Galenus Lib. III. de Dieb. Decret. C. VI.* asserit, a se verissimum semper compertum esse, quod *Ægyptii Astronomi* invenerint, Lunam non modo aegris (idque potissimum) sed etiam sanis, dies, quales tandem futuri sint, posse prænuntiare; si nempe ad planetas temperatos steterit, quos iam & salutare Latini vocent, faustos ac bonos, si ad intemperatos, graves molestosque producere. Quæ quidem aëris occulta constitutio vereor, ut aliquando in lucem protrahatur, cum post lapsum hominis, Anima eius non nisi per externos sensus, & quidem sub crassiore præfiguratione iudicare valeat, hæc vero res a sensuum testimonio longius remotæ sunt, quam ut ratio quicquam de iis certo statuere valeat.

Merito igitur acquiescimus tantisper in manifestis illis qualitatibus, ex quibus activæ magis sunt calor & frigus, passivæ, sano sensu,

sensu, siccitas & humiditas; quae a vario siderum ortu, Solis praecipue, varie solent produci & alterari circa Aequinoctia potissimum & Solstitia, hinc & intermedias mutationes, quas a vario siderum ortu metiri soliti sunt Medici quidam ex antiquioribus, ut habet *Galenus in L. de Morb. vulg.* ita ut totum annum in 7. praecipue partes, dividerint, 1. Ver, ab Aequinoctio Verno usque ad Vergiliarum ortum, 2. Aestatem, ab ortu Vergiliarum ad Canis exortum, 3. Oporam, a Canis exortu, 4. Auctumnum, ab ortu Arcturi ad occasum Vergiliarum, 5. Sementem, ab occasu Arcturi, 6. Hiemem, ab occasu Pleiadum, 7. Phytiam, quod ferendis arboribus faveat, a statu Favonii, circa 10. diem Februarii, cum Viola purpureae florere incipiunt, in calidioribus videlicet plagis, qui venti flare soleant, ad medium circiter Martium, quibus terra laxetur & emolliatur a frigore hiemali densata: his Austros molles succedere, humores corporis fundentes, & succos terrae liquantes, ut fiat rerum generatio: inde brevi rursus transitum fieri in Zephyros, qui spirent usque ad ortum Vergiliarum, ubi orientur Subsolanii, maritimis humidi, nobis sicciores & calidiores, ad Caniculam usque flantes: sed exortum Caniculae, inquit *Plinius*, praecedunt 8. fere diebus Aquilones, qui dicuntur Prodromi; post ortum Caniculae, Etesiae veniunt, 40. dies flantes, qui dicuntur Veteribus Delicati, quod sint molles & blandi, & non tantum Caniculae ardorem temperent, sed etiam saluberrimi sint, morbos, qui aliorum statu, Austri praecipue, immissi fuerant, dispellentes: post Caniculae dies Arcturus oritur, circa medium Septembrem, quo tempore requirunt Auctores pro anni salubritate, pluvias, quas subsequi debeat serenitas, circa initium Octobris, tunc oriri ventos occiduos, Cauros dictos, qui inter Aquilonem & occasum hibernum usque ad Vergiliarum occasum spirent: inde alterari aërem & subsequi Aquilones. Istiusmodi statum aëris pro diverso siderum ortu observaverunt Antiqui, & si haec omnia bene invicem succederent, intermixtis subinde pluviis tempestivis atque serenitatibus moderatis, annum salubrem morbosque pauciores, aut saltem magis moratos expectaverunt, prout ex *Aph. 8. Sect. III. & de Aër. Ag. & Loc. C. XXX.* abunde constare potest. Ubi nemo opinabitur, ac si venti ex hoc siderum ortu oboriri soleant, cum horum propiores multo causae ex globi terrae aërei constitutione & Solis diverso accessu aut recessu suppetant, unde etiam praecipue fit, quod ex praescriptis regulis non exacte semper succedant designati venti, & quae inde non parum dependent, tempestatum mutationes, quas idcirco magis praesentes & aëris annique statum alterantes, Me-

dici, in Sporadicis praecipue, considerare solent. Contra si immoderatae fuerint anni tempestates, multis morbis ex dictis iam Sporadicis, fores aperiuntur, cuius rei specimen dedit *Hippocr. Aph. II. 12. 13. 14. 15. 16. 17. Sect. III.* Existimamus autem omnem manifestarum qualitarum vim in eo praecipue fundari, quod insignem illam & ad vitam perennandam profus necessariam insensibilem transpirationem plus minus laedant, quo nomine, humida-frigida tempestas apud omnes male audit, ita ut *Sanktorio Med. Stat. Aph. 15. Sect. II.* compertum fuerit, eam ab austrina frigidiuscula aura in dormientibus magis prohiberi, quam in vigilantibus ab ingenti frigore, & secundum *Aph. 41. Sect. II.* ab Aequinoctio autumnali ad Solstitium hiemale, quo tempore humidum frigus praecipue patimur, qualibet die minus libra circiter nos perspirare, inde vero ad Aequinoctium vernale, liberius transpirationem succedere; atque hoc fundamentum esse hiemalium morborum, non immerito existimare liceat.

Ceterum occulta illa aëris Constitutio duplex vel triplex esse observatur, una videlicet generalior, qua multorum annorum, immo seculorum potius, decursu, certi quidam morbi regnare observantur; de qua notabile est, quod prioribus suis annis statum & vigorem simul adepta videatur, dum morbi multo atrociores fuerunt sub primum insultum, quam subsecuto tempore, quo eorum vis sensim retusa fuit, quod observatum est, non tantum in Venerea Lue; ab Americanis ad nos transmissa, sed & in Variolis, quas huius loco Europaeorum munere acceperunt. Altera minus est generalis, quando per annos aliquot, morbi quidam durare observantur, ex quorum numero Febres sunt Acutae multae, quae Epidemice aliquot annis grassari solent, in quibus simile quid observavit *Sydenhamius*, Symptomata videlicet ab initio omnia atrociora esse, dein paulatim mitescere, & sub constitutionis catastrophe tam benigna apparere, quam patiatur morbi natura; quo conveniunt satis cum periodicis particularibus Acutorum, quae breve habent principium & statim in statu atque vigore versantur. Specialis dein observatur in his ipsis Epidemicis, quae non quovis anni tempore, sed certo saltem, saevire solent. Hac ratione alii ad autumnale, alii ad vernum pertinent Aequinoctium, cuius Epocha est Februarius, statuente *Sydenhamio*, sicuti autumnalis, mensis Iulius; quo tempore magis regulariter moveri videntur morbi, per gradus nempe, ita ut, qui ad Aequinoctium vernum pertineant, cum Februario intrare, hinc sensim invalescere soleant, donec ipso Aequinoctio *ἀκμῆν* adepti, iisdem, quibus coeperant, gradibus imminuantur, & Iulio penitus extinguantur: vernorum exemplum praebent

praebent Morbilli & Febres tertianae, auctumnalium Dysenteria &c. Alii Epochas illas non servant, sed de Aequinoctio ad Aequinoctium & ultra hoc moventur, cuiusmodi sunt Pestis & Variolae regulares. Porro observavit *Sydenhamius*, Epidemicum illum magnum, qui tum rerum potitur, (quod de Peste etiam *Laur. Gieseler* & Alii quidam observarunt) reliquos minores in suam quasi ditionem redigere solere, atque eiusmodi plerumque esse auctumnalem, (unde *Hippocrati* Auctumno morbi acutissimi) qui totius anni constitutioni nomen suum impertiat.

Ab habitu intrinseco, materiae nimirum & motus, unde differentia morborum Acutorū & Chronicorum, & Constitutione temporis vel arcanae, vel manifestae aëris *νεῦροι* innitente, quarum prior Epidemicos, posterior Sporadicos inferre solet. Progredimur nunc ad tertiam differentiam, quibus tempus morborū proprie circumscribi solet. Est hoc tempus illud, quod in quovis morbo in specie observatur: vel Periodorū & Circuituum particularium seu Paroxysmorum tempus, de quo *Galenus* peculiarem Librum conscripsit, ubi eius, subtilius quam erat necessarium, sex dat differentias, initium nimirum, inaequalitatem, incrementum, consistentiam, imminutionem & integritatem, & exemplum huius luculentum exhibere dicit Febrem tertianam, vel totius morbi tempus, de quo peculiari rursus Libro egit *Idem*, ubi id quadruplex statuit, principium videlicet, incrementum, vigorem seu statum, & declinationem. Verum cum negotium dierum Criticorum huius etiam loci sit, coniungendi sunt illi, quos de *Crisi* & *Diebus decretoriis* Libros conscripsit, in quibus nostro iudicio, magis quam in prioribus, se exaequavit *Galenus*. Recensuit hosce libros & peculiari de *Temporibus Morborum* Libro eos conciliare & ex mente *Galeni* interpretari aggressus est *Argentarius*; verum cum inanibus quaestionibus de principio, incremento, statu & declinatione operosius inhaereat, non magnum operae pretium nobis meruisse videtur: concisior est doctrina *Sennerti in Instit. Libr. II. Part. I. C. 12.* sed magis nervosa *Gorraci Defin. Med. p. 203. 204.* sub voce *Καιῶν*. Docuerunt nempe ista quatuor morborum tempora non modo in toto morbo, sed in singulis etiam paroxysmis observari, & priora universalia, posteriora particularia vocaverunt: haec variare pro morborum, causarum, symptomatum, Naturae, virium & reliquarum circumstantiarum ratione: de illis in genere ita statui posse, ut principium dicatur, primus morbi motus, incrementum, in quo non modo ipse morbus, verum & symptomata eius graviora fiant, status, in quo ea consistent, declinatio, cum ea decreescere incipiant;

quorum signa secundum *Galenum* ex coctione & cruditate, & ex symptomatum aequalitate vel inaequalitate desumantur, (vel ut *Argentorius* habet, a natura rei, ab illius causis & effectibus, qui sint actionum offensiones & qualitates mutatae) ita ut in Febris, principium sit, quamdiu humor crudus est, in Phlegmone, cum sanguine impletur pars, in Ulcere, quando sanies tenuis & aquosa manat; incrementum in Febris, si concoqui coepit materia, in Phlegmone, cum fluxio cessat & sanguis in pus mutatur, in Ulcere si sanies parcius & crassior; status in Febris, quando in materiae concoctione Natura maxime laborat, in Phlegmone, ubi pus conficitur & pulsatio atque dolor ceteraque symptomata summa sunt, in Ulcere quando pus tenue: declinatio, in Febris, ubi symptomata remittunt, & excretio fit humoris morbifici, in Phlegmone, quando pus effluit, tensio imminuitur & tumor incipit subsidere, in Ulcere si pus album, crassum & paucum comparet. Atque haec quatuor tempora in iis maxime morbis, quos Natura vincere queat observari, cum exitiales interdum in principio, saepe in augmento, saepissime in summo vigore aegros e medio tollant: aliorum principium esse longum, cetera brevia, contra aliorum declinationem longissimam videri, interdum incrementum, alias vero summum vigorem, aut ex iis plura, cum reliqua multo minus diuturna fuerint: & cum haec tempora non parvam saepe habeant latitudinem fuisse quosdam, qui singulis rursus principium, medium & finem adscripserint. Particularia tempora eminentissime observari in Febris tertianis cum *Galeno* advertunt. Usum habet eximium doctrina haec in omnibus morbis, Acutis praesertim, non tantum in prognosi (quatenus ex solo morbi principio cum *Baglivo*, sedulo & sagaciter considerato, iudicare poterimus de totius morbi duratione & eventu, cum ex eiusdem observatione, quot diebus principium Febris duraverit, totidem & augmentum, status ac declinatio, & quale fuerit morbi principium, vehemens nempe, malignum, impetuosum, vel contra, lene aut benignum, talia quoque, facta comparatione, esse alia morbi tempora) sed & curatione; ita enim observavit idem *Baglivus*, Ischiadicum dolorem, si eadem hora vel paucis elapsis purgans remedium convenienter exhibeatur, certo desirurum, non ita vero si morbus ad plures dies & menses fuerit protractus, & de Acutis pridem docuit *Hippocrates*, *Aph. 29. Sect. II.* si quid movendum sit, purgatione videlicet aut sanguinis detractione, hoc faciendum esse in principio, quod primo quaternario a plerisque includitur, ab *Hippocrate* de *Vict. Acutor. C. 2. v. 4.* ad quintum usque extenditur, in per Acutis vero brevior

breuiore multo tempore comprehenditur, ita ut curatiores quidam id tribus quatuorve horis, alii dimidio die, a notabili aegri *dyſpnoea* id definiuerint; in Acutis paroxyzantibus autem Febribus tempus hoc primo paroxysmo, & incrementi finem 4. die determinat *Stahl Diss. de Feb. in gen. Hist. p. 23. 24. 25.* In statu vero quiescere satius monet eodem loco *Hippocrates*, cuius rationem reddit subsequente *Aph. 30.* quod in principio & sine omnia sint remissiora, in vigore vero vehementissima; ac si dicere voluisset, Naturam, quando maximis sub statum motibus, quibus nimium satagendo frequentius peccat, quam deficit, materiam morbificam subiugare & contumere intendit, non esse irritandam nec ad motus maiores incitandam eo tempore, sed tum demum ubi fervor desit, in fine videlicet, quando materia concocta & subacta est, quam dein educere conveniat secundum *Aph. 22. S. 1. & de Purg. C. IV. v. 1. 2. it. C. V. v. 4. 5.* immo nec ineunte morbo quidem medicationes eiusmodi convenire, nisi materia turgeat, quod plerumque non fiat, & adhibito singulari iudicio ex praecepto *Aph. 24. S. Eiusd.* ut videlicet expendantur morbi ipsius natura, aegri constitutio, Aetas, consuetudo, medicamenti delectus & prudens applicatio, secundum quantitatem, qualitatem & utendi modum. Qua in re posteri *Hippocratis*, nominatim *Galenus* excelluit, qui purgationes per epierasin, quae pabulum morbo ex primis viis, intacta cruda materia, subtraherent, introduxit, & qui hunc sequuti sunt ex *Arabum* familia, purgantium blandiorum ex manna, rhabarbaro, thamarindis, auctores, post quorum tempora agitata illa elaterina, peplina, & helleborina, frequentari desierunt. Qui nam vero Acuti sint morbi, declarat ipse *Hippocr. de Viſt. Acut. C. III. v. 1.* ubi Pleuritidem nominat, Peripneumoniam, Phrenitidem, Cauſum, & alios morbos, qui ex his pendeant, quorum Febres omnino continuae sint & occidunt; quibus verbis posterioribus similes inflammatorios morbos ipsum intellexisse existimandum est, cum in sequentibus Anginam expresse nominet: immo Febres etiam citat in genere, ut & Continuas omnes eo nomine intelligit *Epid. L. 1. C. III. v. 16.* quin nec Intermittentes, ac praecipue Tertianam excludit, cum *Aph. 23. S. II. it. de Indic. C. IV. v. 12. & Coac. Pr. C. 1. v. 211.* Acutos morbos definiat, qui 14. diebus plerumque iudicentur, quale Tertianae prorsus competit, quae ipsius effato, si exquisita sit, 7. circuitibus iudicatur, vid. *Aph. 59. Sect. IV. & Coac. Pr. v. seq. 212.* quo hanc tanquam exemplum Acuti subiecisse videtur. Immo non tantum pro purgandis aegris memoratos canones posteritati dedit *Hippocrates*, sed & pro instituenda diacta, unde de *Viſt. Acut. C. XX.* diactam in principio paullo pleniorē indulget,

get, quam sub vigore, vetat vero omnem tum cibi *Aph.* 11. 19. *S. I.* tum
 forbitionum & potuum exhibitionem, de *Viſt. Acut. C. XLII.* ante paro-
 xyſmorum inſultum, quorum indicium notat ibi, pedum refrigerationem,
 qua praefente, neceſſe ait, hypochondria tendi & alvum incendio fla-
 grare, ac totum corpus ob commotionem intus conceptam, vel potius
 eo tranſlatam, iactari. Similis eſt ratio Crifum, cum ante has corpora
 ſoleant perturbari, unde etiam cibos & potus tum exhiberi prohibet eo-
 dem de *Viſt. Acut. L. C. XLV. v. 1. & C. LXIII. v. 8. 9. 10. 11.* Quid enim
 poſſet fieri magis in conſultum, quam eo tempore, quo ſummo ſtudio
 materiam morbiſicam Natura aggreditur, eam ab hoc opere cibi oblatio-
 ne avocare & negotia eius interturbare, ut non memorem oeconomiae
 animalis vel turbas, a copioſiore reſpreſſione humorum verſus partes in-
 teriores, vel ferias circa clyſificationis & nutritionis opus tanquam minus
 neceſſarium, cum Natura pro conſervando & a noxiis materiis vindici-
 cando habitaculo ſuo plus ſatis habeat quod agat, unde etiam ſolenne
 illud ſtupidum in hiſce aegris, a carnibus praecipue, putrefcibilem ma-
 teriam augentibus, obſervatur. Ceterum de efficacia convenientium &
 tempeſtivarum evacuationum omnino legi meretur *Stahl. Diſſ. de Feb. in
 gen. Hiſt. Theſ. IX.*

Periodorum ſeu circuituum terminus Crifis appellatur, quae obſer-
 vante *Hippocrate Aph. 23. Sect. II.* intra 14. dies in Acutis contingit; quam-
 vis enim & ultra hunc terminum crifes obſerventur, die nimirum 20. 27.
 34. 40. & infra 14. Acuti multi iudicentur, mitiſſimae nempe Febres &
 ſignis ſecuriſſimis ſtipatae, ut & maligniſſimae, ſignis horrendiſſimis ob-
 orientes, quae 4. die aut prius deſinunt, & vel ad ſalutem, vel ad mor-
 tem terminantur, ut ipſe habet *Praen. C. XX. v. 2. 3. & de Iudic. C. II. v.
 4. 5.* ubi dein ſecundum terminum ad 7., tertium ad 11., quartum ad 14.,
 quintum ad 17., ſextum ad 20. conſtituit, Libro vero antecedente de *Dieb.
 Iudic. 21.* nominat, deinde 30. poſtea 40. & denum 60. poſt quos nu-
 meros diuturnam Februm conſtitutionem dicit, tamen intra 14. immo
 hoc ipſo pleraſque crifes fieri, & Aphoriſtica pronuntiatio fidem facit,
 & Poſteriorum etiam obſervatio, cum quotidiana experientia, abunde
 teſtantur, eo die pleroſque Acutos, intra ſuos terminos & cancellos de-
 currentes, abitu ſibi parare, ita quidem ut ipſae crifes ſalutariter die
 14. perpetrentur, funeſtior vero morbi eventus & ante hunc terminum
 non raro obſervetur. Decretorium fortiſſimum pronuntiat *Galenus. L.
 VIII. de Crifib.* diem 7. cuius nuntius ſit 4. tanquam decretorius minor
 &

& 7. index, deinde 11. & 14. eandem proportionem & naturam invicem servare, hinc frequenter quidem 17. ad 20., raro autem 18. ad 21., coincidere iis 9. 5. & 3., plurimos quidem 9. iudicare, secundam vim obtinere 5. & post hunc 3., malum esse decretorium 6. omnium imbecillimū 13. omnium vero, qui non decernant, fortissimum. Vehementissimas itaque esse crises, quae usque ad 14. diem veniant, minus iis, quae ad 20. usque pertingant, ac debiliores adhuc, quae ad 40. retardentur. De 20. & 27. controversa res est: *Diocles & Archigenēs*, ut *Galenus de Dieb. Decr. L. I. C. X.* refert, 21. & 28. numerarunt: *Galenus* se ex *Hippocrate* 20. & 27. numerandos existimare asserit. Enimvero *Hippocrates* & 20. & 21. admisisse videtur, profiteturque ipse *Hippocr. Praen. C. XX. v. 11. 12.* nihil horum integris diebus exacte numerari posse, quod nec annus, nec menses integris diebus constent; quibus posteriores rationes ex principii morbi determinatione minus exacta, numeratione nunc exclusiva, nunc inclusiva, humorum & viarum dispositione, sed patientis praecipue agilitate & inertia addi possent; Immo nec negligenda Luna & ipsius motus, si, quod non improbabile videtur, decretoriorum dierum ordo & numerus inde dependant; tum enim id plerumque tempus, quod de 20. & 21. participat, decretorium diem constituet.

Soliti sunt artis Medicæ Doctores, qui seculo 15. 16. 17. claruere, cuiusque Septimanae medios seu quaternarios, Indices & criticos secundarios seu minus principales nominare, in quibus fiat levis pugna & velitatio Naturae cum morbo, spectarique eoque tempore initia alterationis materiae ad bonum vel malum; idque omnino ex mente *Hippocratis*, qui *Aph. 24. Sect. II.* edixit, septenorum quartam esse indicem, octavam secundae septimanae initium: observabilem & ipsam 11. alterius enim septimanae 4. esse: iterumque diem 17. observabilem, utpote qui a 14. quartus sit, & ab 11. septimus. Quo Aphorismo sicuti notabile est *Hippocratem* non transgredi tertium septenarium, ita optime adhuc locum annorat *Hollerius*, post 20. perire & elanguescere vim quaternariorum, post 40. vero septenariorum, ita ut quaternarii sint tres, 4. nempe, 11. & 17. & septenarii sex, 7. 14. 20. 27. 34. 40. & notandum esse, maiorem semper vim inesse primis quaternariis in indicando, unde quidem extreme per Acuti, intra 4. diem, per Acuti, intra 7. Acuti exacte, intra 14., Acuti ex decidentia, intra 40. iudicari soleant. Cui *Hollerianae* observationi iungimus merito illam, quam *Galenus de Dieb. Crit. L. II. C. 5.* sagaciter & ingeniose (prout vir fuit acri magnoque ingenio) ex Epidemicis *Hippocratis* historiis elicit, quod

C

nimirum

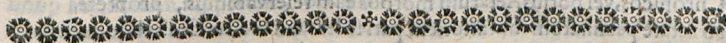
nimirum Febres quae non excedunt diem 14. crisin suam abolvant unico die, quae hunc excedant, duobus diebus, quae 20. tribus, cum Hippocrates si unica die facta fuerit crisis, plerumque ita dixerit, morbum quinto, 7. 9. 11. non vero circa 5. &c. iudicatum fuisse, sicuti si pluribus diebus perpetrata fuerit, circa 20. 40. eam successisse asserat; quamvis & illud hinc constare queat, quod priores illae crises exactius quam posteriores soleant procedere, eoque morui morborum, a principio acutiori; magis exacto & determinato, apprime respondeant. Peti etiam hinc potest dubii superius relati solutio, quinam nempe decretorii sint, 20. & 27? an vero 21. & 28? cum lentior ista critica solutio utrosque occupet. Intercalares & Intercidentes nominant dies, qui inter criticos seu decretorios intercidunt, & sunt 3. 5. 9. 13. 19., quibus & sua vis insit iudicandi, non tamen tam potens ac diebus criticis, sed tamen potentior pro indicando: atque debilitatem istam maxime observari in 13. ita ut Galenus omnium imbecillimum dixerit, quod multo adhuc magis de 19. statuere dein licet. Reliquos vacuos nominant, in quibus nulla vel rarissima crisis contingat, praecipue in 6. quem ideo, quod plures eo pereant, tyranno, qui cum crudelitate iudicet, comparat Galenus, (& ab Hippocrate S. IV. Aph. 29. rigores 6. die contingentes sinistrae iudicii praeannuntiantur, quoniam ob copiam materiae morbificae praepropere instituantur motus excretorii, vid. Gal. de Dieb. Decret. L. I. C. IV. antecedere vero solent rigores criticas solutiones ex Aph. 63. Sect. IV.) sicuti 7. bono & clementi Regi, qui, quos iudicet, iis vel supplicii partem adimat, vel illustret victoriam: ceteri sunt, 8. 10. 12. 16. 18. Vocantur etiam medicinales, quod eo tempore tutius purgantia medicamenta exhibere liceat. Id quod iam cognovit Hippocrates, qui L. IV. de Morb. C. XXI. v. 12. 13. 14. 17. eos, qui in Febribus continuis pharmaco usi sunt in paribus diebus, nimium purgatos nunquam vidit, secus autem in imparibus, ubi multi perierint nimium purgati, propterea quod C. XX. v. 21. 22. horrores tum maxime contingant, & humores magis turbentur in corpore aegri in imparibus diebus, & propterea secundum C. XX. v. 17. tum maxime dolere homines, & C. XIX. v. 11. tum maxime & sanos fieri homines, & mori, nihil autem C. XXI. v. 19. mirum esse, si quis iam turbatum adhuc magis perturbet medicamento, talem perire. Unde porro Hippocrates Aph. 36. S. IV. eos sudores bonos dicit, qui emanant diebus 3. 5. 7. 9. 11. 14. 17. 21. 27. 31. 34., reliquos laborem, diuturnitatem & recidivas ostendere,

dere, (ubi dum sudorem, tanquam excretionem maxime familiarem & solennem nominat, nec reliquas concoctiones, excretiones & abscessus criticos exclusisse censendus est, sicuti etiam ad hunc locum notat *Hollerius*, quod si aliquando in 4. incidat iudicium, id fieri in febribus Synochis, quae magis moveri soleant diebus paribus, cum morbi Acuti & per Acuti materiam habeant biliosam, quae diebus imparibus moveatur, de quibus praecipue intelligendus sit Aphorismus, atque has excretiones maxime fidas & fortissimas fieri die 7. & 14., quorum indices sint 4. & 11. secundum *Aph. 71. S. II.*) & nisi febricitantem imparibus diebus febris reliquerit, eam reverti solere. Ubi non adeo magni momenti est dubium *Galenii*, qui, quod non raro die pari, 14. videlicet 20. 34. 40. solutio morbi sine recidiva soleat contingere, falsitatis suspicione accusat hunc Aphorismum, cum *Hippocrates* per septenarios calculum semper inierit, & morbos Acutos iudicari dixerit per septimanas, ita ut 14. non par, sed impar sit, 7. nempe septimanae secundae, & initium tertiae, 20. iterum septimus septimanae tertiae &c. Nec obstat aphoristico huic effato ipse *Hippocrates*, quando *Epid. L. I. C. III. v. 27.* asserit, quae paribus diebus exacerbentur, paribus iudicari; cum, ut *Hollerius* ante advertit, Synochae febres, (quibus adde Quartanas) istiusmodi motus admittant, minime vero Acutiores, quae ex materia biliosa nascantur, quae, quoniam in calidis regionibus frequentiores, de iis proinde absolute quasi pronuntiasse videtur *Hippocrates*. Quamvis etiam ipse *Hippocrates* calculum duxerit aliquando a primo morbi initio, & huius respectu 14. parem diem dixerit, *de Septim. C. VIII. v. 6. 7.*, quo sensu etiam 9. 11. 13. non pares, qui alias a secunda septimana tales forent, sed impares ab eo passim pronuntiantur. De universa vero hac doctrina illud semper memori mente tenendum, quod tum ab *Hippocrate* & *Galeno*, tum aliis, veram observandi rationem adeptis, toties inculcatum est, de Septenariorum nempe efficacia & vi in iudicando prae reliquis, hinc & horum mediorum seu quaternariorum. Quibus probe observatis, irritae sunt omnes ille collationes, comparationes, collisiones, confusiones, quibus nuperime *Aliquis* pessundare voluit doctrinam, ex practica observatione enatam, & multorum seculorum decursu confirmatam, in quam proinde non nisi observationes contrarias, ex multorum multa, copiosa, sollicita & sagaci experientia desumptas proferre oportebat; tantum abest, ut Pythagoricorum commentorum insimulanda ea fuerit, multo minus autem testimonium aliquod vel ab *Asclepiade*, cuius elogium videre licet apud *Plinium L. XXVI. C. 3.* rhetoris nimirum, assentatoris,

toris, & similibus prope artibus, quas notavit *Galenus de Praec. ad Posth.* in Romanis suo tempore Medicis, claro, vel a *Celso*, viro in artis operibus parum exercitato, allici peterat.

De caussis dierum criticorum accurate dicere, cum res sit prorsus irrita, malumus proinde tacere, quam multa, quae evidentiter probari non possunt, proferre. Cui ista volupe fuerit cognoscere, poterit multa de Sole, anni temporum & vegetationis auctore, & Luna, mensium ordinatrice, & pro diversis phasibus & illuminatione, Menstruorum & Comitialium circuitus dimetiente, reperire praeclare dicta apud *Galen. de Decret. Dieb. L. III.* & qui haec aliaque collegit & conciliavit, *Doct. Sennert. Instit. L. III. Parr. III. cap. 12. tit. 7. C. Claudinum de Dieb. Critic.* Id notasse satis est nobis, ipsius Criseos caussam videri Naturam humanam, pro quantitate & qualitate materiae & noxae inde impendentis, materiam morbificam ocyus aut tardius eicere conantem, ipsius vero ordinis & certorum dierum rationem pendere posse, partim ab habilitate interna materiae ad motum, (de qua vanum non videtur, quod pridem de bilis, sanguinis, pituitae, & melancholiae motu tradiderunt,) partim ab externa ordinante causa; de quo utroque insignissimus est locus *Galen. de Dieb. Decret. L. II. C. II.* unde ea, quae ad rem nostram pertinent, breviter transcribere non dubitamus, idque eo magis, quominus recentiorum alicui ea res in mentem ita venit, si non venire non potuerit: unum, inquit, *Vir maximi ingenii*, certum dierum decretorum in omnibus aegris fieri non est necessarium, illi tantum numerandi, in quibus nec ipse Medicus, nec aeger quid peccaverit, immo nec assistentes, aut etiam extrinsecus offensa quaeapiam obvenerit. Persuasum habere convenit, Naturam prorsus sufficere, & summa quadam providentia corpori prospicere: ipsam, si quid aliud, propriis motibus ordinatis uti: summum eius esse artificium in animali fingendo, quoddam in conceptuum incremento, perfectione & partu; cuiusque enim animantis generi conceptus statum tempus exacte servari, Natura videlicet ordinatos morus semper habente: sic etiam post partum unum quodque animans crescere, absolvi & declinare praefinitis temporibus. Sed cum ordo Naturae superetur providentia & ordine a coelestibus, inordinationem quandam substantiae motui connatam, tribui posse: atqui pulchrum hoc omne & ordinatum & artificiosum ex supernis innasci videri, inordinatum & erraticum ex materia, quae hic versatur, provenire. Naturam igitur rem quandam esse ordinatam, & cum materiam superaverit,

rit, proportionibus quibusdam definitis, & periodis ordinatis motiones ipsius fieri, quae vero praeter rationem aliquando incidant ordinemque confundant, tunc ipsi obvenire, cum non plane materiam vicerit, sed impediatur ab ea, & suis proportionibus moveri prohibeatur. Atque huiusmodi ordinem non tantum in morbis & statu p. n., sed etiam sano & nat. observari in homine aequè ac reliquis animalibus; quae statum habeant conceptionis, partus, incrementi, perfectionis, vigoris, declinationis & dissolutionis tempus.

CAPVT SECVNDVM,

De

Temporibus Morborum in Specie.

Diximus superius, pro diversitate materiae morbificae & imminente specie laesionis, ad eas praecavendas & emovendas institui a Natura motus proportionatos, vel celeres, vel tardos, unde duplex morborum genus, & Chronicorum, & Acutorum nascatur. Subest tamen & alia differentia in Acutis, ab abolitis aut deficientibus motibus pendens. Tales enim passivae motuum laesiones observantur in Catarrho suffocativo, Apoplexia, Catalepsi, Paralyfi, Syncope, in quibus Natura derepente cessat, & deserit actiones, sicuti contra in reliquis Acutis nimium satagendo easdem etiam turbat & active laedit, prout in Febribus omnis generis observatur. Posset equidem non sine ratione videri, in Catarrho suffocativo & Catalepsi, quoniam animalis activitas in summo & nimis intenso motu constituta est, quod & de aliis Spasmodicis, qui huc referri possunt. Colica nimirum & Ileo, affirmari potest, non tam passivam, quam activam hic observari laesionem, sicuti omnium Spasmodicorum natura in eo sita videretur, ut non nisi exacerbationes motuum nimiae sint; tamen, si ista impotentia ad motum, tum voluntarium tum involuntarium, consideretur in hisce morbis, non adeo inconvenienter passivae laedi censentur actiones, licet ipsa laesionis natura in activitate seu motu nimis intenso consistat; saltem de utroque participare & naturam mixtam habere videntur, ita ut laesio ipsa quidem

C 3

dena

dem activitate nimia paccet, reliqua autem corporis oeconomia passive graviter laedatur, motuum nempe vitalium omissione, qua de causa promiscue haec passivas & mixtas laesiones tractabimus. Passivas autem & mixtas primum, dein activas motuum recensebimus laesiones. Observatur ista desertio in Syncope & Suffocatione ad tempus brevius, in Paralyli ad longius, & quidem contumaciter, in Apoplexia & Catalepsi, medio modo. Epilepsia quidem ob Paroxyllorum brevitatem & subitam invasionem huc referenda videri posset, interim cum longo satis tempore duret, ad Chronicos, vel potius Aetatum morbos eam reservabimus, propterea quod ab aetate peculiarem mutationem pati solet, cui loco etiam reliquos ex Acutis & Chronicis, qui certae Aetati peculiare sunt, dicabimus. Colica licet & ipsa Aetatum morbis accensenda sit, quoniam tamen extra istam dispositionem, ex causis externis aliquando invadere, nec semper reverti solet, brevibus istius acutiei meminisse sufficiat. Torquet dolor ordinario dimidiam vel unam alteramve horam, vel si mitior sit, plures, quo autem violentior, eo brevioris est periodi. Quodsi intensior sit, quam ut ferri queat, motus isti spasmodici, qui ad aliquid molestum ex primis viis excutiendum suscipiebantur, adeo exacerbantur, ut de intestinis in artus usque protendantur, & materiam morbificam eo depellant, in quam postea firmissime impactam Natura multis de causis nullum ius habet, ut ea propter labores circa eam, tanquam frustraneos, deserat, simul vero voluntariorum vel obliviscatur vel in iis administrandis impediatur, unde Parens fit ex Colica, prout observationes Medicae passim loquuntur. Epidemiam *Aelianus* observavit, Endemia vero & Epidemica simul est, quae in Caribaeis Insulis dominatur, *Plinius* tradidit, Colicam morbum primo omnium expertum esse *Tiberium* Imperatorem, & nomen huius mali populo Romano fuisse incognitum, & quod apud *Hippocratem* & antiquos Medicos nomen Colici doloris non occurrat; verum non praeter rationem existimat *Sennert. Prax. Med. L. III. P. 2. S. 2. Cap. 2.* non tam morbum, quam nomen novum fuisse; vid *Cels. L. IV. Cap. 13. 14.*

Gravis illa Iliaca passio ex Colica quandoque nascitur, si nempe motus isti membranarum intestinalium sursum invertantur, qui motus cum a naturali & peristaltico intestinorum motu prorsus alieni & contrarii sint, mirum non est, si summe anxia & confusa Natura, in vitali etiam reliquo negotio perturbetur, & huius desperabunda desertione, de qua pulsus languidi & parvi testari possunt, se ipsam destituat. Provenit etiam Colic

Colica non praegressa, & Herniis praeterea supervenire potest. *Sydenhamius* omnem Ileum extra Febres, nothum, in Febribus, verum vocat, cui medetur sale Absinthii cum succo limonum permixto, quod a *Riverio* primum usurpatum legitur; huius causa videtur, quod sal istud, ut vocant, medium seu enixum, inflammationem intestinalem, a bilioso humore productam, peculiariter dissolvere & refrigerare videatur. *Hippocrat. Sect. III. Aph. 22.* Volvulum inter Auctumnales recenter morbos, quod de eo praecipue intelligendum venit, qui ex ingestis crudis, quae eo tempore potissimum suppetunt, oritur.

Catarrhus suffocativus, qui idem videtur cum Asthmate graviore, cum partes nobilissimas, respirationi & sanguinis motui inservientes, adeoque vitae perennandae absolute necessarias, graviter afficiat, diu durare nequit, quin vel ad mortem, vel ad reconvalescentiam terminetur.

In Syncope autem, ubi pulsus & motus plane abolentur, repente etiam vita cessat, quae tamen facile redit, si non tam materialis, quam pathetica causa in culpa fuerit.

Apoplexia, cum omnis motus fontem & Animae domicilium obfideat, utramque tam animale, quam vitalem facultatem laedit, prout vel cerebrum & substantia eius medullaris, vel cerebellum cum nervis inde progredientibus comprimuntur; unde quidem, cum *Willisus* cerebrum actionibus animalibus & voluntariis, cerebellum autem vitalibus & involuntariis destinet, plerumque sane, (ob faciliorem & frequentiore extravasati sanguinis in cerebri ventriculos irruptionem) contingit, in Apoplexia rationis actiones & voluntarium motum aboleri, & istiusmodi quidem Apoplexiam minus esse fortem, fortiore vero, immo fortissimam, si cerebelli fontes obstruantur, quae cessantibus hinc vitalibus motibus nullo modo curari potest, & intra paucarum horarum, immo momentorum spatium hominem interficit, cum levior Apoplexia ad aliquot dies durare queat. Accusat *Hippocr. S. III. Aph. 23.* tempus hiemale, & *Aph. 16.* imbres assiduos, quibus *Waldschmid. Disp. XXXII. Cap. 7.* iungit Solstitia, Aequinoctia, Pleni & Novi lunia; ubi Lunae phasibus, aliisque vagabundis luminibus maximum in corpora nostra dominium esse agnoscit. Non est locus nec opus de consensu causalitatis cum stomacho, unde *Langius* sali vitrioli, hic minus residit, tantum elogium adscripsit in *Misc. suis Curios.* nec de complicatione cum Catarrho suffocativo, nec de habitu huius morbi ad Aetatem, quem inferius trademus, multa verba facere.

Ad

Ad Paralyſin, in quam non raro deſinit Apoplexia, properamus. De qua breviter notamus, quod licet, ubi iam facta eſt, affectus magis Chronicus ſit, ob celeritatem tamen generationis, & quod vel ex Acutiſſimo morbo, vel per ſe etiam conſeſſim fiat, hic non praetereunda viſa fuerit. Durat enim alias per multos ſaepe annos, quamvis ubi lingua ſimul affecta fuerat, cui memoriae debilitatio ſemper ſucceſſerat, in annosioribus intra annum forte recrudiſſe fortioſem Paralyſin, aut potius Paraplexiam, cum funeſto eventu obſervarit *Stabl. Theor. Med. p. 1201.*

Catalepiſis ſeu, ut Veteres vocabant, Catochus, & qui idem videtur Tetanus, Paralyſi non incommode iungitur. Cum enim Paralyſis, ex mente *Stablii*, ſit ingens tonici motus remiſſio, a contumaci movendi averſione proveniens, Tetanus contrario modo ſe habet, utpote in quo maxima tonici motus intensio obſervatur, ita ut muſculi, ſicuti in Paralyſi ex remiſſione, ita in hoc ex intensiſſima diſtentione voluntarios motus obire non poſſint. Qui proin affectus, licet convulſionis quaedam ſpecies videri queat, non leviter tamen a Convulſione ſtriſte dicta differt, de qua re videri omnino merentur Commentarii *Hollerii ad Aph. Hippocr. Sect. IV. Aph. 57. Sect. V. Aph. 6.* & praecipue in *Schol. ad Aph. 13. Sect. VII.* ubi ex mente *Hippocratis*, qui *σπασμὸν ἢ τέραιον* paſſim nominat & diſiungit, hos invicem ita, ut ſpeciem a ſpecie, aut genus a genere diſferre docet. Pereunt crudeli hoc affectu correpti intra dies 4. ex *Aphor. 6. Sect. V.* prima videlicet periodo, hae, quaternario primo, quo morbi Acutiſſimi terminari ſolent. Cum enim ingens illa tonici motus exacerbatio intolerabilem dolorem coniunctum habeat, non tantum in confuſionem agitur Natura, & ſimiles contentiones in reliquas partes, vitalibus actionibus dicatas transferuntur, id quod ob analogiam involuntarii motus facillime contingere poſſe arbitramur, (cuius Indicium eſſe poſteſt, quod *Hippocrates* de lethali Tetano refert, potus nempe & ciborum per nares regurgitatio, de *Dieb. Judic. C. V. v. 7. de Morb. L. III. C. XIII. v. 10. & de Int. Aff. C. LIX. v. 8.*) ſed & respiratio ad vitam conſervandam abſolute neceſſaria, graviſſime laeditur, unde facies talibus rubicunda ſit, advertente *Hippocr. L. III. de Morb. C. XIII. v. 8.* Ubi licet *Hippocrates* lethalitatem huius morbi ad 5. 7. & 14. uſque dies extendat, Aphoriſmo tamen, quo Veteres univerſales, ex multis particularibus deſumptas, veritates cum ſingulari gravitate & iudicio complexi ſunt, poſt videtur eſſe tribuendum.

Ad

Ad defectus motuum, qui satis acute decernunt, pertinet etiam Ischuria, ex qua annotante *Senn. Med. Pr. L. III. P. 8. Sect. 2. Cap. 2. §. 1. Progn. it. L. III. Part. 7. Sect. 2. Cap. 1. Progn. §. 2.* post 7. diem, licet iterum urina reddatur, aegri tamen plerumque pereant. (Quamvis *Ischur. Synt. M. Pr. L. V. Tit. 9. C. 2. Art. 3.* undecimo & 19. curatae exempla referat.) Cuius rationem loco priore reddit eam, quod febris superveniat, ob quam moriantur; verum non tam febris, quam noxa illa quae reliquis humoribus, & forte etiam solidis partibus, ab acrimonia urinae affricata fuit, in culpa esse videtur, atque hac de causa febrilis motus, quem utiliter semper a Natura suscipi cum prudentioribus statuimus, effectum salutarem assequi non potest. Abunde autem constat, quantae pro avertenda corruptione necessitatis sint secretiones & excretiones debitae, ita ut in his verum proximum vitae instrumentum ponat Pathologiae verioris Auctor. Adeo ut retento, insigni quotidie copia excernendo humore, qui de particulis fermentativam corruptionem inferre aptis, salinis videlicet & non leviter biliosis, abunde participat, mirum non sit, si Acutorum classis interendus sit praesens affectus. Obiter mentionem facimus differentiae illius, qua vel excretio secreti urinarii humoris per vesicam impeditur, vel is eo non pervenit, ob intermissam ipsius in renibus secretionem, de qua non paucae prostant observationes Ischuriae lethalis, tum in febribus, tum extra febres observatae, salvis renibus & libera, immo vacua, vesica urinaria, Quae posterior diligentiore, quam hactenus factum est, inquisitionem meretur, & considerari circa eam potest, tum quid *M. S. S. crasis*, tum quid spasmodica forte contractio quaedam, in ea producenda valeant. Licet vero affectui huic Ischuriae nomen minus quadret, cum, ut *Gorraeus* definit, ei proprie, quae cum vesica plena sit, excretioni laesae competat, maluimus tamen hic communem usum sequi, quam novum affectus, nondum satis explorati, nomen inferre.

Activae Acutorum motuum laesiones observantur in Febribus Primariis omnibus: ex Secundariis, aliae periodi sunt acutioris, aliae tardioris & ad Chronicos morbos magis accedunt. Primariae Febres, cum suas res proprias habeant, nec, ut Secundariae, ab aliis affectibus pendeant, habent propterea periodos & typos constantiores, qua de causa, tanquam norma aliqua, iure reliquis praemittendae sunt. Dividuntur commode a motu suo, in Intermittentes & Continuas: Intermittentes sunt, Quotidiana, Tertiana, Quartana, Quintana, Septimana & Nonana ab *Hip-*

crase

D

pocrase

poerdae nominantur, quin & terminus ipsarum affertur, *Epid. L. I. C. III. v. 24, 25, 27.* ita ut Quintana pessima omnium, Septimana longa, sed non lethalis, Nonana adhuc longior & non lethalis dicatur; verum ob parcam harum apud *Hippocratem* non minus, quam reliquos Auctores, mentionem, apparet eas valde raras, vel Quartanae potius soboles esse: referunt *Tulpius* & *Isstonus*, sibi visas semel Quintanas. Intermitentes compositas, cum perverſae medicationi ortum plerumque debere videantur, tranſimus.

Tertiana Febris, exquisita praesertim, omni aevo notissima & celeberrima fuit, ita ut, tanquam omnium exquisitissima, pro exemplo & cynosura reliquarum, ab Antiquis aequae ac Recentioribus ponatur. In hac enim motus maxime ordinati, vegeti & efficaces observantur, ita quidem, ut cum Febris proprie sit motus Naturae ad salutem tendens, raro ab isto scopo hic aberrat Natura, sed eum frequentissime soleat attingere, modo aliena arte non interturbetur. Praeterea in hac Febre maxime consulto agere videtur Natura ideo, quod motibus repetitis, & interposita quiete recollectis viribus, materiam morbificam aggrediatur, idque tanto quidem successu, ut, si non omnem, potissimum tamen eius partem, singulis paroxysmis, posterioribus maxime, e corpore aegri proſcribat. Facit id 4. 7. 10. ad 12. summum horis; quae ulterius producitur, notha vocatur, in qua videlicet omnia symptomata (rigor, calor, pulsus, urina minus tineta) remissiora sunt, nec tanto conatu materiam morbificam aggreditur Natura, unde, quod motibus activis & vegetis breviori tempore non potest, mora & longitudine perficiat, necesse est; paroxysmi ideo non tantum ultra 12. horas protenduntur, sed & totius motus decursus longius protrahitur. Cum enim exquisita Tertiana 7. plerumque pariodis iudicetur, ut habet *Hippocr. Aph. 59. S. IV.* notha ad 14. usque non raro profertur, & advertente *Foreſto de Febr. L. III. Ob. 13. Schol.* in mensem, in dies 40. nonnunquam in 6. menses porrigitur, & in vitia lienis aut ventriculi desinit. Cum porro, ut optimus ille *Hippocratis* interpres, *Hollerius*, ad hunc Aphorismum notat, qualis dierum ratio in Febris Continuis, talis sit periodorum in Intermitentibus, consonum est, ut, sicuti Continuae Febres non eodem momento gignuntur & ad statum perveniunt, sed per gradus ascendunt, Intermitentibus id similiter obveniat. Id quod non tantum a laudato *Hollerio de Morb. Intern. Cap. de Tert. & P. Foreſto de Febr. L. III. Obf. 6.* sed & a *Waldschmidio Prax. Caf. 31.* in Tertiana praesertim, observatum, ita ut paroxysmi ante & post quartum

quartum sint mitiores, quartus autem vehementissimus, ac in specie, primus mitior quam secundus, secundus quam tertius, tertius quam quartus pronuntientur ab *Hollerio & Foresto*. Quae sane observatio pro medicandis hisce Febris insignissimum in praxi usum habet. Enim vero ut 4. Paroxysmo temper statum adipiscatur Febris haec, non necessarium est, cum mitior & ante 7. periodum terminanda, possit & post tertiam & 2. vigorem amittere; id quod confirmatur etiam a *Baglivo Prax. Med. L. 1.* ubi si 2. Paroxysmus sit vehementior primo, 3. vero mitis; tunc Febrem circa 4. paroxysmum totaliter cessaturam asserit. Causas quod attinet, cur tertio quoque aut alternis diebus repetere soleat haec Febris, de his taedet vel mentionem facere inanium figmentorum & ludicrorum commentorum, a Recentioribus excogitatorum. Dicunt equidem probabiliter saniores, materiam morbificam singulis excludi Paroxysmis, inde sequi apyrexiam, (quod, si rem rotunde eloqui velis, nihil aliud est, quam motus febriles, tanquam non necessarios, intermitteri, reassumi vero, ubi nova materia congesta fuit,) si vero consideremus, prioribus illis Paroxysmis, ad 4. usque, siccos penitus & aridos permanere patientes, & non nisi post 4., cocta nempe materia, sudores fluere, pro ut hae circumstantiae ab accurato illo observatore *Stahlio de Aestu Mar. Micr. Th. VIII.* notantur, quin & anniversarias febriles commotiones perpendamus, tunc haeret omnis eiusmodi aetiologia, ut nobis quidem videatur, nulla praesente materia febrili, posse nihilominus Naturam, ex tacita quasi vitali memoria, repetere motus ante hac celebratos, & praesentem etiam atque abundantem, non aestimari ab eadem Natura; ceu a qua, non penitus libera & expedita, sed aliis humoribus adhuc remixta & involuta, non tam praesens corpori periculum immineat, ut pro ea emovenda statim laborare necesse habeat. Ceterum materiam illam naturae potissimum biliosae esse, multa sunt quae probant, symptomata nempe praecordialia, excretiones biliosae, quin & causae procatarticae; ita enim *Galenus de Cris. L. II. Cap. 3.* pro Tertianarum generatione requirit tempestatem aridam & calentem, (qualis & a *Bartholino* 1652. observata) aetatem autem consistentem & naturam biliosam, quae in laboribus, vigiliis, curis & inediis versata fuerit, quale quid de se ipso, Febre hac prehensio testatur *Forest. de Febr. L. III. Obs. 2.* Ubi sane diligente scrutinio digna est observatio Veterum, a Iunioribus, cum eius causam ignorarent, insuperhabita, de motu bilis diebus alternis, pituitae singulis, melancholiae quarto quoque die: sicuti expendi etiam meretur specialissima

illa observatio, de motu sanguinis maturino, bilis in meridie, melancholiae vespere, pituitae noctu, (quod quidam ad horas usque determinare ausi sunt, prout apud *Sennert. de Febr. L. II. cap. 19.* videre est) & generalior illa ab *Hippocrate* iam facta, quod videlicet Vere Sanguis, Aestate bilis, Autumnno melancholia, Hieme pituita potissimum augetur; vid. *L. de Humor. C. VIII. v. 14. & de Nat. Hum. C. XVI.* Loquuntur passim observatores de insultu Tertianarum circa meridiem, vulgata autem est distinctio circa tempus anni, in Vernas & Autumnnales; ubi tum Vernas, tum Autumnnales, solum circa Aequinoctia comparere debere, non existimandum est, cum, *Sydenhamio de Morb. Epid. C. I. p. m. 9.* advertente, morbi, qui Epidemice moveri & multos apprehendere solent, & sua tempora habeant principii, status & declinationis, ita ut Vernales Ianuario & Februario increbescant, circa Aequinoctium vernale ad statum perveniant, circa Solstitium aestivum autem declinent, quo Autumnnales primum compareant, & ob aëris caliditatem Continuas Febres non raro aemulantur, circa Aequinoctium autumnale statum adipiscuntur, in-gruente vero brumali frigore penitus extinguuntur, ita tamen ut ex Autumnnalibus Febres Tertianae & Quartanae ut & Dysenteria duobus amplius mensibus non multum grassentur. Solent autem non raro Epidemice grassari huiusmodi Febres, Autumnnales praesertim, quales a *Bartolinio* in Dania 1652. post Aestatem calidissimam, in Anglia 1658, a *Willisio*, 1660. 61 62. 63. 64. & 1677. ad 1685, a *Sydenhamio*, & in Belgio 1556. a *Foresto*, & 1667. a *Sylvio* observatae; ubi licet *Forestus* suas aestivas nominet, de *Febr. L. III. Obs. 4.* subsequentes tamen observationes, quibus Augustus & Sept. frequentissime nominantur, non nisi Autumnnales, quae Aestate coeperint, fuisse, testatum faciunt. Vernae & Autumnnales sunt, quas *Ramazzinus* annorum 1690. 91. descripsit, rusticanae praecipue genti, post magnas pluvias & fluminum exundationes familiares. Ad tempus & durationem tum Tertianarum, tum aliarum Intermittentium, pertinent effata *Stahlii Probl. p. 5. §. 17. 18.* Intermittentes anticipantes, item parum rigentes, multum vero aestuantes, itemque duplicatas in continuitatem vergere: quae stas horas servant, & languorem maiorem, rigorem vero & aestum segniorem habeant, contumaciores esse: constanter paroxyzantes, si longitudine paroxyfinorum gradatim decrescant, optimae spei & eventus esse: quotquot stas horis redeant, & de cetero quoque tolerabiliores sint, antemeridianis horis Paroxyfmos suos inchoare: & ex sententia *Sennerti* postponentes, & gradatim

datim decrecentes solutioni proximas esse, *Instit. L. III. P. 3. cap. II. p. 698.*
spectat etiam huc *Aph. 30. Sect. IV.*

Quartana Febris, licet Chronicis accensenda videatur morbis, eo quod longissima & maxime diuturna sit prae omnibus aliis, si tamen in essentiali sua ratione, febrili nempe constitutione consideretur, cuius in Intermittentibus non dies, sed paroxysmi sunt numerandi, prout ex ipso Hippocrate docte monet *Hollerius ad Aph. 59. Sect. IV.* qui paroxysmi ex *Sydenhamii* computo 6. mensibus horas efficiunt 336. respondentes totidem horis dierum 14. quibus continuas febres depugnare solet Natura, Acutis potius, quam Chronicis accensenda videbitur; quamvis dum *Sydenhamius* singulis paroxysmis horas 5. cum dimidia tribuit, id nos dubium teneat, quod reliqui auctores Quartanae paroxysmos diuturniores multo assignent, horas nempe 12. ad 20. usque tribuendo, ita ut diei naturalis tres plerumque partes occupent: similiter in Tertiana, si cuique paroxysmo tribus horas 12. septem periodi, quae ipsi tribuuntur, dabunt horas tantum 84. quae sunt quarta pars dierum 14. seu dies 3. cum dimidio. Ne tamen in tam bona causa destituatur laudatissimus vir, dici possit, horas illas 84. Tertianae, Septenarii rationem satis servare, dimidium videlicet eius, in Quartana vero plures horas cuique paroxysmo tribuendo, 12. nimirum vel 16. resutare in eade duos transve menses, Quartanae durationi assignandos, & dies circiter 40. quibus Quartanario cum Febre conflictandum sit, qui terminus sicuti cum 60. ab *Hippocrate de Dieb. Ind. C. IX.* ultimus statuitur Februm, longioribus istis Quartanae paroxysmis apprimere respondet; sicuti brevioribus & paucioribus, extreme & peracutis Febris, quae primae septimanae dimidio iudicantur, satis congruit Tertiana. Incipiunt Quartanae, ita habet *Dodonaeus Prax. Med. C. V.* declinante Aestate, veluti & singulares accessiones declinante die ac post meridiem invadunt: (quod confirmatur etiam a *Fernelio L. de Abdit. Morb. Caus.*) quaedam autem sub finem Aestatis ante Aequinoctium Autumni superveniunt, quae breviores sunt: aliae post Aequinoctium vernum, quae diuturniores. Status Quartanae Solstitium est hibernum, praesertim earum, quae purae sunt & Autumnales; nam spuriae biliosae, quales sunt Aestivae, prius quandoque terminantur, vel multo ultra perleverant. Haec *Dodonaeus*, quae pleraque quidem egregia sunt, sed quae de Aestivis habet, modo brevibus, modo longis, non nihil ambigua videntur. Spectat huc *Aph. 25. Sect. II.* Aestivae Quartanae maximam partem sunt breves, Autumnales vero longae, maxime quae ad Hiemem

pertingunt; breves sunt quod Natura a calore solari multum adiuvetur, longae vero sunt Autumnales, quoniam M. S. crasis a praecedente calore aestivo magnopere alterata & depauperata est, seu, ut *Sydenhamius de Morb. Acut. C. V. p. m. 65.* loquitur, ab Aestate praecedenti plurimum adusta & spiritibus suis magnam partem exuta, ut ebullitione sua non nisi tardissimis motibus defungatur, suaeque despumationi longissimam periodum postuler. Unde etiam est, quod *Hippocrate* observante, Autumnus ad morbos submovendos omnino minorem commoditatem habeat, quam Ver & Aestas, & quod post Aestatem calidiores frequentes fuerint Quartanae, sicuti ex observatione *Sennerti de Feb. L. II. cap. 17. & 20.* post insolitum Aestatis calorem & squalorem anni 1616. adeo Epidemicae factae sunt Wittebergae & toti fere Germaniae, ut & infantes corripereant, cum alias consistentis magis aetatis, & ex *Hipp. L. de Nat. Hum. C. XXXI. v. 3.* annotatione, ab anno 25. & 45. aggredi soleant. Eadem quoque de causa aliis Febribus praegressis, sicuti post Tertianas Epidemicas observavit *Sydenhamius*, succedere solent, & corripunt quoque frequentius Melancholicos & Spleneticos, ut *Stahl* notat in *Probl. p. 18.* Segniores quoque naturas, in quibus videlicet pars sanguinis terrestris vel aquea abundat prae reliquis. Atque hinc cum istiusmodi materiam minus mobilem pro causa agnoscat Quartana, quae praeterea ad putredinem concipiendā & late diffundendam minus apta est, poterit rationi facile constare, quare paroxysmi non tantum segnius repetantur, sed & his ipsis parum omnino perficiatur, immo licet frequentius suscipiantur, in indomabili materia plus praestari non posse, cum testetur experientia, mitissime tractandam esse hanc Febrem, nec commotiones eam sine damno ferre posse, unde quidem duplicari & triplicari Quartanae, sed hoc ipso in statum multo peiorem deici possunt; quod *Galenus L. de Praec. ad Posth. C. II. & III.* in Eudemo Peripaterico ab usu theriacae, a Medicis Romanis praescriptae non tantum vidit, sed & ante eius usum ita futurum praedixit, & quod amplius est, Philosophum a Medicis pro desperato relictum, eadem theriaca, in tempore exhibita curavit, unde magnam nominis celebritatem consecutus est. Ex loco *Dodonaei* superius recensito, constare poterit, quod autumn. Aequinoctio surgere, hiberno Solstitio statum adipisci, & verno Aequinoctio declinare soleant Quartanae; non raro tamen in Epidemica constitutione maturius & circa aestivum Solst. ingruere solent, quod observavit *Sydenh. Morb. Acut. C. V. p. m. 58. & 63.* Regulariter quamque Quartanam annuam censet *Gordonius*, satius tamen videretur 6. cuique menses adscribere, quod tempus in infantibus, qui nul-
lam

lam plerumque medelam agnoscunt, & de periodo naturali maius ide^o indicium dare possunt, observavit *Sydenham. ibid. p. 61.* Ab Aequinoctio ad Solstitium moveri agnoscit *Sennert. de Febr. L. 11. Cap. 20.* & ideo 4. cuique menses adscribit. Refert *Avicenna* vitam per 12. annos, *Masfarias* vero per 22. An etiam, quod volunt aliqui, Quartana fuerit febris, qua *Maecenas* per totam vitam detentus fuit, ut *Plinius* habet, *L. VIII. Cap. 21.* in dubio relinquimus. Quod vulgo tradunt, eundem hominem bis Quartana non affici, falsum comperit *Senn. de Febr. L. XX.* de quo tamen non praetermittenda est notabilis observatio *Sydenhamii*, quod cuiuscunque demum aetatis & temperamenti fuerit, qui Quartana corripitur, si quolibet alio vitae tempore (vel etiam ab hoc remotissimo) eadem semel laboraverit, non diu eum secunda vice fatigaturum morbum, sed post paucos aliquot paroxysmos sponte sua solutum iri.

Quotidianae Intermitteutes rarissimae sunt, non tamen, nullas prorsus esse, ut *Platerus* vult, testatur tum ampla harum descriptio apud *Galenum L. 11. de Cris. C. V.* tum peculiäres observationes (vid. *Forest. L. III. de Febr. Obs. 20. & seq.*) tum praecipue, quod Hiemi assignentur & accessiones habeant prope noctem, unde quidem probabile, nocturnas esse, quas *Hippocr. Epid. L. 1. S. III. v. 22.* memorat, & non admodum lethales, verum longas esse dicit. Cuius quidem raritatis causa videtur, inhabilitas pituitae ad putrescendum, partis videlicet sanguinis mucosae, ex terra copiosa & multa humiditate, pauciore autem pinguedine constantis, ceu a qua pinguedine omnes p. n. agitationes & commotiones humorum eximie foventur, quin ad suscipiendam putredinem disponuntur, ut non mirum sit, omnia in hac Febre remissius, sed & diuturnius peragi, ita ut paroxysmi tres diei naturalis partes plerumque expleant. Videtur igitur in materiali sua causa satis cum Quartana convenire, ea tamen differentia, ut materia febrilis quartanaria magis mixta sit, ex fece quasi sanguinis, evaporatis & consumptis portionibus tenerrimis & nobilioribus, remanentibus autem spissioribus & tenacioribus (quae a pinguioribus tenacissima restant, & exustum indomabile biliosum *νεφμα*, veteribus atrabilis vocatum, constituunt) & parte sanguinis naturaliter crassiore terrea constans, in Quotidiana vero magis homogenea videatur, ex portione nempe terrea, in multa humiditate disgregata, tantum fere congesta. Quam sane substantiam in vitio hiesse, poterunt indicio esse symptomata circa primas vias conspicua, languor nempe & cibi fastidium, cum ventriculi actione depravata, quae ab omnibus in hac Febre accusatur, & ad hanc

emendandam praecipua curatio dirigitur; (ubi neminem ignoraturum spero, quod naturaliter mucositas illa per intestina seceratur, & horum tunicas interiores obvestire soleat &c.) Sicuti & notabilis est distinctio, quam *Galenus* habet, ex praxi enatam, de pituita acida, salsa & fatua, quarum prima a forti frigiditate, altera a forti calore, tertia a levi calore ipsi producta existimatur; quod ut nostrum non est explicare, ita sufficit notare, quod tertia illa species hisce Febribus satis conveniat, secunda vero Continuis Quotidianis apprimè respondeat, & omnino aliquid hic dictum sit de efficacia caloris in pituita salsa, materia videlicet motu intimiore subtilissime conquassata & ad naturam salinam attenuata. Huiusmodi enim salsam pituitam testantur omnia fere symptomata Quotidianae Continuae Veterum seu Catarrhalis Recentiorum, quam modo recensendam sumimus, tanquam prae omnibus Continuis Paroxyzantibus, nostris temporibus familiariorem. Cum autem Continuas nominamus Febres, istiusmodi materiae qualitatem esse probabile ducimus, quae multo magis, quam in Intermittentibus ad nocendum apta sit, magis fortasse libera & soluta, & magis etiam heterogenea, atque ad putredinem suscipiendam & diffundendam magis prona. Cui putredini, cum subtilissima & agilissima sanguinis portio, non globulosa illa rubicunda, sed ex hac resultans excrementitia (tenerrime saliti feri societatem ambiens, & cum hoc pro noxiis effectibus praevendendis, notabili indefinenter quantitate, pro ut ex *Sanctorio* constare potest, insensibili transpiratione evacuada) pinguis adhuc & oleosa, quam biliosam Veteres dixere, eximie faveat, non immerito proinde ab *Hippocrate* Febrium in genere materialis causa statuitur bilis, *L. de Nat. Hum. C. XXXVII. & de Morb. L. II. & IV.* Huius itaque materiae diversum statum & remixtionem cum aliis humoribus, diversum Febrium statum & differentias causari existimamus, ita ut in Tertiana Intermittente (opinamur enim in Intermittentibus materiam morbificam non penitus inclusam esse visceribus quibusdam, sed per vasa etiam ex parte diffundi) ea satis commixta & non prorsus subtilis, in Quartana & Quotidiana Intermittentibus valde parca, minus subtilis & minus etiam diffusa sit, in Quotidiana Continua parca quidem, sed late diffusa, in Tertiana Continua magis tenuis & diffusa quam in Intermittentibus, magis autem copiosa aliquantulum crassior, & non tam subtilis quam in Continua Quotidiana. Cum enim pituita ista salsa Veterum seu serum sanguinis tenuius & excrementitium Recentiorum, humor sit valde tenuis & halitusosae divaporationi per transpiratum proxime expositus, mirum proinde non debet esse, quod Catarrhales Febres sint magis Epidemicae & Contagiosae, quam reliquae omnes,

omnes, ne Peste ipsa quidem excepta. Et quo magis biliosa putredine imbuitur iste humor, tanto quidem graviore sunt istiusmodi Febres, simul tamen non tam valde Contagiosae, & quo minus eo tinctus, eo subtilius fiunt Contagiosae, prouti exemplum huius praebent mitiores Catarrhales Febres, intensiore istiusmodi putredine & corruptela biliosa destituae, quae celerrime quaqua versus diffundi solent, quale exemplum praebet Epidemica Catarrhalis Anni 1580, quae annotante *Foresto L. VI. Obs. 3.* sex septimanarum spatio, universam plane Europam pervasit, & integras corripuit familias, quamvis benignius toleret agere, ut vix millesimus quisque interierit, si morbus sibi relictus esset, unde quidem non adeo convenienter malignam vocat, *Senn. de Febr. L. IV. C. 1. 17.* Visa primum est sub Sirii ortum, & maxime circa Novilunium Aequinoctii autumnalis vires acquisivit. Refert *Sennertus ex Valleriol. Append. Loc. Com. C. 2.* similem morbum 1557. & antea etiam 1510. quin & 1591. Febrem Catarrhalem, licet non eadem plane facie, in Germania plurimis locis viguisse. Nos etiam vidimus ante lustrum circiter, eodem quo *Forestus* tempore notavit, eandem plane Epidemiam, sed mitiorem fere, & quae breviori tempore, uno nempe alterove die terminabatur, instar aurae cuiusdam omnem pervasisse Germaniam; in qua notabile erat, & celeritati motus prorlus conveniebat, quod non sensim, earum instar, quae lente assurgunt, sed cito & repente, prout orta erat, paucarum septimanarum spatio rursus desineret. Legitima Catarrhalis Febris exacerbationes quotidianas circa vesperam & occasum Solis habet, unde hoc tempus horam phlegmatis vocat *Forestus*; exoriri autem solet ante Aequinoctia, unde sensim assurgit, & sub Aequinoctio statum, inde vero declinationem accipit. Videtur equidem aëris frigida & humida circa Aequinoctia constitutio, productionis morbi, occasus autem solis, exacerbationum vesperinarum causa occasionalis esse, quatenus sub isto statu transpiratio insensibilis notabiliter laeditur, unde Natura, & febrilem motum vesperi maiorem seu exacerbationem novam quotidie suscitatur, quanam autem tum huius particularis, tum generalis illius Epidemicae Constitutionis ratio sit formalis, id me cum *Sydenhamio* aliisque Candidioribus plane ignorare fateor. Qui de huiusmodi Febribus solidam cupit doctrinam, inveniet eam Aphoristicas in *Probl. Pract. Febr. Path. & Therap. Inscr. p. 9.* sub Quotidiana continua, specialius autem & per exempla in *Sydenhamii Sched. monitoria de Nov. Febr. Ingressu,* & apud *Fr. Moraeum de Mal. Febr. Parox.* Quas enim Auctor hic pro Continuis Tertianis duplicatis, & Quartanis triplicatis habet, non nisi Quotidianas & Catarrhales esse accurata symptomatum pensitatio docebit. Ubi neminem movere debet,

E

quod

quod generalius insultum & exacerbationem pomeridianam tribuat, quasi videlicet maturius, quam in Catarrhalibus consuetum est, ingruerint, cum hoc non obstante, & licet praematurae exacerbationes intelligi queant, Catarrhales nihilominus esse potuerint; observante enim *Sydenhamio*, quo magis subtilis & noxia est Constitutio tam generalis, quam specialis in singulis morbis, (cuius apud eum Variolae exemplum luculentum praebere possunt) eo soleant insultus morborum maturiores & acutiores esse, quod de Febribus illis *Moraci*, facis profecto acutis &, ut vulgo vocant, malignis omnino valer. Et quantum ego coniectando, quin & pensitando, assequi possum; non videtur alia, quam Catarrhalis esse Febris, atrox iste morbus, quem Hungaricum primum, postea Castrensem vocaverunt Febrem; siquidem collatio symptomatum, pleuriticorum nempe, peripneumonicorum, anginosorum, aphthiferorum, sed praecipue phreniticorum & petechialium, aliud nihil suadere videtur, & quod hic morbus truculentior sit in castris, diaerae militum vitiosae, aquis palustribus, vini autem, si abundet, ingurgitationibus insanis tribuendum videtur, quae etiam causa videtur, insignis illius praecordialis doloris, in Hungarico morbo solennis, in Catharrali autem vulgari Febri minus obvii. Profecto primas, sed & simul accuratior de hoc morbo scriptor; *Th. Jordanus de Pest. Phoen. Tr. l. C. 19. p. 22.* (ut ne, quae habet, symptomata plane analogia memoremus) invasionem circa 3. & 4. a meridie horam, & exacerbationes vespertinas diserte nominat: augmenti etiam morbi versus Hiemem mentionem facit; Aestivo calore remississe dicit, quin & aëris constitutionem praegressam accurate describit; Vere nimirum praehumidam & pluviosam, Aestate & Autumno insolenter siccam, cum Annus a Salvatore numeraretur 1566. castris Inviciss. Imp. Maximiliani ad Comorram positis, ante quod tempus rarissimae fuerunt Continuae Quotidianae, ut non nisi pro complendo Systemate Artis a Doctoribus recensitae videri queant. Ceterum *Sydenhamius* Febrem suam, quam Stationariam appellat, Februario Anni 1685., qui mensis Epochâ morborum Vernorum, sicuti Julius Augustinialium, primum observavit; & ad Annum usque 1690. duravisse notat in *Process.* Cuiusmodi autem causae Constitutio ista tribuenda sit, dubius haeret, cum observavit nec similes, nec dispaes manifestas aëris qualitates in eodem morbi genere producendo convenisse, unde quidem in *Sched.* illa *Monit.* suspicatur Constitutionum mutationes a secreta aliqua abditaque alteratione in terrae visceribus, ad atmosphaeram omnem pervadente, vel a corporum coelestium influxu aliquo pendere. Quicquid

quid istud sit, nec hoc eventus comprobavit, fore ut exolescente Constitutione Annorum 1677. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. quae Febres Intermittentes produxerat, Febris ista Depuratoria Ann. 61. 62. 63. 64. Intermittentium Auctumnalium soboles & pedissequa, cum subsecutis morbis postliminio reverteretur, quod in *Epistola ad D. Brady* coniecturat *Sydenhamius*, cum diversa omnino, Catarrhalis nempe seu Stationaria ipsius, a prioris Symptomatis & cura plane differens, suborta fuerit. Neque id sane praeter rationem nobis ita evenisse videtur, Febris enim ista Depuratoria, Intermittentibus sub eadem Constitutione interspersa erat, Tertianis nempe & Quartanis post Auctumnum vela contrahentibus, Depuratoria succedebat, ante Stationariam autem Epidemica Intermittentium Constitutio ad finem properaverat, novae cuidam locum cedens. Unde quidem, favente praesertim Symptomatum similitudine, non male existimat *Sydenhamus de M. Acut. C. III.* Depuratoriam illam Continuam (quam merito reliquarum omnium praecipuam & coryphaeam autumat, quod Natura in hac prae aliis quibuscunque uniformiter & ad eandem fere normam, tum materiam febrilem ad debitam coctionem perducatur, tum certo & praefinito tempore exigat eliminatque) fuisse quasi Intermittentium quoddam compendium, & rursus singulos Intermittentium paroxysmos compendium exitisse Continuae: Id quod iam suo tempore cognovit *Galenus*, dum *L. II. de Cris. Cap. VI.* manifesto pronuntiat, Febres Continuas idem habere genus cum singulis Intermittentibus, cum Tertiana quidem exquisitam Ardentem, cum Quotidiana vero eam, quae quolibet die faciat accessionem, sed nunquam desinant ad apyrexiam, sic & cum Quartana illam, quae 4; quoque die paroxyzet. Idque probat tum ex symptomatum convenientia, tum crisi tum etiam eventu, simili ratione contingente; in Febre enim Ardente aut sanguinem e naribus fluxurum, aut post vehementem rigorem, sudorem multum & calidum per totum corpus manaturum, aut per vomitum, aut per alvum biliosa excrementum iri; *Vid. L. III. C. I.* Interpretatur igitur *Galenus* Febrem Ardentem seu *καύρον* pro Tertiana Continua, nec reliqui contrariantur tum *Hippocraticis*, tum ipsius *Galenii* Paraphraetae magis genuini; qui ulterius addunt differentiam, quod, sicut Tertiana Intermittens duplex sit, exquisita nempe & notha, ita & Causum duplicem fieri, unum magis exquisitum, cum adurente calore & siti clamosa, alterum mitiorem & nothum. Causum autem *Hipp. Epid. L. II. C. I. v. 10.* & in notabili illo *L. de Vict. Rat. in Acut. C. XXXIV.* aestivo tempore circa Solstitium gigni scribit, ex longo itinere & siti diuturna, cum arefactae venulae rapuerint in se acria & bi-

liosa rheumata, unde symptomata fiant *κρωσθηδα*, quae in subsequenti-
bus dein recenset. Istiusmodi Ardenti Febri tribuunt Auctores exacerbationes,
(sine rigore tamen, ut in aliis Continuis Paroxyzantibus) diebus
alternis, prout in Tertianis Intermittentibus solet contingere, & quicquid
fere de imparibus diebus memoriae proditum reliquit *Hippocrates*, huic
Febrium speciei, in Graecia procul dubio, tanquam praeservida regione,
in qua vina potentia crescunt, minus rarae, quam apud nos septentrio-
nales, tribuendum viderur. Hic tamen repugnare viderur *Stahl*, dum in
Probl. p. 6. §. 1. 2. Ardentibus Febribus exacerbationes assignat quotidia-
nas, semitertianaria commotione, circa ortum Solis contingentes, & dum
(quod tamen facile conciliari posset) Postfolstitialia esse enuntiat has
Febres, quae sint Biliosae Veterum. Id vero magis adhuc rem implica-
tam reddit, quod §. 20. asserit; quascunque aliis horis invadentes Febres,
praecipue vero vespertinis, cum aestu arido, torrido, amaritie oris, illas
biliosas non esse, sed vel ab iracundia, vel ab habitu macilentio, vel
primarium viarum cruditate provenire, & quod in *Diss. de Febr. Bilios.*
quas tum Intermittentibus, tum Continuis Tertianis *p. 6.* contra distin-
guit, *p. 9.* docet huic contrarium: Causum nempe seu Febrem Ardentem
esse Febrem symptomaticam &c. a commotione bilis effusoria ab iracun-
dia esera coortam &c. cuiusmodi Febbris symptomatica, qui Postfolstitiali
tempori alligari queat, non videmus, ut Symptomaticarum atypicam
constitutionem non memoremus. Quam rem non tantum prudenti Prae-
dicorum experientiae, sed multo magis doctae enodationi *Stahlian*ae com-
mendamus. Posset nobis hic aliquam affundere lucem *Sydenham*, si Fe-
bris ista Depuratoria multo minori accuratone, ac reliqui morbi, ab ipso
descripta esset; ita enim non tantum de exacerbationibus tacet, sed &
silentio praeterit, quousque singulis annis progressa fuerit, & quonam
ab hinc tempore iterum emerferit. Verum condonandum in hac parte
Laudatiss. Viro, vel ea maxime de causa, quod prima fuerit ista Febbris,
quae ipsi Naturae methodum commonstravit, & ad penitorem mor-
borum cognitionem viam aperuit; id tamen non obscure licet collige-
re, ad hiemale Solstitium attinere istam Febrem, & id tandem extra du-
bium est, non fuisse symptomaticam, nec Causum etiam stricte dictum,
sed tamen eo propius, quam cuicumque alii morborum generi accessisse.
Id denique silentio non involvendum, quod *Stahl*ius Choleram ad Bi-
liosas referat Febres, quae tamen, si, quod decet, *Sydenhamio* credimus,
non cuiuslibet, sed Augusti tantum mensis ferus est, & brevissima pe-
riodo

riodo febrilem ferè circuitum eludit. Videntur nobis tum *Tertiana*, *Intermittens* aeq; ac *Continua*, tum *Causus*, tum *Cholera* etiam ita invicem differre, ut species a specie, ut proinde omnes aequè sub *Biliofis* *Febribus* militare queant. Et *Causus* quidem inde duplex statui potest, unus nempe acutior *Atypicus* & *Sporadicus*, ab iracundia effera & subsequa commotione bilis effusoria oriundus, (qua de causa ad *Secundarias* potius *Febres* referendus esset) alter *Typicus*, cum *Tertiana Continua* idem, qui & *Sporadicus*, ab occasionalibus nempe causis seu sex rebus N.N. esse potest, (cuius exempla multa consignavit *Hippocrates*, & *Diligentissimus* etiam *Forestus Obs. de Febr. L. II.*) plerumque tamen *Aestivo* *Solstitio* contingit, & *Epidemius* potest fieri, quo pertinere existimamus *Febrem* *Depuratoriam* *Sydenhamii*, & gravem *Epidemicam* ab Augusto mense 1669. ad finem Ianuarii 1670. *Leidae* saevientem, a *Sylvio Prax. Med. Traët. X. fusc.*, licet non adeo accurate descriptam, utramque *Tertianae* *Intermittentis* affectum & pedissequam. In *Sylviana* tamen *Febre* id nos dubii habet, quod *Aequinoctialis* potius, quam *Solstitialis* fuerit, interea ob symptomata biliosa, & quod *Intermittentibus* non tantum interspersa, sed & ex his saepe prognata fuerit, huius potius loci videtur. Id etiam obiter noramus, quod licet *Sylvius* aestum per universam paene Europam summum ac diuturnum praecessisse referat, in aliis tamen regionibus similis affectus non fuerit observatus, quin potius *Sydenhamius* diversum describat, finitimae *Angliae*, & *Londino* praecipue *Epidemium*, *Febres* nempe *dysentericas*, unde patet iterum non a manifestis aëris qualitatibus pendere morborum *Epidemicorum* genesin. *Cholera* vero quod attinet, non illam ex assumtis incongruis quocunque tempore oriundam, sed veram, (quam *Epidemiam* prae alio quocunque tempore observavit *Sydenhamius Ann. 1669. & 1676.*) quae Augusti fere mensis cancellis includitur ex Eiusdem observatione, pro *Causi* typici summo gradu haberi potest, cum observante eodem *Sydenhamio*, pulsus celer & frequens cum aestu & anxietate summa adsint, & de febrili commotione abunde testentur, vel si aliquando parvi & inaequales sint pulsus, id non tam ex *Febri* absentia, sed quod ea se ob gravissimas & desperabundas anxietates explicare nequeat, contingat, non secus ac in *Peste* non raro observatum fuit, quae etiam Augusto mense in summum gradum evehitur, & maximam nocendi vim acquirit; procul dubio, quod *Sirio* ardente, materia morbifica impetuosius commoveatur. De *Continua* *Tertiana* ultimo addimus, quod a nemine exacerbationum tempus consignatum sciamus, praeterquam dubioso nobis loco *Stahlino in Probl. de quo suspicamur*

spicamur & quaerimus, annon observatio ista de exacerbationibus quotidianis ad auroram ex Continuis Tertianis duplicatis prognata sit? quae an & quomodo a Semitertiana differant discernendum. Scribit alicubi Celeb. *Wedelius*, Tertianae Continuae periodos durare 10. & 12. horas: *Isstonius* 7. vel 14. exacerbationibus terminari observat, motu videlicet Tertianae Intermittenti exquisitè conveniente: *Sennert. de Febr. L. II. C. 13.* Tertianas Continuas frequentissimas dicit. Epialam febrem & Syncopalem iam tum *Sennertus*, & alii ante ipsum, Continuae Quotidianae accentuere; Lipyriam autem non nisi Biliosam esse introversam docet *Stabl. Probl. p. 7. 8.* nec alius census esse gravem illam Semitertianam Febrem, docere poterunt *Spigelii* observationes, in hoc morbo peremptis institutae, videnturque accuratius contemplatae Semitertianae, in Continuis Tertianis eadem esse, quae sunt Duplices Tertianae in Intermittentibus; ita enim invicem sibi respondent paroxysmi & utrinque iidem sunt, altero videlicet die leviores, altero graviores, (cuius causam reddiderunt ab experientia illa de bilis motu a tertio in tertium) ea tamen differentia, quod in Semitertiana uno die & quidem graviore, duae sint accessiones, altero & leviore una tantum, cum in duplici Tertiana una tantum, vel si, quod minus frequens, duae occurrant, alter dies liber sit. Quam sententiam ulterius confirmat observatio *Foresti*, de ortu communi & communicatione Duplicium Tertianarum cum Hemitritaeis; *vid. Obs. eius de Febr. L. V.* Quamvis autem Semitertianam hanc tum *Galenus*, tum qui eum secuti sunt Auctores, ad certas regulas reducere annisi fuerint, ita ut eam ex Tertiana & Quotidiana compositam esse docuerint, (quarum prior mane aut circa meridiem, altera vesperi tantum accessiones habeat, & deinde & Tertiana more solito, diebus nimirum alternis, & Quotidiana singulis, redeant) apparet tamen hoc ipso nihil magnopere esse actum, dum pro varia temperatura & mixtione humorum statum eius variari dixerunt, (hinc mitissimas accessiones habere 24. horarum, mediocrem 36., fortem 48. aut etiam Continuam esse) & manifesto testatur *Galenus de Morb. Temp. C. VIII.* aliam quandam esse, quae nec secundo die ferat accessionem, nec primo & tertio repetitiones, & hanc ipsam habere non unum modum ac simplicem; interdum enim sine horrore, aliquando cum horrore invadere, alias cum extremitatibus membrorum algentibus, vitam etiam citra sensibile frigus, & tum hoc ipso capite, tum alibi vocatur ipsi cum *Hippocrate Phlegmatus*, horrida, in qua frequenter horrores contingant, quale quid in Febribus Secundariis, ex inflammatione viscerali pendentibus, solenne est, ut proin haec Febris ea de causa diligenter

ter examinanda sit, num videlicet, tanquam Febris Secundaria, inflammationi superveniat, an vero inflammatio Febrī non bene se exteriora versus explicanti, vel commotioni biliosae exitum non inveniēti, succedat? Nos in re ambigua hic eam tantisper locare voluimus. *Galenus* Romae frequentes suo tempore, nimirum sub M. A. Antonino, observavit Semitertianas, & in hunc usque diem durant ibidem teste *Baglivo Pr. Med. L. 1.* quod de Secundario huius Febris statu non leve indicium praebere potest. Epidemias Auctumni anni 1556. descripsit Diligentissimus *Forestus de Febr. L. V.* Tandem etiam Quartanae Continuae mentionem facere debuimus, nec enim praeter mentionem plura afferre possumus, cum ab omnibus Auctoribus rarissima dicatur: refert unum alterumve exemplum in habitu melancholico *Forestus de Febr. L. II. Obs. 34.* ubi in Schol. hanc Febrem 24. horas in summo labore, & 48. in falsa quiete habere, & in Schol. *Obs. 35. ex Villanovano*, eam ad diem 40. usque saepe extendi refert: in Hispania eas non raro observari testatur *Mercatus*, cui pro genti eam enodandam relinquimus.

Post Paroxyzantes Primarias Febres sequuntur eae, quae *συνεχῶς* i. e. continenter & sine intermissione solent affligere, & periodo quidem idcirco gaudent, typo vero destituuntur. Cum enim vitium hic haereat & diffundatur per M. tantum Sang. seu sanguis sit, ut Veteres dicebant, intra vasa putrescens, cum in Paroxyzantibus humores corrupti sint in proxima potentia ad subsidendum in propriis organis constituti, bilis nempe & pituita seu mucus, in hepate, vasis bilariis, ventriculo & intestinis, quin & actu in his deponantur, quod putredinem extra vasa (sanguiflua nempe, & maiora praecipue) vocabant, inde non incommode rationem deduxerunt paroxysmorum, commotionum nempe particularium, seu conaminum repetitorum per speciales & directos ad certum locum motus, mediante tonica contentione, pro emollienda, abstergenda, abripienda, emovenda noxia materia, quae alias subsistens, non tantum viscus illud, cui infederat, corrumpere, sed & reliquum inde corpus eadem labe contaminare potis erat; quod cum in Synocho seu sanguinea Febre non contingat, ob putredinis longitudinem vel licet ea ex parte adesse concedatur, putrescentes, tenuiores nempe & agiliores portiones, per alias vias excerni queant, vel licet in corpore retineantur, in proprio potius loco sededere debeant, habitu nempe poroso, quo *πλαγερ* illud nutritivum naturaliter apponi solet, ad quem tanquam universalem, particulares commotiones ineptae sint, aequales

aequales autem & universales sufficiant, quin appropriatae prorsus sint, merito inde in hisce acquiescit, & speciales tanquam inutiles, negligit Natura. Immo ne actuali, non in hac tantum, sed & reliquis gravioribus Febribus putredine correptum esse sanguinem, comparere poterit, tum ex eo, quod ante Febrium, Synocharum praecipue & Contagiosarum insultum, exquisitè sani erant aegri, tum quod nulla actualis & formalis putredo corrigi queat, v. g. in Sphacelo, ubi omnes actiones, desperato fine, tanquam media ad finem illum tendentia, omittit Natura. Unde quidem imminet potius putredinem, summum Oeconomiae animalis hostem, praevertere studet prudens Natura, quae nempe ex sanguine, non tantum portione globulosa rotunda, quae ita ex diutino attritorio motu resultat & sanguis strictissime dicitur, sed & praecipue parte illa γλιγγω nutritioni destinata & insigniter in futuros usus coacervari solita, & hinc stasi putredinosae exposita, satis, ni emissionem aut laborioso motu minuatur, impendet. Quae sane febrilis commotio unicum hoc tempore instrumentum est, quo abundantiam excedentem per iugem sanguinis, mediante motu, in serosam vappam resolutionem & subsequam sudatoriam evacuationem imminuere potest, ni quidem in vegetioribus Naturis, diuturnum molimen evacuatione sincera antevertatur, in statu adhuc sano, vel alterato iam & febre suscepta, die critico, in mitiore nempe Febre & activitate vitali agilior, primo septenario, aut huius dimidio, vel ulterius etiam 11. & 14. die, si abundantia maior & resolutio sanguinis in serum minus prompte succedat. Quam naturae methodum imitatus est *Galenus* copiosam sanguinis ad animi usque deliquium detractione, qua se huiusmodi Febres in principio iugulasse gloriatur IX. *Metb. Cap. 4.* ubi non contemnendas instituti sui rationes reddit. Tamen in ista Quotidiana fere causae materialis praesentia, rarius Synochi solent contingere, quod & *Galenus* de suo tempore iam testatus est, argumento iterum manifesto, non tam physice aut mechanice produci Synochos, quin nec alias Febres & morbos plerosque, sed potius finaliter & moraliter tum demum a Natura institui, quando corpori, animae domicilio, damnum imminet, quod sub plethora seu nuda laudabilis sanguinis copia, salvis secretionibus & excretionibus, quibus agiliores & corruptivae portiones eliminantur, rarius omnino metuendum, aut longinquum potius quam praecipue est, unde Chronicis morbis, a tentatis, sed non perpetratis sanguinis evacuationibus pendentibus, ansa datur. Afferit *Scabl. Probl. pag. 8. §. 1.* summo mane ante diluculum invadere sanguineas Febres, &

& esse Solstitiales : alii Artis Consulti , Hippocratem , qui Vere sanguinem maxime augeri edixit , sequuti , vernal tempus statuunt , satis ideo probabiliter , quod hoc tempore , novo solis accessu , hiemali otio & ingluvie coacervati humores , promptius commoveri queant . Galenus Synochi longum esse statum , immo totam hanc Febrem statum esse dixit , idque ob multitudinem sanguinis contingere : aliis vel *ὑμῆρους* seu *ὑμῆρους* , cum in eodem statu manet , & neque crescit neque decrescit , vel *αἰσθητῆρος* s. *ἐπιμασῆρος* , cum accrescit & augetur , vel *παρμασῆρος* , cum decrescit , inter differentias ipsius motus recensentur .

Non inconsulto videtur quaestionem proposuisse Senn. de Febr. L. IV. Cap. 12. postquam Morbillos & Variolas Febres esse docuisset , ex quonam dein Febrium genere hae ipsae habendae sint ? quam quidem quaestionem breviter & rotunde ita decidit : quod sint merito Febres ex sanguine ortae , quas Synochas , & vulgo cum Arabibus , conclusas seu conclusae caliditatis appellant . Et in sequentibus , multam adesse in hisce Febribus putredinem probat , paullo ante vero docuerat , fieri Variolas & Morbillos per quandam sanguinis ebullitionem , & calorem aequalem per totum morbi decursum sentiri , quo utroque , tanquam argumento aliquo , usus erat pro concludenda Synochi specie . Quamvis autem rem ipsam ita quidem satis attingerit Sennertus , non tamen eam penitus introspexit , nec cognovit quinam nexus intercedat inter ebullitionem , putredinem & inflammationem . Praecedenti seculo rem hanc omnem magis explicavit quam quisquam alius , Th. Sydenham , quo docente primum constitit , quoniam Inflammatoriae Febres sint ; nostro vero tempore theoriam veracem dedit , lumen illud Medicum , Georg. Ern. Stahl , tum in Dissertationibus suis de Ver. Infl. Path. & de Febr. secund. tum in Theor. & alibi . Nobis satis est tantum nominare , quoniam sint Inflammatoriae Febres , & unicum illud solidissimum argumentum afferre , quod ubicunque sit pus , ibi adesse , vel praecessisse inflammationem . Sunt autem harum aliae Primariae , Synochus videlicet , quem habuimus , & quae restant , Variolae , Morbilli , Perichiae , Pestis & Dysenteria , aliae Secundariae inflammationi iam factae supervenientes . In prioribus ipsa S. M. motu inflammatorio liberius inter se agitur , unde periodi constantes magis & aequales solent procedere , in posterioribus sanguis stasi inflammatoria in viscere quopiam afficitur , unde periodi diversae & minus aequales prognascuntur , quam rem praecipue explicatam dedit Stahlus . Variolas & Morbillos , graves utique morbos & ad Pestis saepe naturam accedentes , minime credibile est , praecis Artis Medicae Conditoribus , Hippocrati , Galeno aliisque Coaeraneis fuisse notos , cum minores multo af-

fectus intactos non reliquerint ; multo minus existimandum , quae de Exanthematibus passim tradiderunt , Variolis congruere. Quoniam vero tempore primum in orbe comparuerint , minime etiam constat. Primi enim qui Variolarum mentionem fecerunt *Arabes* , non tanquam novum , sed notum quasi morbum tractant. Ex hisce senior *Rhazes* floruit circa annum a Christo nato 1070. secundum alios 1085. secundum *Ren. Moreum* autem 966. Unde probabile videtur tempore illo , quod ab inde ad *Galenum* usque , qui An. 161. & sequentibus sub Antoninis vixit , extenditur , praesertim vero ab eo , quo Barbari Italiam , bonarum Artium cum Imperio matrem , (ab An. 412.) vastarunt , & bonae omnes litterae extinctae fuerunt , subortos primum fuisse illos morbos , quos *Arabes* deinde , ad quos artes & doctrinae cum Imperii parte per Saracenos devenerant , tanquam non plane novos , sed iam ab aliquo tempore regnantes & quasi notos descripserunt. Nolumus hic commendare opinionem *Lisferi* , qui in *Exerc. de Variol. p. 5.* existimat , eas a bestiola aliqua vel esa , vel ab eius morfu primum ortas esse , inde vero in omnes homines , tanquam malum hereditarium propagari , cum praeter suspicionem nihil habeat verisimilitudinis , nisi forte a serpentibus illis Americanis , *Inguanas* vocatis , quarum esus *Lue* venerea affectos laedit , malumque sopitum resuscitat , probabilitatis aliquam speciem accessere lubeat ; maxime si consideremus cristatarum macularum , quae tum huius carnis usu nasci perhibentur , cum tuberculis & cristis convenientiam , quibus animal illud obsiderur , prout narrat *Ovied. in Hist. Ind.* Verum utut haec res , de primo Variolarum ortu , sese habeat , de periodo earum generaliori observatum fuit , eas per lustra plerumque grassari solere , exceptis populosioribus urbibus , in quibus fere continuo , quamvis non eadem vehementia , reperiuntur , prouti hoc advertit *Lisferus in dicta modo Exerc. de Var.* In Islandia vigesimo quovis anno periodicas , frequentes autem in Iaponia esse refertur in *Alt. Haffn. Vol. II.* Deinde *Sydenh.* advertente solent Variolae Regulares eodem modo ac *Peltis* surgere , Vere nimirum , hinc autumnali demum Aequinoctio statum adipisci , inde paulatim cedere , & adventante brumali frigore verti in fugam. Epidemicas is observavit Annis 1667. 68. 69. quae sub Aequinoctium vernum subortae fuerunt , post autumnale vero semper recesserunt , & posteriore quidem anno , ne hoc quidam attigerunt , ita ut languescerent Augusto An. 1669. Dysenteriae Epidemicae locum cesserint , Irregulares autem maturius , prout morbi Anomali & majores nocendi vi praediti solent , ingruunt , Januario videlicet , in quo conveniunt cum *Morbis*

billis, qui eodem tempore oriuntur & statim adipiscuntur, Æquinoctio scilicet verno, ad aestivum autem Solstitium evanescent. Tales sunt Morbilli An. 1670. & Variolae Ann. 1670. 71. 72. it. Morbilli An. 1674. cum Variolis Anomalis 1674. 75. *Vid. Sydenham.* Ubi notabile est, Irregulares semper fuisse Variolas, quae cum Morbillis subortas fuerunt, & quod Morbilli maturius abitum pararint, unius nempe anni parte dimidia periodum & aetatem nacti. Specialem vero variolofae Febris periodum quod attinet, in duo tempora, a multis iam annis distincta fuit, ebullitionis & expulsionis, quorum prius tribus vel 4. prioribus diebus includitur, quo Febris maxime dominatur, alterum reliquo morbi tempore transigitur. Specialissime illud ita comprehendit *Stahl. Diss. de Acrif. in Febr. & in Probl.* ut Variolae 3. die appareant, 4. prodeant, hinc magis magisque augetur ad 7. usque, quo manifestius suppurascent, inde ad 11. maturescant, & ad 14. siccescant, Omnium vero accuratissime id consignavit genuinus huius morbi interpret *Sydenham*; distinguit nempe primum Variolas in Regulares & Irregulares seu Anomalas, utrasque vero in Discretas & Confluentes. Regulares Discretas 4. die erumpere observat, circa 8. rubere & in tumorem attolli, hinc rumpi, & die 11. faciei tumorem & inflammationem recedere, pustulas vero exarescere & 14. penitus perire, in facie potissimum: Confluentes 3. aut citius erumpere, & quo citius eo magis confluere, post 8. exasperari, 11. ptyalismum in adultis, in junioribus Diarrhoeam supervenire, quae si fatiscant maturius, ni a faciei & manuum intumescencia iuventur, maxime tum periclitari aegrum, quod alias in Distinctis 8. contingat. Anomalas Discretas eodem quo Confluentes Regulares tempore, die nempe 3. erumpere, Confluentes autem nunc 2. nunc 3. die prodire, reliquum vero tempus praecoci eruptioni minime respondere; in Confluentibus enim die 14. demum, immo in crudiore adhuc morbo, die 17. & tandem in crudissimo, 21. maximum aegro periculum impendere. Id etiam observatione dignum, quod *Sydenhamio* animadversum, aegros in vehementiore morbo sub vesperam paroxysmo quasi laborasse, & funestiora symptomata vespertinis praecipue horis se ostendisse & exacerbata fuisse; quo non obstante ex Continentibus Febris morbus hic eximi nequit, cum inquietudo ista a vera paroxyzatione multum adhuc absit, immo consonum rationi videatur, ut in omnibus Continentibus tale quid sentiat. Morbillorum eruptio ex eiusdem observatione 4. etiam die, rarius 5. succedit, 6. asperescunt, 8. evanescent in facie, 9. nulli prorsus sunt. Cum vero

parium dierum, 4. nempe & 8. toties mentionem faciat *Sydenhamius*, non existimamus eum exacte tales intelligere, sed potius tempus illud designare voluisse, quod imparibus, ab ipso etiam assumtis, II. 14. & 17. responder, primi videlicet Septenarii dimidium, & huius dein finem, vel si termini illi solennes variant, id fortasse ex purulentiae impeditiori progressu contingere, quamvis tum dubium iterum sit, cur reliqui termini non similiter protelentur. Confluentium autem maturiorem apparitionem, a praecoci nimium saeagentis, sed graviter laborantis, Naturae conatu, forte non incommode deducere licet.

Scarlatina Febris *Sydenhamio* nullo non tempore, sed tamen Aestate praecipue exeunte infantes prae ceteris impetere observata fuit: levis est, & terminatur primo quaternario macularum, quam in Morbillis latiorum, eruptione.

Pestilentia, & sacris & profanis litteris testantibus, morborum fere omnium antiquissima, simul & trunculentissima est, tristissima experientia passim docente. Ac videtur dirum hoc flagellum ad castigandos & reformandos pessimos mortalium mores & errores subinde immitti, quae de causa etiam efficacia, pro hoc morbo curando remedia, adhuc dum desiderantur, multo minus Natura, sibi in plerisque morbis par medicatrix, satis facere hic sibi potest. Interea Divini Numinis misericordiam profundissime veneremur necesse est, quod atrocissimum hoc morbi genus rarius nobis transmitti, sed perditissimae potius sectae hominibus familiaris & Endemium quasi esse voluerit. Ita enim illud raro satis & post 30. demum aut 40. annorum decursum Christianas provincias intrare Medicorum observationes testantur, cum in regionibus Turcarum dominari subiectis, satis familiare esse constet. Recenset *Iostonus* apud Romanos per saecula aliquando, tum per Septuagesimum, tandem per 50. annum afflixisse, in Aegypto ut plurimum Septennio recurrere & in tertium annum plerumque durare, Constantinopoli esse trimum. Atque haec de causa *Heurnius* & *Hercules Saxonia*, Endemiam esse hisce locis Pestem, non adeo male statuerunt. Scriplere Chronologias Pestium insigniorum *Fr. Piennus* & *Arb. Kircherus*, quas levi opera supplere & huc transferre possemus, si Dissertationis locus admitteret. Post generalem illam, specialior nunc consideranda venit Constitutio *λοιμωδης*, de qua notatum fuit, quod non facile ultra biennium aut triennium Pestis in eodem loco saevierit, & de cuiusque anni periodo satis constat, quod sub Aequinoctio Verno, sub velo Febris cuiusdam incognitae passim irreat, donec

nec

nec lenſim cum calore euectus morbus ad Solſtitium aeftivum abiecta laeva, termini brevitare, aegrotantium numero & externorum ſignorum apparatu, Peſtis vera cognoſcatur, quae dein Auguſto & Septembris menſibus, ad Aequinoctium auctumnale uſque immaniſſime debaccharur, quo praeterlapſo paullatim imminuitur & eodem, quo aſcenderat, gradu aliquantum licet lentiore, lenſim recedit, & ad communem magis Febrium naturam accedit, donec tandem ad hiemale Solſtitium penitus intercidat, & aliis, quos fugaverat, morbis ſtationem & locum concedat; quam quidem periodum in urbibus populofioribus ſervare ſolet, in pagis autem & locis minus populofis, nunc ſerius nunc ocyus orta, ob mialmata minus multiplicata, breviori temporis ſpatio circuitum abſolvit. In Aegypto autem diverſum plane curſum obrinet, etenim cum auctumnali apparet Aequinoctio, hinc progreſſa ad Solſtitium aeftivum uſque magnam ſtragem edere obſervatur, quo inſtante, utur atrociffima fuerit, repente ceſſat, notante *Pr. Alpino*, Aegyptiacarum rerum bene gnaro. Id etiam obſervari meretur, & Naturae motus proſus congruit, quod quo magis ab $\alpha\kappa\mu\eta$ abeſt vel recedit, eo lentius etiam ſoleat moveri, ita ut ſecundo denum Septenario terminetur, cum ſub ſtatu & in vigore primo Septenario, immo huius medio, tragoediae ſcenam abſolvat: quin & eo feritatis ſubinde aſcendit, ut non pauci, tanquam ſidere tacti, Apoplecticorum inſtar concidant & moriantur. Plane vero accuratum & a nemine adhuc animadverſum eſt, quod *Boetticherus* in Peſte Haſſnienſi An. 1711. obſervavit, eam hora plerumque ſexta vespertina cum horrore invaſiſſe, & quod *Sennertus* & *Sorbaith* docent, contagium peſtilentiale circa nonum plerumque & 14. diem moveri, quod confirmat etiam *Spindlerus de Peſte Poſon. p. 68.* qui de 14. in 14. diem in una ſaepe domo ſubſtitiffe contagium, poſtea inopinato eum, qui maxime ſanus videbatur, invaſiſſe & iugulaſſe, comperit, quam etiam periodum in omnibus contagioſis ſe obſervaffe *Raygerus in Schol. p. 70.* addit; quamvis nobis peſtilentiale venenum reliquarum, ac Catarrhalium praecipue Febrium, miasmate aliquantum craſſius & minus ſubtile videatur, cum obſervarum ſit, id per menſes, immo annos bene multos, innocuum in fomite quodam delituiſſe, vel etiam ſine noxa circumlatum fuiſſe in veſtimentis. Ad tempus motumque huius morbi pertinet, quod plerumque circa Novilunium & Plenilunium ferocior dicatur a quibusdam: circa Lunae decreſcentis quadraturam, ut *Gemma*, Luna in eum locum coeli ingreſſa, quod ſingularis menſibus ſit, in quo erat Saturnus vel Mars, cum naſcere-

ris,

ris, ut *Hearnius* referente *Ionstono in Synt. Med. Pr.* observant: & *Boetrich.* advertit, ultra 300. mulieres abortum circa Noyi & Plenilunium esse passas, decrescente Luna sexui sequiori Pestem stragem multo maiorem intulisse, & primis tribus mensibus, Iunio, Iulio & Augusto maximam demortuorum partem e sexu fuisse teminino: secundum *Quercetani* confessionem Luna decrescente senes & vetulas, plethoricos & iuvenes circa Plenilunium interiisse: secundum *Plempium* aëtem magis levem, quam crassum & nebulosum ad Pestilentiam conferre, (unde status morbi Iulio & Augusto fit) tempore tamen tonitruali mitiorem factam fuisse Pestem, quod aëris humiditati, feritatem & acutiem morbosi contagii obtundenti, tribuit; quam observationem etiam confirmat *Spindlerus*, qui tempore pluvioso, coelo nubilo & udo, bis mitiorem, truculentiorum algido coelo, & sicca atque frigida aëris constitutione existente vidit. Huic etiam constitit bis crescente Luna decrevisse, decrescente accrevisse, quamvis alias secus contingat.

Pesti proxima est Petechialis Febris, tanquam morbus & symptoma probe discernenda; ita enim non tantum in Pestilentiali, sed & Catarrhali, graviori praecipue Febre, petechias supervenire novum non est. Unde quidem maculas illas Veteribus non incognitas fuisse existimamus, in Peste nimirum, sed nec Catarrhales nostras, nec Petechialem strictè dictam, eos cognovisse credimus. Posset equidem videri, ac si a Catarrhali Febre profus diversa non sit Petechialis, quam sententiam confirmare videtur *Stahl. Probl. p. 12. §. 23. 24.* ubi Petechiales, ait, Febres nunquam observari, nisi ubi Pests grassetur, aut ubi Febres Catarrhales haftenus dictae: & quo magis contagiosae evaserint hae Febres Catarrhales, seu Quotidianae Continuae Veterum, eo certius Petechias complicari. Cui accedit symptomatum similitudo, & veteris curae, per leniora cathartica & alterantia acida convenientia, communis item ortus; quamvis enim Peticulares Febres Ann. 1505. & 1528. (an antiquioribus temporibus fuerint cognitae, de eo accuratum iudicium negativum *Ionstoni* vid. *Synt. Med. Pr. L. II. Tit. 7. Cap. 2. Art. 3.*) iam visae fuerint, quas descripsit *Fracastorius*, & morbus dein Hungaricus 1566. demum comparuerit, hinc vero Catarrhales praecipue regnarint, Epidemicarum tamen Constitutionum gnarus facile iudicaverit, communem hisce morbis ortum deberi, cum Petechiales primum, a subtiliore inflammatione pendentes, factos fuisse rationi consonum sit, quae dein impetu Constitutionis refo, magis humorales factae sunt in Hungarico morbo, plus vero in Catarrhalibus nostris, in quibus strictissime dictis minus frequentes sunt petechiae, quam in graviore illo Hungarico morbo, cui in
prin-

principio adeo familiares fuere; ut pro pathognomonico signo habitae fuerint. Et suboluit iam hoc *Iordano*, asserenti morbum hunc non esse toto genere diversum ab eo, quem Itali le *Petechie* dicant, ut hinc non defuerint Viri docti, qui culpam universam & ortum, in contagium ab Italis allatum, & nostris hominibus propagatum, contulerint, cum illis sit peculiaris & familiarior, his vero regionibus (Hungariae videlicet & vicinis) & Medicis prius non animadversus. Interea tamen & ipse *Stahl*, separat hasce Febres a se invicem, & suum cuique caput assignat, & videtur rem hanc id maxime dubiam facere, quod quantum ego scio, nemo in *Petechialibus* Febribus mentionem fecerit exacerbarionum Quotidianarum vespertinarum, quam proinde rem & huius decisionem, tanquam a praxi pendentem, Practicis prudentioribus, quibus *Petechiales* obvenerint Febres, decidendam relinquimus, & simul ipsis commendamus, ut tum particularium insultuum, tum annuae etiam periodi tempus accurate consignare velint. Celeb. Vir *Bern. Ramazzinus* Febres suas *Petechiales* Ann. 1692. 93. 94. scribit visas quidem aliquando post multam editam stragem, receptui canere voluisse, sed postmodum, auctis veluti viribus, violentius irruisse ac populariter grassatas fuisse, unde coniecere licet, non eodem tenore per omne anni tempus saeviisse. Reliqua quae de iis consignavit ita se habent: circa Aequinoctium vernum An. 1692. hanc Febrem primum caput exulisse, ac sub initio levi quadam velitatione discurrentem, mox per totum Veris tempus & partem Aestatis, usque ad Canis exortum sub periculari larva saevitiem suam exercuisse: ubi Aestas incanduerit, Febrem hanc purpuram deposuisse, nec illam resumuisse, donec calor aestivus coeperit remittere, nimirum circa Arcturi exortum, quem morem annis quoque sequentibus rite servaverit, vestem quidem, sed mores ac genus haud quaquam mutantem, Febres enim quae in summo aestu sine petiulis visae essent, haud secus malignae fuisse indolis, quam vibices post mortem apparentes satis demonstrarint. Unde quidem constare posset, eandem cum Peste periodum servare Purpuratam Febrem, ni mox observatio de Eclipsi lunari 21. Ianuar. facta continuam quasi per omnem annum persuaderet. Illud etiam observari dignum ex *Ramazzino* huc reterimus, quod post Plenilunium ac multo magis silente Luna ferocierit haec Febri, quae postea ad novum eiusdem lumen mitescuerit; & quod die 21. Ianuarii 1693. lunari Eclipsi contingente, maior pars aegrotantium interierit, eadem paene hora, qua Luna laboravit. Haec habet Doctiss. *Ramazzinus* de Constitutione ista, quae ruralem Epidemiam Febrium Tertianarum exceperat, & quae Murinenses magis, quam Rusticanam gentem, Tertiana quasi purgatam, afflixerat.

Durationem

Duratiorem peticularum ad 3. 4. 5. dies, apparitionem autem 7. 9. interdum etiam serius fieri, nunquam utiliter citius scribit *Stabl. Probl. p. 15. §. 28. 29. Fracastorius* tamen & *Ramazzinus* 4. etiam innoxie in Italia eruptisse observarunt, quibus vero maturius & primis diebus apparuerint, omnes interiisse. Unde quidem constare potest, critica apparitione eliminari aliquid ex sanguinis massa, quod praematuro ortu remanet & S. M. pessundat, tanto magis, cum *Ramazzino* observante, successiva ista apparitione & evanescencia morbus solvatur, quae quidem ita debeant succedere, ut de collo & dorso ad extremitates & pedum usque ungues procedant, alias enim, si pectoris & dorsi fines non transiliant aegros mori. Videntur utique Pestis naturam in profunda & sordida putredine, non sine ratione posuisse *Fracastorius, Augenius, Minadous, Portus, Masfarias*, quos ex parte sequuntur *Rudius & Mindererus*; ubi tamen non intelligere debemus actualem illam, quae nec cum vita stare, nec emendari ullo modo potest, sed imminentem & potentialem, quando materia noxia, quae contagio suscipitur, ex sententia *Stabliana* eius est indolis & activae subtilitatis, ut sub pauca mole tam & citam putredinosam fermentationem inducere queat, ita ut hoc morbo peremptis ea confestim, ne rigore quidem emortuali praegresso, spumida inflatione & fermentativa eruptione actu se prodant, immo in ipsis etiam partibus musculosis arctius collecta, similem effectum edat, Anthracem nempe formet, seu tumorem in Gangraenam & Sphacelum, seu veram agilissimam & summe fermentativam putredinem praecipitem, qui deleterius effectus in *Bu-bonibus* minus expectandus, cum glandulae quas occupant, sanguine, putredinis subiecto, minus copiose interluantur. Quae materia noxia & venenosa cum ab omni alimentorum & excrementorum naturalium conditione & crasi aliena sit, iis etiam viis, quo haec solent, excerni nequit, ut neque cum bile & mucro per fluorem alvi, nec per urinam & sudorem cum his abscedere possit, unde sub hoc statu, ubi nec materiae, quibus involvatur, nec viae & methodi solitae sufficienti, laboriosa & insueta operosa molimina Naturae invenienda & accommodanda sunt, in quorum tam inventionem, multam anxietatem, sollicitudinem & trepidationem, quam in prosecutione, multum tergiversationis, erroris & inconstantiae observari, mirum esse non debet. Quae proin vera ratio videtur acutiei & termini brevitatis in Peste, in *Perechiali* Febre huic proximae, primo videlicet Septenario, rarius secundo, pro emovenda nempe quantocytus materia illa summe noxia & toti Oeconomia animali pernitus

nitus adversa. In quonam vero contrarietas illa consistat, irritum fuerit inquirere, cum nec crassiorum conspectui expositorum venenorum qualitates, tantum abest ut essentias, cognoscere valeamus; *vid. Stahl. Theor. Med. Ver. Membr. Ult. de Venen.*

Dysenteria etiam ex Inflammatoriis morbis non postrema est, ita ut Pestis instar plures saepe iugulet, & Auctumni proprie soboles est, quo, ut *Hippocrates* pridem monuit, acutissimi morbi solent contingere. Quamvis enim unum aut alterum sub Epidemica Constitutione verno tempore aliquando feriat, quod tum praecipue contigisse advertit *Sydenhamius*, quando aura calidior intemperatori gelu derepente soluto supervenerit, qui status aëris ad auctumnalem, ubi de die calor, noctu frigus viger, accedit, rarum tamen id est, nec consuetum Dysenteriae motum interturbare potest. Observavit *Sydenhamius* initio plerumque Augusti Dysenteriam ingruere, & sub primam eius irruptionem symptomata omnia ferociora esse, (quod ipse principio Constitutionis magis spirituoso & subtili tribuit) appropinquante deinde hiemali frigore morbum fugari & Febrem dysentericam eius loco comparere: Epidemiam is advertit Ann. 1669. 70. 71. 72. & *Sennertus* in inferiori Germania 1564. 65. Retulit nobis *Amicus* Auctumno An. 1709. Dysenterias epidemicas & satis atrociter grassatas fuisse in *Wetteravia*, cum tum, ex praegresso intensissimo & acerrimo frigore, perustis & deletis arboribus, nullus esset fructuum horaeorum proventus: Sic & *Sennertus Pr. L. VI. Part. 2. Cap. 6. An. 1624.* cum Ver esset calidum & siccum naturamque Aestatis aut potius Auctumni haberet, de die nempe calorem, noctu autem frigus, Epidemicam *Vernam* Dysenteriam observavit, quae & infantes lactentes corripuit, cum tum pro anni tempore, nulli adhuc esse possent horaei fructus, in quos alias culpa reiici solet. Solet Dysenteria atrocior primo, mitior & vulgaris secundo Septenario terminari: *Hippocrates Praed. L. II. Cap. XXX. v. 12.* ad diem 20. & 40. extendit; & omnino quo magis in longum protrahitur, eo minus habet periculi. Fluxus eius est continuus, referente tamen *Sennerto de Dysent. Diomedes Cornarius* periodice de tertio in tertium diem redeuntem vidit.

Verbo mentionem fecisse convenit, gravis illius affectus ex Continentibus Febris quem a perpetua sudatione & loco, Sudorem Anglium dixere. In Anglia, ut *Senn.* habet *de Febr. L. III. Cap. 15. An. 1486.* primum coepit & 40. fere annos duravit, ut quamvis brumali frigore non nihil intermitteret, postea tamen iterum reverteretur: inde ex Anglia per

inferiorem Germaniam, Belgium, Galliam, Daniam, Norvegiam ab An. 1525. usque ad 1530. disseminatum esse hoc malum, & Auctumno potissimum saevisse refert *Sennertus*. *Ibid.* Acutissima fuit periodi nam intra 24. horas, vel ad salutem, vel ad mortem terminabatur.

Hae sunt Primariae Febres, quarum aliae aliis frequentius observantur: raras sunt Sanguineae Continentes, rariores etiam Tertiana Continua, Quartana Intermittens, Petechiae & Pestis, frequentiores Intermittentes Tertianae, Continuae Quotidianae, Variolae & Morbilli. Id quod notabile, est quod Contagiosae illae, ubi aliquando ipsis irrumperre datum est, diurnam absentiam atrocitate & frequentibus funeribus deinde compensare soleant. Quin omne hoc Primariarum genus in universum consideratum, si Epidemicam subinde Constitutionem excipias, Secundariis adhuc minus frequens est, unde quidem, cum in Primariis praecipue (exceptis tamen & in his frequentissimis Colliquativis illis, Dysenteria & Catarrhali Febri) crises & eccrises observentur, in Secundariis autem eae rarius succedant, immo succedere non possint plerumque, nec debeant, cuius causas *vid. in Stahl. Diss. de Acris. in Febr.* ingens ille Recentiorum hominum error promanavit, ac si in extrema hac mundi & Naturae humanae effeta senecta, vel sub frigido nostro & crasso magis quam Boeoto coelo, crises non amplius spectentur, (ut ne quidem graviores adhuc errores practicos, circa remediorum multitudinem, in-tempestivas commotiones, aut bonorum Naturae conatum suppressiones &c. Iphis exprobrems) cum tamen *Hippocrates* pridem edixerit in fine *L. de Praen.* omnia haec, quae de critico & praedictorio negotio litteris consignaverit, & in Libya, & Delo ac Scythia vera esse, singula nempe in suo genere.

Ut itaque Secundarias Febres brevibus recenseamus, superveniunt eae ex doctrina *Stahliana*, alteri cuidam affectus generi, & progressum atque successum habent fortuitum, pro complicati illius affectus indole, ut secundum proportionem receptivitatis alterius affectus, exitus certus vel incertus sit, licet generice utilitatis, immo quadantenus necessitatis cuiusdam rationem & efficaciam habeant, sed non ita simpliciter & absolute ut Primariae. Accidunt autem Secundariae Febres Inflammationibus & ulcerationibus, immo congestionibus & stagnationibus eo spectantibus, Rheumatibus videlicet, Arthritidi & ipsi Podagrae formatae, nunc leviores, nunc acutiores: lentae in ulcerosis affectibus, acutae in Inflammatoriis stasibus. Rheumaticae & Ulcerosae Febres, cum nihil magnopere efficiant Ulcerosae potissimum, immo

nec

nec efficere possint, nullum etiam typum, & nec periodum quidem obtinent certam, actum nempe proportionatum ad materiam, vias & tempus: Inflammatoriis autem statibus supervenientes, si non typum, periodum tamen magis exactam servare solent, in iis praesertim visceribus & locis, quae sanguini magis, quam aliis humoribus parent. Quando itaque stasis Inflammatoria fit, ad hanc dissolvendam Natura Febre utitur, quo per motum sanguinis celeriore & frequentiore partes ita subsistentes, a transitu & appulsu reliqui sanguinis auctiore & rigidiore, abstergantur atque abripiantur. A quo copiosiore affluxu non solum partes nimium tenduntur, & sensibilitas maior, dolor nempe, affertur, sed & calore maiore & rubore afficiuntur; unde quidem non valde refert, an cum *Platero* haec Febres Comitatas appellare velimus, quae videlicet, si non ante, saltem cum dolore adveniant & inflammationem producant, quo etiam inclinare videtur *Sydenham*, cum nos abunde cognoscamus, statim istam Inflammatoriam posse ante Febrem subsistere, licet deinde actuale inflammationem, Febre inchoata & vigente, praecipue fieri non negemus. Et probant hoc evidenter praecedentes causae inflammationis stases provocantes; ut enim de violentis laesionibus nil dicamus, quid notius, quam a suscepto repentino frigore istiusmodi effectum subsequi, nulla adhuc tum Febre praesente, qua proinde causa, ceu familiari & frequentius contingente, *Sydenham* existimat plures perire, quam Peste, gladio atque fame simul omnibus.

Et de Pleuritide, ut hanc primum nobis sumamus, satis notum est, quod tunc praecipue adoriatur, quando teporem humidum excipit inopinatum frigus, vel si frigori derepente tempestas calidior succedat, quod Vere praecipue contingere solet, unde hoc tempore, & ex observatione *Sydenhamii*, eo maxime, quod inter Ver & Aestatem ambigit, ingruit Pleuritis, licet & alio anni tempore aliquando compareat, & ideo Intercurrens morbus vocetur laudato Auctori. Absolvit periodum suam secundo Septenario, nonnunquam etiam, mitior videlicet, septimo die ad salutem, atrocior sexto vel ante ad mortem terminatur, & quo sputum maturius apparet (coctum intellige non crudum) eo citius morbus solvitur, secundum *Aph. 12. Sect. 1.* quod si intra 14. dies non repurgentur aegri, in Empyema res transit, ex *Aph. 8. Sect. V.* & qui Empyemati sunt, si a ruptione Empyematis intra 40. dies repurgentur, liberantur, alias Phthisici fiunt, secundum *Aph. 15. eiusdem Sect.* Ad quem locum docte notat *Hollerius*, quod tum a principio Pleuritidis notare o-

porteat dies, 20. 30. 40. per quos solet pus moveri, ita ut tum Febris recurrat & ruptio contingat, quae si intra 40. dies repurgetur, sanari aegros, alias ab hoc spatio pus corrumpi & ad macrocosmicam potestatem transire, seu veram putredinem concipere, quae exedat & destruat molles pulmones. Ceterum dolor in Pleuritide ad vesperam plerumque vehementior fit, ob transpirationem tum temporis aliquantum imminuatam, qua partes illae agiliores, putredinem promoventes, amandari alia, solitae retinentur. Id etiam notabile & ad prognosin exactam pertinet si in Pleuritide & aliis membranosis inflammationibus, dolore cessante Febris perseveret vel augeatur, cum pulsu parvo intermittente & frequenti, (quoniam in Gangraenam delinat inflammatio) post 12. horas deliraturum & paullo post indubie moriturum aegrum, sicuti hoc ex Hippocrate annotat & sua experientia confirmat Baglio. Pr. Med. L. 1., bonum vero esse, si abdomen flatibus nunc intumescat, nunc detumescat, quod ut plurimum circa 10. morbi diem contingat. Epidemiae nonnunquam fiunt, & frequentiores observavit Sydenham. ante Pestis Londinensis An. 1665. 66. exortum, quam alio quocunque tempore.

Peripneumonia Pleuritidi cognata est, & eodem tempore oritur, eandemque servare solet periodum, acutiorem tamen. Observat Bagli-vus, si Febris, tussis & reliqua symptomata exacerbentur 5. die, quo maior sit exacerbatio eo mortem certior die 7. futuram. Epidemiam Ann. 1564 65. inferiori Germaniae notat Dodon. in Obs. & ex hoc Senn. Prax. Med. L. 11. P. 2. Cap. 3. Cognatum ortu causisque malum est Angina, eodem enim, quo Pleuritis, tempore frequentius invadit, Sydenhamii observatione, quamvis etiam quolibet anni tempore nonnunquam ingruat. Hippocrates pluvias & assiduos imbres accusat Aph. 16. Sect. 111. Differt vero solutione, quam critica, ut Pleuritis, non adeo affectat, & morbi acutiae; cum enim ne via spiritui praecludatur, metus sit, brevi aliquot dierum, immo horarum, si id actu contingat, tempore iugulare potest. Huc spectat Aph. 10. Sect. V. Epidemia quandoque fit, qualem inferiori Germaniae & Rheni accolis Ann. 1517. & 1544. 45. fuisse notat Forestus.

Peripneumonia notha Sydenhamii Hieme ingruente, at saepius subeius exitum, Vere adhuc nascente emergit. In qua, cum ex Sydenhamii sententia sanguis phlegmate viscoso oneretur, Febris mitior est, lentius procedit morbus & a critica evacuatione longius abest.

Phrenitidem Symptoma Februm Acutarum esse, notum: quod si tamen primarius aliquando morbus sit, (sicuti Hippocrat. Epid. L. 111. Sect.

Secl. III. aegrotum quartum phreniticum, & L. III. de Morb. C. I. affectum hunc ex professo quasi describit, & Pr. *Alpinus* in Aegypto Phrenitidem familiarem asserit, quamvis tum Febrem potius successisse, quam praegressam fuisse, dubium esse non debeat, aut vulneribus superveniat, acutissimus ubique affectus est, ita ut primo Septenario plerumque occidat, secundum *Eund. L. de Morb. C. I. v. 17.* Huc pertinet *Aph. 15. Secl. VII. Ionsonus* Febrem inflammationi membranarum cerebri coniunctam de 3. in tertium moveri scribit.

Per siccitates Ophthalmiam fieri dixit *Hippocrates Aph. 16. Secl. III. & Galeno 11. de Diff. Febr. C. II.* quaedam est periodica, intervallisque quibusdam temporum rediens, de qua notabilis sane est observatio *Fontani apud Dodon. in Pr. Med.* quod iis, quibus oculi sint magni, frequentius contingant Ophthalmiae, & quidem in pueritia, non alia de causa, quam quod huic aetati motus humorum fiant ad caput, & ad oculos praefertim, si magni sint & viis latioribus hinc praediti, stagnationibusque ideo magis expositi: notat etiam *Fontanus Ibid.* Vere magis, quam alio tempore contingere Ophthalmias, & *Galenus* quandam Ophthalmiam contagiosam esse advertit, de *Differ. Febr. C. 2.* Et sane iam vulgari fere observatione constat, eos qui Ophthalmiae frequentius sunt subiecti, ex solo obtutu similem facile labem suscipere.

Ad Secundarias etiam Febres in *Diff. de his* refert *Stahl* Choleram, a saburra biliosa crassiore & hinc producta inflammatione & febre, & Febres *καυσώδεις* nomine notas, a tenuiore biliosa substantia, *Hippocrati* & *Posteris* biliosa dicta, ad extrema corporis sub forma Erysipelatis eicienda, quibus Febribus cum nullum tempus certum statui queat, apparet, nec Choleram *Sydenhamii*, Augusti limitibus circumscriptam, nec *καύσων* *Hippocrati* proprie dictum a *Stahlio* intelligi.

Nephritidem quoque Secundariam Febrem coniunctam habere, vel ideo incognitum esse nequit, quod cum peculiari directione & motu versus renes Paroxyfmi nephritici suscipiantur: refert *Ionsonus de Ren. inflam.* Febrem esse inordinatam, quae modo crescat, modo imminuat, circa noctem autem magis exasperetur. *Idem Ionsonus* mesenterii inflammationi Febrem lentam, plerumque Semiterianam tribuit, hepatis, Febrem (cuius vehementia inflammationis magnitudinem sequatur) noctu exacerbari, lienis Continuae Quartanae periodum servare: vesicae inflammationem (a calculo, vulneribus, &c.) periculosissimam & plerumque circa septimum lethalem esse *Sennertus* promittat

tat. *Stablius* in genere Inflammationibus partium abdomini inclusarum, praecipue non valde exquisiti sensus, typum fere Tertianarium tribuit, de Lochialibus, Lacteis & Erysipelaceis Febribus ita statuit, *Probl. p. 16.* motus potius febriles, quam ullo modo typicas seu completas Febres esse, Lochiales tamen facilius in veram Febrem exardescere. Cum enim eo tempore uteri vasa sanguine admodum distenta sint, si horum depletioni & successivae evacuationi a frigore externo, vel paroxysmo hysterico remora iniiciatur, quin sub isto statu ingens tumultus, & tandem putredinosus motus, ipsaque Gangraena & Sphacelus succedere debeant, dubium esse nequit, quas proinde ingentes laesiones praeverrendi, amolendi & emovendi, Natura Febrem concitat, licet ob magnitudinem inflammationis impari plane successu, unde quidem sub isto statu anxietates insignes vigent, animi deliquia & oculorum perturbatio, ob desperationem restitutionis Oeconomiae animalis, succedunt, sub ipsa vero Febre repetita molimina & tonicae directiones iterum versus, per frequentes illos horrores, vespertino praecipue tempore, celebrantur. Lactea Febris a partus die 3. aut 4. fluentibus rite lochiis, supervenit, & intra triduum vel quatrimum, nempe circa 9. sudore finitur.

Haec quidem sunt Inflammationes internae & Febres inde pendentes: externae Inflammationi sanguineae & apostematodi absolvendae dies tribuit 4. aut ad summum 8. *Stabl. Theor. Med. p. 1268. in Diss. vero de Absc. & Furunc.* circa 4. 5. 6. 7. aut ultra, si profundius haereat, maturari dicit: *Sylvius* circa diem 3. sanguinem in pus mutari scribit: ad 14. vero *Sennertus* prorogat hunc terminum *Pr. M. L. V. P. 1. Cap. 5.* & in ligamentis, tendinibus ac nervis ad 40. extendit: Furunculum die 8. 9. vel 10. ad statum pervenire *idem* tradit *P. I. Cap. 8. Stabl. autem in Dissert. citat. p. 18.* longius tempus, duplum nempe ad Apostema, requirit in Furunculo, propterea quod hic materia non dispersa in poros, sed collecta & detenta sit in peculiari tubulo seu vasculo, cui dissolvendae copiosior affluxus sanguinis minus possit contingere. Principium horum Tumorum statuunt Auctores, quando humores influunt vel detinentur in parte, incrementum, ubi in tumorem attollitur pars, & dolor, calor a tensio accedunt, si haec omnia summa sint, declinationem, si remittant & pus compareat. *Hippocrates de Morb. L. VI. G. XXII. v. 1.* Ulcera maxime diebus imparibus inflammari docet, & v. 15. liberari Ulcera ab inflammatione 5. die, & iuxta horum dierum rationem, prout etiam Ulcera fuerint magna, & tertia & 5. & 7. & 9. & 11. Maxima vero Ulcera die 14. ab inflammatione liberari: & *L. de Aetat. C. XXIII. v. 8. 9.*

8. 9. 10. 11. 12. asserit, Ulcera magna in capite & reliquo corpore 4. die inflammari, in 7. autem inflammationem sedari, aut etiam in 14. aut 18. & si quis diligenter medeatur, & Ulcera in capite magna in hoc tempore non sedentur, homines mori. Ubi constare debet, licet *Hippocrates* vocabulum ἔλκος adhibeat, & hoc communiter pro Ulcere vertatur, ex sensu tamen textus, longe aliud Ulcus, quod multum ablit ab Ulceris strictè dicti tarditate, designari: usurpari nempe hanc vocem generalius pro Vulnere, immo pro quacunque laesione, sicuti id inde etiam constare potest, quod passim morbum omnem Ulcus esse dixit; *vid. Foesii Oec. Hipp.*

Superveniunt Vulneribus Febres, sub circumstantiis a *Scablio Probl. p. 15.* 16. recensitis, quae secundum *Hippocratem* periculi plenae sunt, & *Hollerio* annotante, non statim, sed 4. 7. 9. 11. 14. solent accedere, & quae 4. accidunt, ex *Hippocratis* porro observatione plerumque circa 11., quae 7., ad 14. aut 17., si vero 11. inceperint, ad 20. iudicantur; *vid. Hippocr. Praed. L. II. C. XXII. XXIII.* Multo autem acutiores & lethaliore sunt Febres animalium venenatorum moribus succedentes; ita enim *Aspidis* venenum celerissimae activitatis est, ut *Galeno* docente *hirundinaceus Aspis* statim, terrestris trium aut 4. horarum spatio, *Ptyas* paullo tardius interimat: *Natrix*, *Cenchris*, *Vipera*, *Scorpius* lethalem intra 2. tresve dies plagam inferunt: de *Sepedonis* veneno testantur Auctores, quod intra 3. vel 4. dies penitissima putredine corpus destruat: *Ceraustes* venenum etiam maxime lethale infligit, ita tamen ut ad 9. usque diem nunquam laesi vitam protrahant. Minus periculosus, at magis mirabilis est *Tarantulae* morsus, quo semel icti, non tantum Homines, sed & Animalia bruta, (quod fide digni aliquot Auctores referunt) ad certos rhythmos quotannis per omnem fere vitam saltant & tripudia agunt, unde sanitatem recuperant toties, quoties appropriatae melodiae ipsis occinuntur. In *Apuliae*, regionis *Italiae* fertilissimae, campis venenifera tantum est *Tarantula*, nec quovis tempore, sed Aestate, urente praesertim *Canicula*, messis tempore. Paucis a morfu horis iis Symptomatibus, quae *Bagliv. Diff. de Tarant. C. VI. & VII.* recenset, corripiuntur, quae quotannis circa ictus tempus repullulantia musicae appropriatae sono deliniuntur. Cum enim venenum hoc phantasiam praecipue afficiat, quae a temperamento varie determinatur, non quaelibet modulamina, sed convenientia & appropriata, nunc iucunda, nunc tristia, aut alio modo pro animi moribus congrue instituta, & saltatione ad sudoris usque per 12. fere horas eruptionem expleta, iuvant. Atque has saltationes ad 3. & 4. diem

4. diem repetunt, & inde pristina sanitatis commoda recuperant. Reliqua de Tarantulae, ad saltus pronae natura, de diversitate & differentia instrumentorum musicorum, valde curiosa hic omittimus, & ad ea cognoscenda lectorem ad *αυτοπτε* *Georg. Bagliv. Diff. de Tarant.* curiosissimam ablegamus. Restat Canis rabidi mortus, ubi quidem non statim, sed post aliquot tempus melancholica & hydrophobica symptomata comparere solent: *Sydenhamius* ea post 40. dies, aut plures supervenire dicit: *Sennertus* raro ante 20, interdum post 30. diem, in multis non nisi post 4. 6. aut 8. menses, ut *Fracastorius* adverterit, prodire scribit: immo *Alb. Magnus* post annum 7. & *Hildanus* post 30. fere annorum spatia, singulo septennio veneni recrudescentiam observarunt. Terminatur alias Rabies haec brevi temporis spatio, & *Galenus* observatione aegri raro 4. die superfunt, si computum facias ab eo tempore, quo aquae metus accessit.

Lentiores Secundarias Febres exhibent Rheumatismus & Podagra. Cum enim molimina excretoria hic intenduntur per spasmos, eosque incompletos, fibrillares, & locis praeterea incongruis, in horum locum utcumque substituit Natura febrilem incallescenciam, qua abundantiam sanguinis, eiusdem in serum resolutione aliquali, per transpirationem & sudorem imminuit quadantenus, unde *Sydenhamio* advertente in fine paroxysmorum particularium Podagrae, aeger leni madore perfunditur & dolore graviore ad tempus liberatur. Quousque duret Rheumatismus ex proprio morbi genio, de eo accuratior huius morbi observator *Sydenham.* mentionem non facit, alias nullo non tempore eum invadere scribit, maxime vero auctumnali, postquam exercitio vehementiori aut alio modo excalesfactus aeger mox repentinum frigus admisit. Ipsam vero Podagram quod attinet, accurate ea, si quisquam alius morbus, descripta est a toties laudato Auctore. Nimirum exeunte Ianuario, aut incipiente Februario, quoties regularis est, Podagra ingruit; est vero nec apud senes, nec apud iuniores tam regularis, quam qui media aetate sunt: Vere & Auctumno Podagricos dolores moveri asseruit *Hippocrates Aph. 55. Sect. VI.* cui addit *Aurelianus in Chronic.* Hiemem & Aestatem; quod non repugnat *Sydenhamii* observationi, cum in senibus & iunioribus, prioribus maxime insultibus, non adeo statas ferret periodos, sed quovis tempore, ansa data, oriri queat, regularis autem quae iam ordinem typumque sibi formavit, Februario praecipue, Epocha morborum vernalium, ingruat. Hora secunda post mediam noctem invadit

dit dolor pollicem alterutrius pedis, & sensim increbescens nycthemeri spatium finitur, aut levius saltem, ad unum alterumve diem, si materia copiosior fuerit, affligit: inde, intra paucos nempe dies, alter pes eodem dolore corripitur, eadem vehementia & duratione. Qui abhinc sequuntur paroxyismi abnormes sunt, tum invasione, tum duratione, id tamen ubique servant, quod noctu cum rigore aliquali ingravescant, mane vero remittant. Ex hisce particularibus paroxysmis, constat Podagrae paroxyismus diuturnior, qui in iunioribus & vegetioribus diebus saepe 14., in senioribus & quos saepius affligit, 2. mensibus, in debilitatis & fractis, non nisi adulta Aestate terminatur: utrobique dolores respondent motui & tempori, ita ut in iunioribus atrocitas & vehementia brevitate compensetur, cum in senioribus, quos longius & mitius affligit, quod celeritate & motu vegetiore nequit, diuturnitate & longitudine supplendum sit: *Hippocrates Aph. 49. S. VI. dies 40. statuit.*

Lentissima omnium Secundariarum, sed magis continua (quamvis omnes Secundariae Continuis magis, quam Intermittentibus accedant) est Haetica Febris, pedissequa ulcerationum in variis visceribus, praecipue pulmonibus. Cum enim ex doctrina *Stahlii*, periculum sit Inflammatoriae putredinosae corruptionis, licet non tantae, ac si sanguis ipse putredinoso motui proximus esset, cum hic vitium haereat in parte solida cum manatione seroso-salva, penitiori & celeri corruptioni minus exposita, proin perpetua quidem & vigili circumspeditione eget, & continua vegetior sanguinis agitatio fit, sed lenta tamen & conditioni materiae proportionata, licet ea nihil omnino efficiat in corrigenda ulcerosa constitutione, in quam, qua talem, nullum omnino Febrius est. Serosa Phthisis ingruente frigida tempestate circa hiemale Solstitium oritur, & ni Catarrhus secundum *Hipp. Aph. 38. Sect. VII.* intra 20. dies ad suppuracionem vel coctionem perveniat, exeditur pulmo & lethalia ulcera contrahit, quae Aestate insequente ut plurimum mortem adferunt: Sanguinea initio Aestatis juvenes praecipue aggreditur. Alia Tabis species Febribus & morbis Inflammatoriis supervenit, Alia etiam a copiosioribus & frequentioribus evacuationibus ortum habet, quae duae posteriores species nullo non tempore oboriri possunt. His familiaris praecipue est, intensio caloris post pastum: primae speciei Febris quotidie exacerbatur circa vesperam, sub auroram vero sudore copioso & vires imminuente solvitur; *vid. Sydenh. Oper. Edit. Genev.* Non absimilis est Febris, quae in Chlorosi observatur, de qua nihil adeo memorabile notandum est, nisi quod

H

quod in ea menstrui praecipue circuitus considerandi, & medicationes secundum eos instituendae videantur.

Abolvimus nunc Acutos morbos, & Chronicorum etiam, Lentarum Secundariorum Februm occasione, initium fecimus, Reliqui ex Chronicis, qui censum nostrum hic subeant, Febris Secundariis carent & pauci numero sunt: Scabies nempe, Lepra & Venerea Lues. Scabies Hieme luxuriare, Aestate vero evanescere solet, & congruit ideo cum aliis Chronicis affectibus, quos, si Hieme augetur, Aestate desinere observavit Hippocr. de Nat. Hum. Serositates enim istae fallae, quae minus libere transpirantes a frigore hiemali in cute cumulantur, aestivo calore expeditius divaporare possunt. Lepra Latinorum & Arabum, seu Elephantiasis Graecorum, foedus & contagiosus quondam morbus fuit, ita ut huius gratia peculiaria Collegia & examina fuerint instituta, (vid. Gr. Horst. de Morb. Cont. & Malign.) quibus, qui deprehendebantur Sontici, a consuetudine reliquorum hominum arcebantur, quam ob rem extra portas urbium peculiare domus & nosocomia structa fuere, quae nunc a semiteculi, & quod excurrit, spatio, cum morbus iste Divina gratia ceciderit, passim collapsa observantur. Enim vero huius loco non minus foeda viget adhuc Venerea Lues, orta primum in Hispaniis Ann. 1493, quo eam ex America reduces transvexerant, quamvis prudentiores non ab Americanis, sed Nigrorum illa in Africa misera gente, quae Tropiciis includitur, & quotannis magno hinc numero in Indias occidentales, ab Hispanis coempta, ad opera servilia transfertur, primum contractam suspicentur; vid. Sydenh. de Lue Ven. Ex Hispania porro in Italiam Luem transtulere Hispani, & cum An. 1494. Galliarum Regis Caroli VIII. copiae ad Neapolin ab Hispanis meretricibus infectae essent, malum inde in omnes orbis Europaei partes disseminatum fuit, Nunc eius pervicacia quidem nondum interiit, ita ut per 30. & plures annos in corpore latere possit, saevitia tamen tanta non est, ac fuit sub primo ipsius exortu, ut nos propterea spem possimus concipere, fore, ut aliquando in totum desinat.

CAPVT TERTIVM.

De

Morbis Aetatum.

Argumentum hoc tractavit *Magnus Hippocrates*, & post eum, si morbos Infantium excipias, ad haec usque tempora nemo, praeter Insignissimum

signissimum illum Germaniae Medicum, *Georg. Ernest. Stahl*, cuius pa-
 ce potiora eius, hic nostra facere, & cum Hippocratica doctrina, quod
 nondum factum, coniungere liceat. Homo utique non secus ac cetera,
 non tantum Animantia, sed & Plantae, cum reliquis omnibus, quae be-
 nigna mater Terra profert, statos ortus, incrementi, vigoris & decli-
 nationis terminos obtinet. Fir id exquisita plane periodo & determina-
 ta mensura temporis, non tantum in statu morbofo, quem praeter na-
 turalem vocant, ut superius recensuimus, sed sano etiam & naturali utro-
 bique Septenario potissimum. Vita hominis 7. dierum est: ita orditur
Hippocrates L. de Aetat. ex cuius sequentibus facile constare poterit, in-
 telligi hic praecipue primam in utero formationem, quam 7. diebus,
 quoad sensibiliores partes fieri asserit *Ibidem*, & simul docet quam id ra-
 tione deprehendi queat. (Ubi non moratur nos illa Recentium ignara
 assertio, de praeformatione fetus in ovulo, & in hoc aliorum &c. ante
 congressum.) Pergit *Hippocrates* & in sequenti *C. XXI. v. 12. 13.* ab ipsa vi-
 ta proprie dicta argumentum sumit, quando plerique inedia 7. dierum
 moriantur: porro Septimestri partu natos vivere dicit *C. XXII. v. 1. 2. 3.*,
 idque se frequenter vidisse *C. XXI. v. 2.* Octimestres autem non *C. XXII.*
v. 4. Novem vero mensium & decem dierum partus fieri, & vivere, &
 habere ad hebdomadas numerum exactum *v. 5.*, Pueros 7. annis praer-
 teritis dentes complere, *C. XXIV. v. 5.* septem esse Aetates secundum *Frag.*
de Aetat. & de Princ. aut Carnib. C. XIII. v. 12. 13. 14. & C. XIV., Infan-
 tis, Pueri, Adolescentis, Iuvenis, Viri, Senioris, Senis: Infantem ad
 7. annos, dentium nimirum amissionem: Puerum ad bis 7., geniturae
 ortum, & dentium restaurationem: Adolescentem ad ter 7., barbae
 lanuginem: Iuvenem ad quater 7., usque ad auctorem totius corporis: Virum
 ad septies 7. seu usque ad 49., Seniore ad septies 8. seu 56., deinceps vero
 Senem esse. Quae reperit & explicat *Stahlius in Propempt. Inaug. de Ster-
 ril. Fem. per Aetat.* ita ut 7. mensibus absolutam esse formationem fetus
 doceat, nempe efformatas tunc esse omnes partes corporis, ut existant,
 quamvis ut subsistant & firmiter durent, duobus sequentibus mensibus
 firmior structura subsequatur: intra primum Septenarium dentes nasci:
 (quod in *Prop. Inaug. Quis Bon. Theor.* specialius ad primi Septenarii di-
 midium determinat, a *Sennerto vero de Morb. Inf. Hollerio* & Aliis spe-
 cialissime incisores circa initium septimi mensis provenire scribuntur, quos
 aliquo temporis intervallo, 9. 10. aut 12. mense, secundum *Hollerium*,
 sequantur canini, & tandem molares, anteriores secundo aut tertio an-

no, posteriores, sapientiae dicti, anno 7. aliquando 14. aliquando etiam 20. secundum *Hollerium*, ad quartum usque Septenarium secund. *Hippocratem*) septimo anno rursus cadere & novos subnasci: bis septimo incipere aptitudinem ad generandum: quinto & vigesimo, qui respondeat medietati 7. Septenariorum, desinere hominem notabiliter in longitudinem succrescere, pergere vero in latitudinem seu crassitiam, praesertim vero ossium, ad 49. usque, quo tempore praeterlapso consistat corpus, & pereat in feminis concipiendi energia. Nobis vero placet Pubertatem masculorum paullo longius, ad tertium usque Septenarium, & huius ultimi praecipue dimidium, quo ea perfecta observatur, extendere, qui terminus etiam magis respondet potentiae huic ultra 49. annum duranti, cum hoc aptitudo feminarum concipiendi desinat, & maturiori ortui revera congruat. Sicuti etiam augmentatio illa corporis aequae, ac ossium in latum minus nobis probatur, cum appositio non stricte fiat carnis & ossae substantiae, sed pinguedinis potius; ossa vero diutina istiusmodi extensione in latum nec egeant, nec ad eam subeundam satis apta videantur; quo ipse etiam inclinatur *Stahl. de Morb. Aet. Diss. C.1. p.3.* ubi Adolescentes ad tertium cum dimidio Septenarium adolecere, seu in longum & latum non amplius crescere dicit, pinguescere enim, neque ordinarium quiddam esse, neque ad partium ordinarium censum spectare diffusam pinguedinem.

Naturarum aliae quidem ad Aestatem, aliae ad Hiemem bene vel male se habent: Vere quidem & ineunte Aestate Pueri, & his Aetate proximi optimo sane sunt loco, valentque optime, Aestate vero & Auctumno aliquantisper Senes, quod reliquum autem est Auctumni & Hiemis, qui sunt Aetate medii; effata sunt *Hippocratis Aph. 2. § 18. S. III.* Videretur nobis idem *L. 1. de Diaet. C. XXIV. v. 17. § seqq.* describere temperamentum Cholericophlegmaticum, atque huius habitum ad Aetatem notabiliter designat eodem loco, dum hos sanos esse omni tempore asseverat ad 40. usque annum, aliquos vero etiam ad senectutem, qui vero a 40. anno morbo aliquo correpti fuerint, eos nunquam tere evadere; Chronicos intellige morbos, Acutorum enim, Contagiosorum praecipue, alia est ratio: *C. XXV. v. 1. ad 10.* Cholericomelancholicos profert, quibus fortia & robusta corpora tribuit, sed in excessus utrinque proclivia, ideoque probe custodienda seu in eodem renore conservanda monet: *v. 10. ad 20.* Phlegmaticos depingit, quos Hieme morbosiores, quam in Aestate, in Vere, quam in Auctumno pronuntiat; hos Pueros sanissimos esse, deinde Adolescentes, morbosissimos autem Senes, & his vicinos; cito eos senescere, conferre ipsis calefacientia & sic

cantia

cantia, exercitia magis externa, quam interna: v. 20. ad finem *Cap. San-*
guineos designat, qui Vere magis quam in Auctumno aegrotent; cito eos
 augetere, morbosissimos esse iuniores & Catarrhis obnoxios; siccantia
 & frigefacientia iis conferre, labores vero intra corpus: *C. XXXV.* Chole-
 ricos eminenter tales describit, qui in Aetate vigente, ad carnis bonum ha-
 bitum, morbosissimi sunt, sanissimi autem senes; conferre refrigerantia
 & humectantia, labores minus fortes, & horum Naturam vivacissimam
 ac sanissimam esse: *C. XXXVII.* Melancholicos delineat, quos morbosos
 dicit in Auctumno, sanos vero Vere & vicinis temporibus; Aetates ad 40.
 annos morbosas esse, Pueros vero sanissimos; conferre calefacientia & hu-
 mectantia, labores sensim adhibitos, leniter calefacientes. Rudimenta haec
 sunt doctrinae de Temperamentis, a *Galeno* dein amplissime promotae ad
 Animi habitum usque, nostro vero tempore ad summum fere culmen
 erectae a toties laudato & nunquam satis laudando *Stahlio*; quae ita referre
 ideo necessarium visum fuit, quod & ad rem nostram pertineant, & quod Tem-
 peramentorum habitus ad Aetatem & morbos nondum satis condigne
 aestimatus videatur, quam proinde rem tanquam usum Temperamentorum
 maximum, & pro ratione morborum Aetatum reddenda plurimum adhuc
 inferentem, sagaciorum pensitationi & experientiae, Hippocratico exem-
 plo, optime commendamus; nos ad reliqua *Hippocratis* pergimus,

Aetatum hi fere morbi sunt: in Puerulis & nuper in lucem editis Aph-
 thae, Vomitiones, Tussis, Vigiliae, Pavores, umbilici Inflammationes,
 aurium Humiditates; *Aph. est 24. S. III.* adiicit his *L. de Morb. Sacr.* Ulcera
 circa faciem & caput, & salivationes, & non tantum adiicit, sed & docet,
 si haec accidant, salubrius postea vivere. Cum enim plerique Puerorum
 morbi a voracitate (quam ipsi lactis dulcedo, nutricum indulgentia &
 satagens pultium intrusio primum conciliant) & lactis in primis viis corru-
 prela oriantur, ni colluvies ista vomitione, quam qui frequentius experiuntur
 habitiores & vivaciores (sub vegetiore Naturae impulsu) vulgo observantur,
 reiiciatur, alias sibi vias quaerit, per caput praecipue, testante experientia;
 cuius quidem probabilissimam rationem credimus, quod huic aetati id
 praeter proportionem magnum sit, adeoque receptioni, collectioni, resta-
 gnationi, regurgitationi, & ob mollitiem transudationi humorum ex-
 positum, magnum vero necessario esse debuerit, tum ut viam faciat in
 partu, tum praecipue, quod ossa capitis, & prae aliis durissimum illud
 petrosolum cum conclusis, dilatationi & extensioni minus parent, ipsum
 etiam cranium, pro continendo cerebro (parte corporis primaria & no-
 bilissima,

H 3

bilissima, seu quae instrumentum est, per quod morus omnes vitales instituntur, atque i deo prima formatione, eximia magnitudine & fere perfectum observatur) parvum & angustum nullo modo esse poterit. Quibus *Stabli*. addit pilorum nativitatem & dentitionis molimina, *Diss. de Morb. Aet. Fund. C. 11. pag. 7. & C. 17. p. 21.* Superadiicit tegmina capitis leviora, frigoris admissiones frequentes, unde stricturnae cutaneae, quin & frigoris effectus in humores gelatinosos lymphales, qui hac aetate praecipue abundant, contingant, horum nempe condensatio & mucescentia, quae in stasin & inde in corruptionem tendat, adeoque Catarrhales & denique frequentissimos ulcerosos affectus, Achores & Tineam producat. Denique non praetermittenda nobis videtur solennis illa & universalis prope cura, qua recens nati Infantes fasciis arte satis constringuntur, quibus non tam uberior influxus sanguinis in partes & habitum externum compressum abaceretur, quam potius manifesto ad partes liberas, caput nempe, reprimatur. Verum praeter familiares affectus capitis, alii etiam circa primas vias observantur, & prima quidem omnium est umbilici Inflammatio, si quando funiculi huius ligatura fortior sit, aut sanguis ultra ligaturam, (cum communiter portio aliqua relinquatur) non fuerit expressus, quo dein putrescente Vermis umbilicalis potest gigni, de quo vid. *Sennert. Plater. Reusnerus, Velschius, Hec. 11. Obs. M. 66. p. 38. Eph. Germ. Dec. III. A. 7. & 8. Obs. 150.* Dein Pavores, Vigiliae & Tussis succedunt, si meconium, quod commodissime fit per colostrum, non fuerit expurgatum, aut lac progressu temporis accecat, & causticam cum bile acrimoniam acquirat, unde Tormina, hypochondriorum Inflatio, & Diarrhoeae aeruginosae procedunt. Hydrocephalum his addimus, qui non ut priores ab interna, sed potius externa tantum causa oriri solet. Obruit plerumque recens natos, & ex observatione *Stablii* partus angusti & segnitis vitio fit, quando contractae diutius fuere jugulares venae, cui concurrent mollities cranii & cutis capitis.

Iam vero, pergit *Hippocrates Aph. 25.* cum dentire coeperint, gingivarum Pruritus, Febres, Convulsiones, Diarrhoeae, maxime cum edunt caninos dentes, iis praesertim Pueris qui crassissimi sunt, & alvos duras habent, accidunt. Incisores dentes circa 7. aut 9. caninos 9. 10. aut 12. (quin & 15. & 17. mense, a quo tempore nunc anticipante, nunc postponente, de futura Aetate primum licet sumere indicium) erumpere notant Scriptores Medici. Estque porro, secundum *Harrisium*, duplex hoc dentitionis tempus, primum, quo dens osse maxillari primo emergere

emergere nititur, & quo gingivae pars externa & superior, absque aliquo eiusdem tumore albedo, quodam circulo utplurimum circumscribi solet: alterum, quo dens mole iam auctior, gingivam tumidam reddit, eam perfringere nititur & inflammationem insignem in eadem parit; quo praecipue tempore symptomata, qualia *Hippocrates* recenset, superveniunt, immo, ut & ea facilius sit, (quod ex *Hippoc. L. de Dentit.* observatione, Hieme magis, quam Aestate fit) salivatio & Diarrhoea, quam, ut *Baglivus* observat, genuum intumescencia praecedat, plerumque coniunguntur. Sicuti autem Salivationis ratio, ob Inflammationem & affluxum copiosorem, satis patet, ita non aequae de genuum intumescencia & Diarrhoea satis clara res est; licet enim dici queat, hanc a saliva, quam exspuere nesciunt Infantes, depluente excitari, Diarrhoea tamen non nisi vulgaris producet, quae ab hac, in qua viridia excernuntur, multum differt, nisi quidem gingivarum Inflammationem ob membranae continuitatem, ventriculo & intestinis communicari, & inde etiam Febrem provenire existimemus, in difficiliore potissimum dentitione, ubi si perruptio non detur, fortis ille extrusorius conatus in nervosum omne systema continuatur, ut motus convulsivi, tam in externis, quam in internis partibus excitentur, quibus effusiones illae biliosae, cum chylo acescente porraceum virorem induentes, concitentur. Unde quidem Diarrhoea illa noxia minus est, quam sicca alvus, qua corruptelae intus detinentur, & maiores convulsiones inferuntur. Accidere haec asserit *Hippocrates* praecipue, cum canini dentes erumpere volunt, qui cum acutiores & angustiores incisores sunt, facilius erupturi videri possent. Enim vero cum incisores primi compareant, quorum perruptionem, attritiones & morsus facilitant, videntur ideo reliquis obstare, cum his regminis loco sint, & gingivas ab attritione & attenuatione defendant, ut acumen in crassiorem membranam tum penetrans non memoremus. His itaque Inflammatoriis doloribus & inflationibus circa caput, praedisponuntur partes tenellae, ad suscipiendas posthac sanguineas stases, (ipsae enim perruptiones tum non aequae observantur) maxime si enormes ploratus & eiulatus accedant, quibus tanto maior constrictio & detentio, teste tunc rubore faciei, circa caput inferitur. Quin & vestigia hinc legere videtur Epilepsia Grandiorum; licet enim dari possit Epilepsia in Adultioribus, qui nunquam in Infantili Aetate, convulsionibus correpti fuerint, sicut hoc innuere videtur *Aph. 7. S. V.* (quamvis de solutione tantum Epilepsiae hic agatur, quae ante Pubertatem, & quae circa 25. aetatis,

aetatis annum invasit,) digna tamen haec res esset, in quam accuratius inquiratur, an videlicet istiusmodi homines, qui serius Epilepsia corripiuntur, nunquam in Infantia convulsionibus fuerint tentati? Cui faver ipsa Hippocratis de Morb. Sacr. C. XIII. assertio: post 20. annos non amplius hunc morbum correre, praeterquam paucos aut nullum, nisi ex puero connutritus fuerit. Natura sane, quos ante hac peregit motus, facile repetit, & vocat alias Epilepsiam passim Hippocrates τῶν παιδῶν νόσον, quae solvatur aetatis, loci & victus mutatione, secundum Aph. 45. Sect. II. hac enim ratione solvi eam posse circa Pubertatem, in sexu praesertim sequiori, & loci, quod itinere fieri debet, & victus mutatione, causae, nempe illius connutritae ablatione, propter quam violenti isti motus instituantur. De Epilepsia Adulorum, cum superius eam omiserimus, breviter tantum notamus, quod hic morbus ambigat quasi inter Chronicos & Acutos; tota enim eius duratio satis longa, & ad mortem plerumque aegrotantes comitatur, singuli vero paroxysmi brevi transiguntur, & habent hi iterum, circa tempestatum mutationem, & sub aultrina & humida aëris constitutione, ex observatione Hippocratis de Morb. Sacr. C. XIII. v. 5. peculiarem a Lunae motu determinationem, ita ut observatione vulgari constet, eos plerumque circa Novi & Pleniluniae redire, quin nec intermedia tempora circa Quadras excludenda esse. Ipsi vero Grandiusculis, Aph. est 26. tonsillarum Inflammationes, vertebrae, quae ad occiput, Introluxationes, Asthmata, vesicae Calculi, Lumbrici rotundi, Ascarides, Verrucae pensiles, Satyriasmi, Stranguriae, Strumae & alia Tubercula praecipue vero praedicta. Definiunt hoc tempus septem octavo annis, qui in Aphorismos commentati sunt, ab anno videlicet 4. aut 5. ad 11. vel 12. & tum eveniunt, ob causas superius memoratas, Inflammationes tonsillarum & Satyriasmi seu parotidum Tumores, sicuti hanc vocem convenientissime interpretatur Galenus, (quod videlicet, qui huiusmodi Tumoribus infestantur, Satyrorum faciem repraesentent) Strumae, Verrucae pensiles & alia Tubercula, effectus praedictarum Inflammationum, Stranguriae, ob Calculum, quem ab hereditate dependere, non sine ratione existimat Strahlins: Asthma, non pectorale, sed stomachicum, ab ingluvie & liquaminibus hinc putridis, quibus deinde Lumbrici & Ascarides innidulantur. De Luxatione in occipitio ita statuit Hollerius, eam fieri ex Inflammatione tonsillarum, quando muscoli simul inflammentur, ita ut trahant vertebrae secundam, quam Hippocrates alibi dentem appellet, ad interiora. Nobis iste morbus incognitus est, habemus vero alios:

alios: Crinones, Tussim convulsivam, & Rachitidem. Putat *Ortobius in Diss. de Rachitid.* designari eam ab *Hippocrate* per Strumas, Asthmata & Luxationem vertebrae, ideoque nomine potius & accuratioe cognitione, quam ortu novam esse; verum existimare nefas videtur, morbum tam insignem, vel ab *Hippocrate*, vel ab eius posteris, per tot secula tam negligenter tractari potuisse, cum leviores multo affectus, multo maiori studio ab ipsis descripti sint. Seculum fere est, ex quo primum observari coepit in Anglia, unde, licet contagiosus non sit morbus, per universam fere Europam se explicavit. Corripit plerumque 6. 7. & 8. a nativitate mense, indeque ad annos aliquot producit, donec videlicet motu exercere membra incipiunt Infantes; quos ante quinquennium non deserit, vel medicamentorum utu non curatur, per omnem vitam valedudinarii dicuntur. Quenam huius morbi sint causae & ratio formalis, de eo nondum satis explorata res, nec ea huius loci est.

Adultioribus autem & Puberibus. Commemoratorum multa accidunt, & Febres etiam diuturniores, tum etiam sanguinis profluvia ex naribus. Prosequitur *Aph.* hoc 27. Pueritiam a 7. ad 14. & Adolescentiae partem ad 17. & 20. inde annum *Hippocrates*; cum vero *Aphorismo praecedenti* notaverimus, tempus, quo morbi isti oboriri soleant, a *Commentatoribus* circumscripti a 4. ad 11. annum, primi nempe Septenarii medio, ad secundi usque dimidium, ita ad hunc advertunt. Adultiores esse ab Aetatis anno septimo, Puberes ab 11. 12. ad 17. idque omnino ex natura rei; observatur enim Haemorrhagia narium, eo praecipue tempore, ab anno nempe 11. ad 14. & 17. potissimum accedere. Tum etiam patet exacta proportio & analogia inter statum naturalem & praeter naturalem, quando Acuti morbi non tantum per Septenarios, sed & hos dimidiatos moventur, atque horum deinceps, Quaternariorum videlicet, vis extenditur tantum ad diem 21., tertium nempe Septenarium, Septenarii vero inde valent ad 40. circiter, post quem eorum vis elanguescit, Chronici vero ex Aetate pendentes, quod priores Septimanis, id hi, Septimanarum ultimo termino, Mensibus & Annis perficiunt; id quod satis deprehendit *Hippocr. Aph. subseq. 28.* nempe, quando plerosque pueriles morbos, (diuturnos videlicet) alios quidem 40. diebus, alios 7. mensibus, alios 7. annis, nonnullos ad Pubertatem iudicari scripsit: quicumque autem permanserint, neque Pueris ad Pubertatem, neque feminis cum menstrua eruptura sint, soluti fuerint, eos inveterascere. Ad quem locum doctissimus ille *Hollerius* observat, qua-

dragesimum magna ex parte, primum in morbis longis Puerorum, Aetatum videlicet, esse iudicatorium, qui finis sit Acutorum ἐκ τῆς μεταπύρωσις: inde dies esse decretorios 60. 80. 120, postea menses, deinde annos, ut 7. menses, 7. annos. Etiam si enim & ante possint finiri morbi, hos tamen terminos plurimum habere momenti: ita quidem diebus 40. Diarrhoeas, molestae dentitionis soboles, 7. mensibus Ulcerosas manationes capitis, 7. annis Epilepsiam terminari. Sicuti vero hi termini in morbis Puerorum observantur, ita porro proveciores Aetates successivam ab annis mutationem accipiunt, & perit tum etiam a tertio aut quarti Septenarii dimidio, Quaternariorum vis, Septenarii vero magis dominantur, ad annos 40. vel 42. & 49. a quo tempore & in Feminis, affectus, ex naturali mensium suppressione pendentes, oboriuntur, & in Viris (robustioribus praecipue a 56. seu octavo Septenario) morbi Senum ingruunt, qui fere permanent & ad mortem usque comitari solent. Puberes igitur, quibus videlicet lanugo enascitur, & quando incipiunt τρυφήν ἢ ἀφ' αἰδίου, multos ex superioribus Morbis & Febres diuturniores, a voracitate & colluvie verminosa pendentes, & sanguinis & narium profluvia pariuntur, ab Aetatis anno II. ad 17., ita tamen, ut nec qui sunt ab anno 7. excludantur, & extendit fere hunc terminum ad 4. usque Stahl. ait enim de Morb. Aetat. C. II. inter 4. & 7. annum increbescere duos eximiae considerationis affectus, Haemorrhagiam narium, & Dolorem capitis aestuantem, aut horum loco, in differente temperamento, Coryzam & Gravedinosos capitis dolores, quae circa Pubertatis tempus, in masculis praesertim, permanere asserit, cum succedentibus circa fauces pathematibus Inflammatoriis. Causas celebrat Plethoram manifestissime praesentem, propter quam fiant molimina excretoria, ad caput praecipue, ob sanguinis motum eo iam copiosius directum, dentitionis tempore, & continuato postea huius affluxu sub disciplina, in rationis, phantasiae & memoriae exercitio, praesertim intempestivo illo matutino, inter urbanos, litteris aequae ac mechanicis artibus destinatos, rusticis autem Pueris nocere cursitationes, capite pedibusque nudis sub dio, Sole ardente, domi pavimenti frigidioribus, quamvis hi rari, sub duriore assuesatione, liberiore autem vitae genere, huiusmodi affectibus subiiciantur. Quae quidem causae praesentius in effectum deducantur, si accedant praeterea aliae occasionales, quales sunt Orbiliorum plagae & percussiones capitis, lapsus, ictus, nisus, inclinationes & motus corporis insolentes, insuetus vini usus, vel abusus potius, compressio & scalptio narium, unde,

unde, gub

unde, si semel datus fuerit exitus, Natura, tanquam utiles & proficuos, repetere discat hocce morus, & tandem eos in assuerudinem trahat; si vero, vel ob spissitudinem sanguinis, vel pororum angustiam, vel repentina & impetuosa molimina perruptio frustretur, supervenire Inflammatorios parotidum, oculorum, & faucium affectus, & ex his tandem, Temperamento & Sexu faventibus, Catarrhales exsudationes. Vel succedaneis etiam hisce depletionibus & consumptionibus non procedentibus, respondente praesertim Temperamento & agiliore activitate vitali, convulsi supervenire possunt affectus, ex quibus ea species est, quae Chorea S. Viti appellatur, & ex *Sydenhamii* observatione, a 10. Aetatis anno ad Pubertatem usque Pueros Puellasque invadit.

Morbi hi, testatur ita *Hippocrates Coac. Praen. C. III. v. 395. & seqq.* ante Pubertatem non fiunt: Peripneumonia, Pleuritis, Podagra, Nephritis, Varix circa tibiam, Fluxus sanguineus, Cancer non congenitus, Vitiligo non innata, Defluxus medullae spinalis, Haemorrhoidis, Volvulus non connatus. Horum morborum nullum ante Pubertatem fore expectandum est. Verum ab anno 14. usque ad 42. natura corporis morborum omnis generis ferax fit. Et dum in sequentibus hos morbos a Senectute excludit, Aetatis, a 14. anno, ad 42. illos tribuisse videtur. Cum vero haec Aetas valde lata sit, ita ut secundum *Aph. 29. & 30. S. III.* hi morbi rursus inter se distinguendi sint, quorum propriae Adolescentiae tribui debeant, non constat. Videtur igitur hos *Hippocrates* neglexisse, vel potius consulto de iis tacuisse, cum nulli fere sint, exceptis Puellarum, a menstruis denegatis successibus; & revera affectibus, Haemorrhagiis quorundam exceptis, sanissimi eo tempore homines sunt, tum quod Pubertas pueriles solverit morbos, in Masculis per seminis generationem, in Femellis vero efficacius menstruorum eruptione, tum quod hoc, prae aliis, tempore energia illa structoria eminentissime valeat, & ultimum fere complementum accipiat, quod cum sine insigni consumptione nutritiae lymphae perfici nequeat, praeripitur inde materiam morbis ex plenitudine nascentibus. Enimvero post Aetatis annum 17. in Adolescentia nempe florida, quando corpus, in feminino quidem sexu plenariam, masculino vero potissimum proceritatem acquisivit, alia sit rerum facies; redundat alimentaris humor, & delibatissima eius portio spermaticis vasibus in alienos usus reconditur, unde quidem pro destinato usu impetrando, anxia sunt desideria, quae nisi expleantur, Fallopianae Feminarum tubae classicum canunt, & concitatis turbis Oeconomiae animalis tranquillitatem evertunt: Mares anhelant & suspiria trahunt, latentemque pectore ignem sentiunt. Sanguis

enim copiosissime intus praesto est, & primam semper, pulsu teste, ab Animae affectione alterationem accipit, unde quidem copiosissima pulmonum vasa, laxa quasi & libera in molli illa substantia & extensioni cuius obnoxia, distenduntur, quorum robore superato periculosae restagnationes & spasticae congestiones fiunt, ut quidem ingentem illum contentum inter pectus, mammas, genituram & vocem, *Hippocrati Epid. L. II. S. I. v. 44.* aliisque passim locis, quos allegatos vide in *Baglivi Pr. Med. L. II. C. VI. §. 10.*, pridem perspectam, hic non adducamus. Hoc itaque statu, iis praecipue affectibus, quos *Hippocrates* in principio *Aph. 29.* nominat, fores aperiuntur: Iuvenibus, inquit, Haemoptises, Phthites, Febres Acutae, Epilepsiae, aliique morbi, maxime vero praedicti accidunt. Phthisis vero fit plerumque a 18. Aetatis anno usque ad 35. secundum *Aph. 9. S. K.*, Adolescentibus ab anno 18. ad 25. vel 28. Iuvenibus inde ad 35. Et praecedit saepe Haemoptisis, & hanc etiam praegrediuntur, vel Catarrhalis acrior dispositio, vel familiarius Haemorrhagiarum, in Maribus per Aetatem, vel incongrua medicamenta repressa, vel in Feminino Sexu evacuationes menstruae impeditae. Unde quidem, si materiali causae, Plethorae, & speciali deinde determinationi ad pectus, superveniant externae occasionales, termocinatio intenta, vociferatio, contentio repressoria Spiritus, citatus cursus, casus &c. tanto promptius in actum deducuntur priores. Sunt & possunt alio etiam tempore Tabes ex ulceratione quapiam, renum v. g. provenire, a pulmonali ideo probe discernendae. Febres Acutae, Biliosae praecipue & Inflammatoriae, huic & subsequenti etiam eveniunt Aetati, unde eas repetit *Hippocr. in Aph. 30.* Ultra hanc Aetatem, inquit, profectis Asthmata, Pleuritides, Peripneumoniae, Lethargi, Phrenitides, Febres Ardentes, diurna alvi Profluvia, Cholerae, Dysenteriae, Lienteriae, Haemorrhoides oriuntur. Quo simul cum Iuventute, consistentem Virilitatem, ad annum nempe 42. comprehendit. Fiunt igitur hisce Ardentes & Acutae Febres, cum Inflammatoriis morbis, ob sanguinis statum & materiae biliosae, non satis contemperatae, abundantiam; idque tum ex diaeta in hac Aetate acriore & vinosa, tum ob motus corporis aequae ac animi vehementiores. Adolescentibus sigillatim provectioribus & Iuvenibus, si contentiones & congestiones ad exitum non pertingant, efferae siccae Tusses fiunt, & Asthmata spasmodica periodica, Tubercula seu Vomicae cum succedente ulceratione, unde Phthisis memorata, aut latiores Inflammatoriae stases Peripneumonicae & Pleuristicae in internis, externae vero Spasmi & tensiones in cervice, nucha, scapulis,

scapulis, humero, thorace, unde Pleuritides nothae & Rheumatismi. Post hos morbos, vel etiam antea in eorum defectu, accedente praesertim damno Litteratorum vitae genere, maturius quam ex motus determinati natura, alias contingeret, descedunt ista congestoria molimina ad venam portae, unde primum quidem negotium spectat ad vomitum cruentum, in Mulieribus praesertim, inde vero ad Haemorrhoides internas, quibus exitum non sortientibus, calamitosa Hypochondriaci mali luxuriosa seges fit, in omnes fere corporis partes late se disseminans. Quae congestiones inter Iuventutem & Virilem Aetatem, sub vita otioiore, motibus corporis rarioribus sed succussatoriis, praecipue autem aphrodisiis abusibus, ad lumbos si transferantur, Nephritis primo simplex, mox sub pellem usque, calculosa procuratur, unde porro expedita via est ad decubitus circa os sacrum & coxendices, malum nempe Schiadicum, a quo non nisi loco & gradu differt Gonagra & Podagra. Sunt nimirum & vigent sub hoc statu, Virili nempe, reciprocatione & translatione de internis ad externas Haemorrhoides, quarum scientificam cognitionem magno Stahl ingenio debemus. Cum vero externarum fluxus, multis de causis, longe impeditior sit praesertim internis, a lumbis partibus (videtur enim nobis Mictus cruentus Nephriticorum antehac molimum, vel etiam recurrentium saepius Podagricorum spasmorum eventus esse) spasticas istas contentiones magis protendi, quam sursum assurgere par est; tanto magis cum venosorum cruralium vasorum inflatio, a Sydenhamio in se ipso deorsum tendere observata, clare testetur, institui haec molimina pedes versus, pro impetranda varicosa, proculdubio, manatione, quae cum difficillima sit, & nunquam fere impetretur, frustranei isti motus, non amplius quidem primum finem respiciunt, aut ad expressionem ipsam tendunt, sed magis iam sub febrili statu, ad lentam consumptionem & distillationem, tum per sudores totius corporis, (post singulos particulares paroxysmos quos matutinos, & ab his doloris liberationem observavit Sydenham) tum partis etiam affectae. Ubi notabile est, quod cum plenitudo ista omnis in serum converti & divaporari nequeat, vel quamvis etiam in vapores resolvatur, spissiores tamen remanere debeant, quae deinde futuris istar de partibus affectis abscedunt, & mora acriores factae, pruritum molestum inferunt, vel sub diuturniore & vehementiore malo, accedentibus praesertim externis refrigerationibus & perversis tractationibus, in nodos & tophos tandem condensantur.

Rufus, pergit *Hippocrates*, loco quem superius allegavimus, *Coac.* nempe *Praen. C. III. v. 398. 99.* ab hac Aetate 42. videlicet, usque ad annos 63. non sunt Strumae, neque Lapis in vesica, nisi prius existat, neque Defluxus medullae spinalis, neque Nephritis, nisi ex alia Aetate comitentur, neque Haemorrhoides, neque Fluxus sanguineus, nisi prius fuerit: hi usque ad Senectutem absunt morbi. Tanta confidentia de Aetatibus morbis pronuntiavit *Hippocrates*, ut Strumas & Vesicae Calculum, morbos pueriles, Nephritidem vero Aetatis consistentis affectum, a Senectute, nisi prius aduerint, penitus abesse statuat, Defluxus medullae spinalis, (ita vertit *Cornarius*) quid sit, non adeo planum, nisi per eum Congestiones illae spasticae & rheumaticae, in cervice, in nucha, humero & scapulis ad lumbos usque, quae in Iuventute & Virilitate contingunt, & a *Stahli* passim explicatae sunt, designentur; sane enim aliud non sonat ipse textus Hippocraticus: *κατὰ τὴν νεότητος*, Catarrhus dorsii, ubi sicuti Catarrhus stricte dictus intelligi nequit, cum senibus hunc affectum familiarem dicat ipse *Hippocrates*, ita contra dorsum hic latius sumitur (*νεότητος*, dorsalis, ad dorsum pertinens) pro toto dorso, scapulis videlicet, cervice, immo thorace ad lumbos usque, quo sensu vox haec explicatur tum a *Foësto*, tum a *Gorraeo*, ut nobis propterea mirum sit, qui ad medullam spinalem, specialius deflexerint Interpretes. Pergit *Hippocrates*, & neque Nephritidem, neque Haemorrhoides neque Fluxus sanguineos in hanc seniorum Aetatem, nisi prius aduerint, cadere asserit. Fit nempe iste transitus moliminum, de Haemorrhoidibus internis ad externas, ex observatione *Stahliana*, maturius, in confinio Iuventutis & Virilitatis, ut superius recensuimus, & sub ambiguitate successus, incongrua praesertim medicatione superveniente, velitationes circa renes, inde vero, sub difficultate exitus tumultuosae contentiones & irruptiones in vasa, Haemorrhoidalibus externis connexa. Licet igitur molimina ista serius aliquando conspiciantur, non tamen perruptio aequae observatur, seu Haemorrhoides, potissimum externae, non succedunt. Cuius quidem ratio non improbabilis videtur, naturalis energiae vitalis, circa annum 42. consistentia, & post 49. maxime autem 56. manifesta remissio, ut molimina quidem instituantur, sed incompleta, insufficientia & frustranea, sine fine impetrato, qui est *Hippocratis* *ἡ δὲ ἀμάρτησις*, fluxus sanguineus bene procedens, sub quo & narium Haemorrhagia & Haemoptysis & Haemorrhoides comprehenduntur. De Mictu Sanguineo, Senioribus adveniente, dubium esse posset; Verum ut raritatem eius non memo-

memoremus, novimus eum in florida Virilitate aliquoties, corpore reliquo sano, post morum vehementiorem, sive Calculi aut Nephritidis suspicione accidisse, & si in Virilitate consistente & Senectute postea superveniat, videtur is non nisi eventus malus Nephriticae aut Ichiadicae passionis esse.

Qui denique morbi Senibus praecipue adsunt, docet Hippocrates *Aph. ultimo Sect. nostrae*: Senibus, inquit, Difficultates spirandi, Catarrhi tussiculosi, Stranguriae, articulorum Dolores, Nephritides, Vertigines, Apoplexiae, Cachexiae, Pruritus universi corporis, Vigiliae, alvi, oculorum & narium Humiditates, visus Hebetudines, Glaucedines, & Auditus graves. Magnum morborum agmen est, quod hic recenset Divinus Praeceptor, tot nempe affectibus subiicitur Senectus, quae satiscen- te energia vitali, & actionibus inde vitam conservantibus, motu sanguinis propulsorio, conquassatorio, attenuatorio & repulsorio, sed praecipue secretionibus & excretionibus, vera ultima vitalitatis instrumentali ratione, segnius administratis, quae, inquam, ipsa propterea Morbus fit, quatenus hac ratione, excrementa illa, his amandari solita, in sanguinis massam redundant, unde variae sunt congectiones, stases & decubitus in omnes partes, serosae quidem Catarrhorum & Defluxionum in pulmones ad vesicam, nares, aures, oculos, in habitum universum, unde Cachexia, Pruritus, Difficultates spirandi, Catarrhi tussiculosi, Stranguriae, alvi, oculorum & narium Humiditates &c. Sanguineae autem, motuum eluctatoriorum, sed non eructatoriorum, seu Spasmodum incompletorum fibrillarum causae, unde articulorum & podagrici Dolores, quos supra attingimus. Nephritides adsunt, & sub hac Aetate commoventur, prioribus annis factae, & tum ob diuturnitatem suam, tum ob materiae serosae salsae continuam praesentiam, tum ob dictam generalem causam, activitatis vitalis imminutionem, aegre & vix curantur, secundum *Aph. 6. S. VI.* & testatur disertis verbis Hippocrates *Epid. L. VI.* nunquam se vidisse curatum Uleus renum & vesicae post 50. annum. Vigiliae, cum nihil aliud sint, quam vigilantia, cura & prudens circumspectio Animae de iis rebus, a quibus periculum ipsi metuendum erat, huic propterea Aetati, longo usu edoctae & multis damnosis experimentis cauta factae, peculiare sunt, & quem a mor- talibus occasionibus habitum sibi Anima comparavit, transfert prom- te ad vitales curas, & circumspecta vigilantia continuas agit excubias, etiam si materiales etiam causae non semper praesto sint. Quae quidem ve- rissimillima ratio nobis videtur, quod secundum *Aph. 39. S. II.* Senes ut plurimum

plurimum minus aegrotent, quam iuvenes, sed qui ipsis diuturni mor-
 bic intigant, eos fere ad mortem usq; comitentur. Acutiores autem morbi
 ex *Aph.* 14. *Sed* ipsis rarius nascuntur, & hac etiam de causa, potiore morbo-
 rum numero eximuntur; unde quidem hoc posteriori sensu, de diuturnitate
 nempe & individuis intelligendus est ipse *Hippocrates*, quando de *Diaet. L. 1.*
 Pueros maxime sanos, secundo loco iuvenes, Senes vero morbosissimos vocat.
 Aeras enim media in universum, vario omnino morborum generi est expo-
 sita, tum ob intemperantiam & errores externos, tum ob defultorias & in-
 ordinatas saepe in expertae energiae vitalis amolendi & emovendi ratio-
 nes, quas cata Senectus prudenter, corrigit & devitat; ubi vero sigillatim
 quidam morbo aliquo corripiuntur, tum utique per omnem vitam sollici-
 ta & indefinens cura viget, quamvis, quod activitas & efficacia energiae
 desit, leventus rarius respondeat. Obiter hic notamus & sagaciorum pen-
 sationi commendamus *Aph.* 53. *S. 11.* Quibus alvus est humida, Iuventutem
 quidem agunt facilius, iam qui eandem siccam habent, sed Senectute dif-
 ficilius defunguntur; ipsis siquidem senescentibus fere resiccatur: & *Aph.* 20.
Eiusd. Sect. Quibus Iuventibus humida est alvus, iis senescentibus resiccatur,
 quibus autem Iuventibus sicca est, iis senescentibus humida laxaque fit. Cu-
 ius quidem causas nos ignorare fatemur, nisi quod habitus corporis laxus
 aut strictus, & pro huius ratione, moderamen insensibilis transpirationis,
 hic aliquod momentum habere videatur. Restant inter seniles affectus, Vi-
 sus hebetudo & Auditus gravis, quae non tantum ob redundantiam seri re-
 laxantis, sed & remissionem atque fatiscientiam activitatis vitalis contingunt,
 quatenus istiusmodi flaccescentia in teneris organis & membranis eo
 praesentius animadvertitur, quo magis pro sensu praestando legitimus to-
 nus & tensio harum partium requiritur. Et demum gravissimae omnium eno-
 dandae veniunt Vertigines, & quae eas subsequuntur Apoplexiae. Apoplexiae
 autem fiunt maxime a 40. anno ad 60. usque, *Aph. est.* 57. *S. 11.* Torquet hic
 non leviter *Commentatorum* animos, quod *Hippocrates* morbum hunc iam
 a 40. fieri dicat, cum omnium, & ipsius etiam, consensu, sit maxime senilis,
 & quaerunt ii subsidium aliquod a distinctione Apoplexiae in Pituitosam &
 Sanguineam, de qua posteriore in specie advertunt & accusant melancholi-
 cum succum, seu sanguinem melancholicum &c. Nobis *Hippocrates* Senum
 affectus non ita tarde, sed maturius enumeravisse videtur, quod constare
 poterit aliquatenus ex loco *Coac. Praen.* superius recensito, sed praecipue ex
 hoc nostro *Aphorismo*, quo articulorum seu podagrici Dolores manifeste
 nominantur, de quibus sane in vulgus notum est, quod & ante 40. annum
 acci-

accidere soleant; licet hoc in iis tantum, qui liberius & inordinatius vixere, vel hereditate paterna praedipositi fuerunt. Videtur nobis porro Hippocrates optimus sui interpres esse, immo non tantum interpres, sed & formaleni proxime rationem horum aff. suum dedisse *Aph. antecedente*, quando morbis melancholicis per haec tempora (Veris & Auctumni) suspectos humorum decubitus, vel Apoplexiam, vel Convulsionem, vel Maniam, vel Caecitatem denuntiare dicit; nimirum quando ista inferioris ventris, & quae inde procedunt, pathemata non amplius se ibi formant aut formare possunt, translationes; congestiones & decubitus alio fiunt, ad pectus & caput praecipue, maxime si prioribus moribus & annis, eo iam factae fuerint. Non est autem mirum ad & in caput praecipue impetus istos vergere, subordinaria illa grandioris Aetatis successiva emarcescentia & habitus corporis exterioris naturali constrictione, cum illud minime omnium teniti valeat. Quis enim non agnoscat vasa huic copiosissime inclusa, distendi & dilatari posse amplissime, ad rupturam usque in molli illa & pulposa substantia, nullo notabili externo tonico (ni quis id a meningibus arcessat) & musculo roborata. Ac fortassis feralis hic affectus ingruit praecipue in illa Aetate, qua activitas vitalis sensim se contrahere & ad quietem componere solet, quando nempe ipsa cerebri moles in tono suo relaxatur, ut cuius impulsui cedere debeat, seu id iam immediate a contrahentia & diuturno Animi taedio, seu ex defectu alicuius valde subtilis materiae contingat. Observatur autem frequentius Apoplexia circa & post 56. Aetatis annum.

Atque ita tandem nobilissimae huic materiae finem imponimus, cuius usus amplissimus est, tum in Diagnosti, potiori Medicae Artis parte, tum in Prognosi, quando non tantum prompte cognoscere possumus, Aetatis cuiusque & Temporum morbos proprios, quos cognitos deinde curare facilius est, maxime si congrui sint Aetati, consuetudini & tempori, secundum *Aph. 34. S. 16.* sed & praedicere valemus, quibus morbis aliquis laboravit, quibus teneatur, & quos posthac perpeffurus sit, praesertim si coniungamus eam, quam a Temperamentorum doctrina habemus, notitiam: possumus praeterea accuratius mederi morbis, Acutis praesertim, quando temporibus Medicina valet, & novimus quid agendum sit, morbis fientibus, factis & vigentibus, quae iis & qualibus mutationes eveniant & eventurae sint, certo tempore, die & hora, quamvis nos summa tantum capita pertractaverimus, cum specialissima tractatio & prosecutio utilissimae huius materiae peculiarem & luculentam magis evolutionem

& Librum potius, quam Dissertationem sibi deponat. Muka quidem etiam circa rō dīcti in nostra hac tractatione omīssa fatemur, verum tum ob dūvītatē huius materiae naturam, tum quod haec res a Medico usu longe absit, non inconulto manus inde abstinuimus; tū ē itaque & practica, quae inde resultat, utilitate contenti merito hūc acquiescimus. DEO Ter Optimo Maximo sit Laus, Honor & Gloria.

ELENCHVS DISSERTATIONIS.

CAPVT I.

De Temporibus Morborum in Genere.

Pag. 5.

Nomen, pag. 5. Descriptio Temporis, 6. Differentia Temporis prima, a causis internis, materia nempe & motu, quod fundamentum est morborum Acutorum & Chronicorum, 6. 7. Differentia Temporis secunda, a causis externis, anni statu & qualitatibus aëris, vel manifestis, unde potissimum Sporadici 7. 8. 9. vel occultis, unde Epidemici dependent morbi, 10. Reassumptio manifestarum qualitatum, 10. 11. Reassumptio occultarum qualitatum seu arcanae aëris Constitutionis, & huius divisio triplex, 12. Differentia Temporis tertia & specialis, de initio, incremento statu & declinatione morborum aequae ac paroxy/morum, 13. Utilitas huius doctrinae, 14 15. De Diebus Criticis, 16. Indices, 17. Intercidentēs, 18. Vacui & Medicinales, Ibid. Causae Dierum Criticorum, 20.

CAPVT II.

De Temporibus Morborum in Specie.

Pag. 21.

Morbi Acuti vel ex passiva & mixta laesione pendēt, & plerumque Sporadici sunt, 21. Colica nimirum, 22. Ictus, Ibid. Catarrhus,

tarrhus suffocativus, 23. Syncope, Ibid. Apoplexia, Ibid. Paralysis, 24. Catalepsis, Ibid. Ischuria, 25. vel activas motuum laesiones pro fundamento habent, quales sunt Febres Primariae omnes, Ibidem quae sunt vel Intermittentes, vel Continuae Ibid. Intermittens Tertiana, 26. 27. 28. Quartana, 29. 30. 31. Quotidiana, 31. Continua Quotidiana, 32. 33. 34. Continua Tertiana & Causus Veterum, 35. 36. Cholerae, 36. Harum differentiae & distinctio ab invicem, Ibid. & 37. Epiala & Syncopalis Febris ad Continnam Quotidianam pertinent, 38. Lippria est Biliosa introversa, & cum Tertiana Continua Duplicata atque cum Semisertiana convenire videtur, Ibid. Ratio Paroxyzantium & Continentium Februm, 39. Continentes sunt Febres Inflammatoriae, & sunt vel Primariae & exacte tales, quae typo quidem destituuntur, periodo vero gaudent, 39. Quales sunt Synochus, Ibid. & 40. Variolae & Morbilli, 41. 42. 43. Scarlatina Febris, 44. Pestis, Ibid. & 45. Petechiae, 46. 47. (ratio brevitate terminari in Pestis & Petechiali Febre, 48.) Dysenteria, 49. Sudor Anglicus, Ibid. vel Secundariae, quae typo carent & multae etiam periodo & certis crisiibus, 50. Harum aliae Acutae, aliae Lentae sunt: Acutae vel coniunctam habent causam internam, ut Pleuritis, 51. Peripneumonia vera & notha, 52. Angina, Ibid. Phrenitis, Ibid. Ophthalmia, 53. Cholera & Causus Stahl. Ibid. Nephritis, Ibid. Febres Secundariae reliquorum abdominis Viscerum, Ibid. & 54. vel a causa magis externa pendent, 54. Inflammatio Apostematodes, Ibid. Furunculus, Ibid. Febres Vulnerariae & moribus Animalium venenatis supervenientes, 55. Lentae Secundariae Febres, quibus initium fit Morborum Chronicorum, 56. Huius loci sunt Rheumatismus & Podagra, Ibid. Hectica Febris & Phthisis, 57. Chlorosis, Ibid. Scabies & Lepa, 58. Lues Venerea, Ibid.

CAPVT III.

De Morbis Actatum,

Seu Commentatio brevis in Aphorismos Hippocratis, 2. & 18.
 Sect. III. It. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. & 31. Eiusd. Sect. II.
 Praen. Coac. C. III. v. 395. ad 400.

Argumentum hac nobilissimum tantum ab Hippocrate & Stahl-
 io tractatum est. 58. Motus vitalis septenario gaudet. 59. Con-
 sideratio Naturarum & Aetatum ad anni Tempora & Temperamen-
 ta. 60. 61. Morbi Infantium, 61. 62. 63. 64. Puerorum, 65. 66. Ado-
 lescentiae, 67. & Iuuentutis morbi, 68. ii. Virorum, 16. & 69. Se-
 niorum, 70. & Senum Affectus, 71. 72. cum rationibus singulorum
 per totum Caput. Epilogus & Commendatio huius doctrinae. 73.

Errata.

Legatur pag. 8. lin. 20. in illis libentes exhibeamus, neque iramus quae
 circa ventrem, neque &c. p. 9. l. 9. Aph. 11. 12. &c. p. 12. l. 8. humido-
 frigida. p. 13. l. 13. pro quibus. qua. p. 15. l. 16. ex. p. 16. l. 8. eriam. l. 14. chylis-
 ficationis. p. 17. l. 24. eo tempore. p. 20. l. 17. interna. p. 21. l. 23. observatur
 p. 22. l. 4. tractabimus. p. 24. l. 23. quaternatio. p. 27. l. 26. reinixta. p. 29. l. 10.
 Natura. l. 38. Auctumnales. p. 33. l. 6. destitutae. p. 34. l. 38. atmosphaeram.
 p. 42. l. 35. quidem. p. 43. l. 34. 35. inquietudo. p. 44. l. 16. truculentissima.
 p. 46. l. 36. factas. p. 48. l. 2. dies, l. 18. laram & citam, p. 52. l. 5. destruat. l. 6.
 plerumque. l. 7. imminutam. l. 8. alias. l. 23. Germaniae. p. 54. l. 33. ac tensio
 accedunt, statum, si haec &c. l. 36. iuxta. p. 55. l. 35. determinatur. p. 59. l. 24.
 Senioris. p. 60. l. 26. sunt. p. 61. l. 7. refrigerantia. p. 62. l. 19. fuerit. Cetera
 B. L. corrigat.

F I N I S.

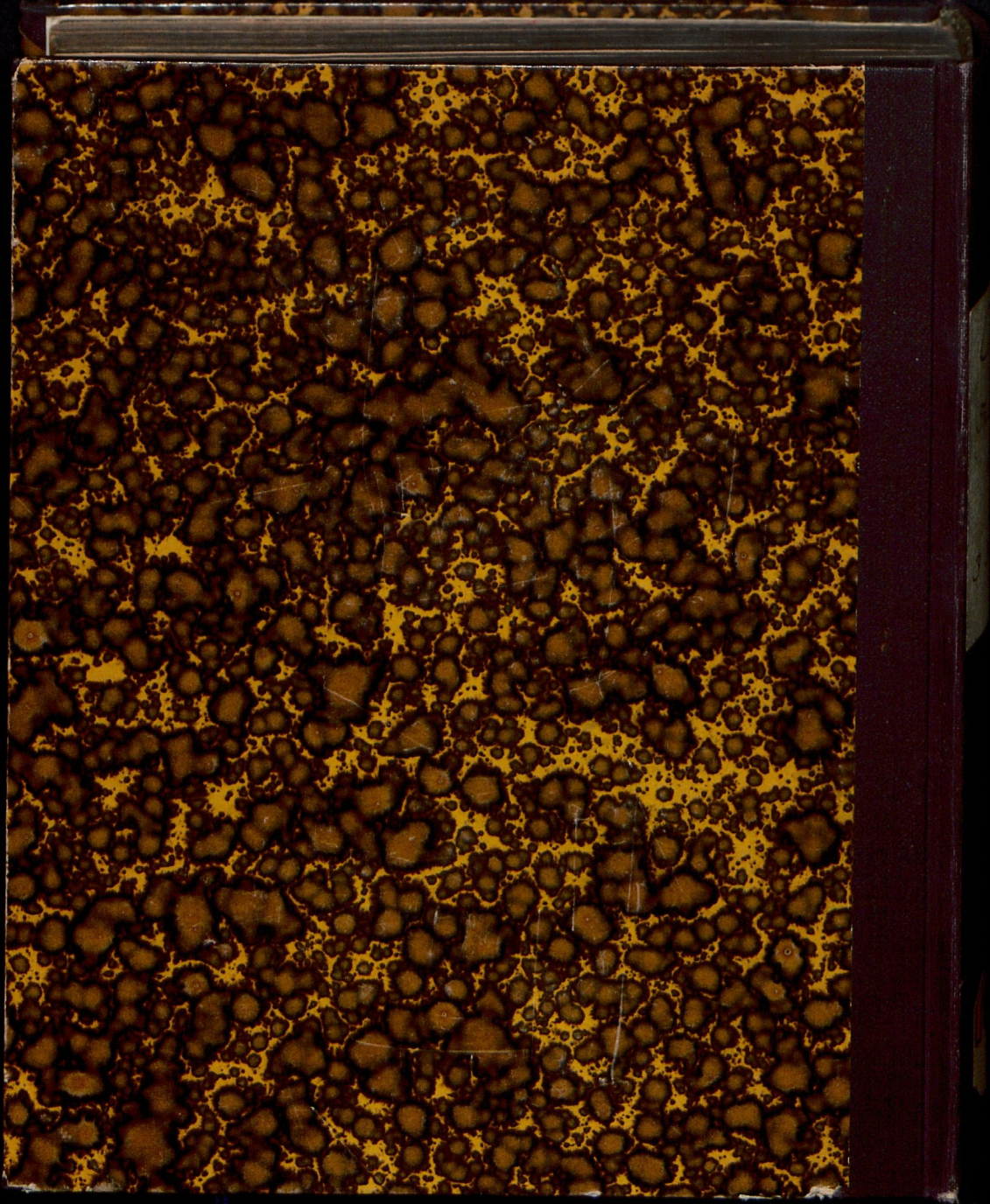
Ug 172
51

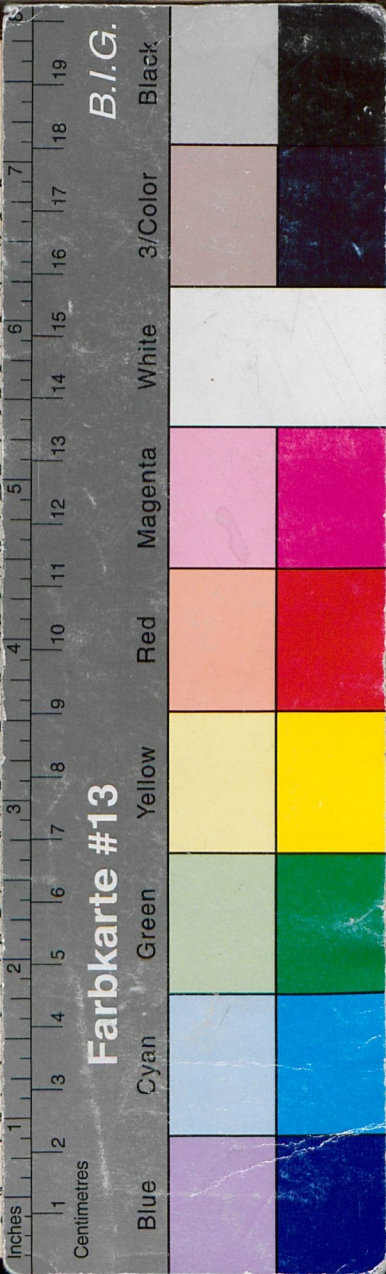
ULB Halle

003 018 105

3

DISSERTATIO INAUGVRALIS MEDICA. 4
DE

AETATE
ET
TEMPORIBVS
MORBORVM,

QVAM
Praeside Archiatro Optimo Maximo,
Auctoritate & Suffragio Gratosissimae
Facultatis Medicae

IN
ALMA LVDOVICIANA
PRO LICENTIA
*Summos in Arte Medica Honores, Iura & Privilegia
Doctoralia legitime impetrandi,*
MAGNIFICI & EXCELLENTISSIMI
SENATVS ACADEMICI

Placidae Disquisitioni submittit
WILHELMVS RYCHNERVS,

AROVIO - HELVETIVS,
Ad diem Novembris Ann. MDCCXVII. H. A. L. C.

GIËSSAE - HASSORVM,
Literis VIDVAE IOH. REINH. VULPII, VNIV. TYPOG.